

CUEESC

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжнародна науково-практична конференція

**РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

5 лютого 2026 року

¹²⁵⁶
1996
LIHA-PRES

Львів – Торунь
Liha-Pres
2026

УДК 351.74:[316.422+33.021.8](477)(062.552)

Р 45

Організаційний комітет:

Голова організаційного комітету – **Андрій БОРОВИК**, доктор юридичних наук, доцент, відмінник освіти України, віцепрезидент з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права (Україна).

Члени організаційного комітету:

Сергій КОРОЄД – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, виконавач обов'язків президента Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Лариса СОРОКА – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка докторантурою і аспірантурою Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Ксенія КУРКОВА – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

Олексій ДРОЗД – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, начальник Департаменту організації забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України (Україна);

Катерина ГОЛОВКО – докторка юридичних наук, професорка, директорка Видавництва «Юридика» (Україна);

Євген СОБОЛЬ – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Центрально-українського державного університету імені Володимира Винниченка (Україна);

Олег ДУБІНСЬКИЙ – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна);

Андрій ГОЛОВАЧ – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії вищої освіти України, директор Інституту права Донецького університету економіки та права (Україна);

Олег ШКУТА – доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ (Україна);

Ярослав ЛАЗУР – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, декан юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Україна);

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО – докторка філософії в галузі права, доцентка, академікня Академії адміністративно-правових наук, деканка юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука (Україна);

Михайло ВІХЛЯЄВ – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва (Україна);

Валерій БУЖОР – доктор юридичних наук, професор, президент Незалежної кримінологічної асоціації Республіки Молдова, почесний президент Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіка Молдова);

Наталія МШІЙНА – докторка юридичних наук, професорка, дослідниця Лабораторії SAGE Університету Стразбургу (Французька Республіка).

Реформування правоохоронних органів в Україні: актуальні питання

Р 45 **та перспективи** : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 5 лютого 2026 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. – 136 с.

ISBN 978-966-397-589-4

У збірнику представлено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правоохоронних органів в Україні: актуальні питання та перспективи» (5 лютого 2026 р.).

УДК 351.74:[316.422+33.021.8](477)(062.552)

ISBN 978-966-397-589-4

© Науково-дослідний інститут публічного права, 2026
© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2026

ЗМІСТ

До проблеми співвідношення чинного законодавства та законотворчих ініціатив у сфері реформування правоохоронних органів Акімов Михайло Олександрович	6
Конституційні аспекти становлення кримінальної розвідки в Україні Албул Сергій Володимирович	9
Стандарт «розумної людини» як інструмент тлумачення оціночних понять Бараннік Роман В'ячеславович	13
Інституціоналізація правоохоронного статусу митних органів України як складова реформи сектору безпеки та правопорядку в умовах воєнного стану та європейської інтеграції Батраченко Тетяна Сергіївна	16
Характеристика окремих кримінально-правових та кримінально-процесуальних аспектів діяльності адвоката Беньківський Володимир Олександрович	21
Втручання прокурора в господарський, цивільний чи адміністративний судовий процес як порушення принципу рівності сторін Белкін Леонід Михайлович	23
Честь і гідність суддів в контексті їх професійно-правової свідомості Бичков Ігор Геннадійович	27
Окремі прогалини при кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері сільського господарства Боровик Андрій Володимирович	30
Щодо переліку міжнародних нормативно-правових документів, що визначають стандарти у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із фінансовими активами Боровик Володимир Андрійович	33
Окремі недоліки законодавства щодо захисту журналістів Боровик Людмила Андріївна	35
Стан та проблеми протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотиків Бугера Сергій Іванович	37
Актуальні проблеми протидії системній корупції у період воєнного стану Бусол Олена Юрїївна	41
Реформування державної кримінально-виконавчої служби України як детермінанта ефективності запобігання та припинення адміністративних правопорушень у системі Василяченко Алла Іванівна	44

Організована злочинність й корупція як чинник суспільно-політичної дестабілізації в Україні	
Веденєв Дмитро Валерійович, Семенюк Олександр Георгійович ..	48
Due process та висновки з рішення ЄСПЛ <i>Nayyem v. Ukraine</i>	
Гловюк Ірина Василівна	52
Інформаційна асиметрія в діяльності правоохоронних органів та шляхи її подолання засобами кримінального аналізу	
Грезіна Олена Миколаївна, Пирлик Марк Віталійович	57
Щодо криміналізації колабораційної діяльності в Україні	
Дем'янчук Віталій Анатолійович	59
Щодо неможливості проведення дослідження експертом через суворе слідування формулюванню поставленого питання	
Деревянко Наталія Зеновійвна.....	62
Судові експертизи під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів	
Дрозд Віталій Юрійович.....	63
Оперативно-розшуковий потенціал митних органів у системі національної безпеки України: концепція правоохоронної митниці	
Єфімова Інна Веніамінівна, Розгон Олександр Григорович	69
Забезпечення ефективного та справедливого судового розгляду воєнних злочинів в Україні: роль спеціалізації суддів	
Застрожнікова Катерина Сергіївна	73
Law enforcement agencies in Ukraine during wartime: challenges, reform, and international cooperation	
Kaliuga Karina Viktorivna	76
Методологічні засади удосконалення службової діяльності Державної прикордонної служби України в умовах цифровізації	
Кірієнко Віктор Миколайович	81
Засуджені до позбавлення волі як особливий об'єкт правоохоронної діяльності органів та установ виконання покарань України в умовах воєнного стану	
Колб Олександр Григорович, Павлюх Ольга Анатоліївна	84
Оцінка стану законодавчого забезпечення реформування правоохоронних органів	
Коросд Сергій Олександрович	87
Problems of investigating cryptocurrency fraud in the context of the reform of pre-trial investigation in Ukraine	
Korolenko Yevhenii Oleksandrovysh,	
Mokriy Bohdan Viacheslavovych	91

Організаційно-правові основи взаємодії медіатора з правоохоронною системою	
Крестовська Наталя Миколаївна	95
Довіра громадян до правоохоронних органів як ключовий індикатор результативності реформи у сфері публічного управління	
Малімон Віталій Іванович	99
Принцип верховенства права як основа діяльності правоохоронних органів	
Параниця Сергій Павлович	104
Вплив кримінологічно значущих ознак кримінального правопорушення, що визначене у ст. 368 КК України, на ефективність правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану	
Пушкар Олег Анатолійович	107
Правова природа та проблеми реалізації обов'язку повідомлення за ст. 253 КПК України	
Романов Віталій Олександрович	110
Особливості використання речових доказів у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів	
Ряшко Олена Василівна	113
Судовий контроль у контексті кримінологічної діяльності судів у їх взаємодії з правоохоронними органами України	
Топчій Василь Васильович, Василюк Ігор Миколайович	117
Підвищення рівня ефективності реалізації у запобіжній діяльності правоохоронних органів України міжнародно-правових актів – один із перспективних напрямів протидії воєнній транснаціональній організованій злочинності	
Dr. Oksana Torshii, Глінський Олександр Валерійович	120
Використання великих даних для прогнозування злочинності та ефективного планування ресурсів правоохоронних органів	
Форос Ганна Володимирівна, Король Георгій Вікторович	122
Корупційні ризики при отриманні подарунків посадовими особами Збройних Сил України	
Чулій Артьом Валерійович	124
Реформування органів, які здійснюють контроль за виконанням примусових заходів виховного характеру у разі звільнення неповнолітнього від покарання, як необхідна умова імплементації міжнародних стандартів ювенальної юстиції	
Шморгун Віталій Олександрович	127
Роль правоохоронних органів в умовах воєнного стану у запобіганні банкрутства Пенсійного фонду України	
Яцик Тетяна Петрівна, Дучимінська Леся Миронівна	131

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Акімов Михайло Олександрович
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Захід 4.3.1. завдання 4.3. плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки [1], передбачає розроблення та подання до Верховної Ради України законопроекту щодо визначення (удосконалення) основних критеріїв оцінки ефективності та якості роботи органів правопорядку та прокуратури, а також системи їх оцінювання. Утім, розроблений Офісом Генерального прокурора законопроект (далі – Законопроект ОГП), що наразі перебуває на стадії погодження заінтересованими органами державної влади, не у повній мірі узгоджується не тільки з положеннями чинного законодавства, а і навіть внутрішньо (одні статті з іншими).

Так, критеріями оцінювання ефективності та якості роботи органів правопорядку та прокуратури стаття 7 Законопроекту ОГП визначає:

- кількісні параметри (результативність роботи органу, його підрозділів);
- економічну результативність витраченого ресурсу органу на виконання визначених законодавством завдань;
- ефективність роботи працівників органу,
- задоволеність працівників виконаною роботою;
- показники інтегрування гендерного підходу і ефективної протидії проявам дискримінації.

Як саме повинні співвідноситись критерії на кшталт економічної результативності та задоволеності працівників із принципами застосування цих критеріїв – конкретністю, вимірюваністю, досяжністю та релевантністю (стаття 8 Законопроекту ОГП) – питання риторичне. За відсутності адекватного визначення того, що вважатиметься результатом діяльності органу, у який спосіб та в яких межах подібний результат має визначатись, запропоновані критерії оцінювання є описовими, узагальненими і непридатними для застосування. Якщо ж додати, що відповідно до статті 9 Законопроекту ОГП індикатори

оцінювання ефективності та якості роботи органів правопорядку та прокуратури визначаються органами правопорядку та прокуратури самостійно, на основі вказаних вище критеріїв, з урахуванням специфіки функцій і завдань органу, а порядок проведення оцінювання затверджується їх керівниками, це може призвести до створення замкненого циклу, коли орган одночасно визначає показники, здійснює оцінку власної діяльності та затверджує її результати. За відсутності будь-якого зовнішнього чи незалежного контролю оцінювання в цілому позбавляється навіть найменших ознак об'єктивності. Законопроект ОГП (крім статті 11 – в частині формування та публікації звіту про результати оцінювання) не містить жодної вказівки на те, як саме будуть використані його результати і не передбачає жодних наслідків правового чи організаційно-управлінського характеру у випадку, якщо оцінювання (за одним чи кількома критеріями) буде негативним.

Відповідно до статті 4 Законопроекту ОГП його чинність «поширюється на органи правопорядку, а саме на Національну поліцію України, Службу безпеки України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Службу зовнішньої розвідки України, Державну прикордонну службу України, Управління державної охорони України, Державну кримінально-виконавчу службу України, розвідувальний орган Міністерства оборони України, та прокуратури, їх структурні та територіальні підрозділи». При цьому використане поняття «органи правопорядку» ані законопроект ОГП, ані чинне законодавство не визначаються.

Натомість стаття 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [2] містить термін «правоохоронні органи», і перелік таких органів не є тотожним переліку органів правопорядку у статті 4 Законопроекту ОГП. Зазначене суперечить статті 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» [3], відповідно до якої норми права, що містяться у нормативно-правовому акті, мають відповідати вимогам однозначності їх розуміння, узгодженості з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили та уніфікованості вжитої в них термінології.

Крім того, викликає обґрунтований сумнів віднесення (як це запропоновано у Законопроекті ОГП) до переліку органів правопорядку Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та розвідувального органу Міністерства оборони України. Згідно із статтею 1 Закону України «Про Службу безпеки України» [4] Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями. У свою чергу відповідно до статті 5 Закону України «Про розвідку» [5] Служба зовнішньої розвідки України та розвідувальний орган Міністерства оборони України є

розвідувальними органами. Усі перераховані органи забезпечують виконання докорінно інших завдань та функцій, ніж охорона правопорядку, тож оцінювання ефективності та якості їх роботи повинно здійснюватись, виходячи з інших критеріїв, ніж це передбачено статтею 7 Законопроекту ОГП.

Нарешті, згідно статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» [6] основним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції є рівень довіри населення до неї, оцінка рівня якого (відповідно до пункту 6 Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції [7]) проводять незалежні соціологічні служби щорічно на загальнодержавному рівні. Однак цей критерій взагалі не згадується у статті 7 Законопроекту ОГП; при цьому внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» у цій частині не передбачено (хоча згідно статті 5 Законопроект ОГП має становити правову основу регулювання відносин у сфері оцінювання ефективності та якості роботи органів правопорядку та прокуратури)

Підсумовуючи викладене, залишається висловити сподівання, що розробник Законопроекту ОГП дослухається до висловлених зауважень і належним чином доопрацює його.

Література:

1. Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2024 № 792-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

3. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

4. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

5. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

7. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.12.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-2>

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ

Албул Сергій Володимирович

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової
та поліцейської діяльності*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Євроінтеграційні вектори розвитку сучасної України передбачають поступову адаптацію законодавства України до права ЄС. Крім цього, забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану багато в чому залежить від новелізації правоохоронної доктрини держави. Ці фактори обумовлюють необхідність переосмислення концептуальних підходів до подальшого функціонування правоохоронної сфери та формування стратегічних завдань на основі наявного позитивного світового досвіду.

Планом заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. (п. 1.7.1) передбачено запровадження в Україні кримінальної розвідки (Criminal Intelligence), що ґрунтуючись на аналітиці, спрямована на своєчасне запобігання, виявлення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам України, забезпечення поступової адаптації законодавства України до права ЄС, поетапної трансформації оперативно-розшукової діяльності у кримінальну розвідку, установлення чітких критеріїв її відмежування від кримінальної процесуальної, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності [7]. Слід наголосити, що перспективи запровадження в Україні кримінальної розвідки на нормативному рівні закріплені в положеннях Стратегії боротьби з організованою злочинністю, ухвалені

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року №11265-р, та у Плані заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 850-р [6].

Фахівці Дослідницької служби Верховної Ради України у «Парламентському дослідженні щодо законодавчого забезпечення функціонування кримінальної розвідки», наголошуючи на необхідності розробки та прийняття Закону України «Про кримінальну розвідку», слушно стверджують, що це надасть змогу покращити криміногенну ситуацію в державі, ефективніше забезпечувати розподіл сил, засобів та ресурсів, і, як наслідок, – покращити показники й результати у сфері боротьби з організованою злочинністю на шляху інтеграції України в європейський безпековий простір [6]. Цей законопроект має включати організаційне-правове забезпечення системи гласних і негласних пошукових, розшукових заходів і засобів, що ґрунтуються на аналітиці (кримінальний аналіз, правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (ІЛР-модель), спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам України [2, с. 3; 6]. Водночас, розроблення та прийняття вказаного Закону, який по суті стане важливим елементом сучасної правоохоронної доктрини та підґрунтям для формування нової наукової парадигми (кримінальної розвідки), потребує внесення змін та доповнень до низки інших правових актів – Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України, Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», до профільних Законів України, які регулюють правовий статус та повноваження державних органів – суб'єктів кримінальної розвідки, а також до відомчих (міжвідомчих) нормативних актів суб'єктів кримінальної розвідки [1, с. 139]. На наше переконання, особливої уваги потребують питання конституційного забезпечення становлення кримінальної розвідки в Україні. Зрозуміло, що, відповідно до ст. 157 Конституції України, положення Основного закону не можуть бути змінені в умовах воєнного або надзвичайного стану [4]. Разом із тим, визначення окремих проблемних аспектів є, на нашу думку, доречним з урахуванням подальших перспектив формування оновленої правової бази.

Відповідно до діючої ієрархії нормативних актів України, фундаментальні основи для регламентації будь-яких правових питань закладені у Конституції України. «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» [4]. Вказівка на Конституцію України, як на складову правової основи закріплено у ст. 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5, с. 33].

В теоретичних джерелах зазначається, що Конституція України є юридичною базою для оперативно-розшукового законодавства, визначає майже всі принципи оперативно-розшукової діяльності, гарантує верховенство права в державі та можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина. Положення Конституції розвивають, деталізують інші закони, прийняті Верховною Радою України, сприяють ефективному правозастосуванню. Розвиваючи ідеї Основного Закону, галузеве законодавство містить низку положень, які безпосередньо або опосередковано регулюють відносини у сфері оперативно-розшукової діяльності та складають наступний рівень нормативно-правової регламентації [5, с. 34].

Законодавча техніка як система правил, прийомів і методів підготовки, розробки та оформлення якісних, зрозумілих та ефективних законодавчих актів, серед обов'язкових елементів включає вимоги щодо **мови та термінології, а саме** вимоги до повного, чіткого, однозначного формулювання норм, використання юридичних термінів та стилістичного оформлення тексту закону [3]. Аналіз тексту норм Конституції України свідчить про те, що в них не міститься положень, які вказують на можливість (право/обов'язок) здійснення уповноваженими державними органами оперативно-розшукової діяльності. В нормах Конституції України зустрічаються терміни: «правова держава» (ст. ст. 1), «верховенство права» (ст.ст. 8, 129), «правоохоронні органи» (ст. 17), «правовий порядок» (ст. 19), «запобігання та/чи припинення злочинів» (ст. 29), «запобіжний захід» (ст. 29), «розслідування кримінальної справи» (ст. 31), «конфіденційна інформація» (ст. 32), «захист прав і свобод судом» (ст. 55), «правопорушення» (ст.ст. 58, 61, 92), «правнича допомога» (ст. 59), «злочин» (ст.ст. 62, 92), «докази» (ст. 62), «підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений» (ст. 63), «юридична відповідальність» (ст.ст. 68, 80), «судимість» (ст. 76), «вирок суду» (ст. 81, 126), «судоустрій, судочинство, статус суддів; засади судової експертизи; організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури» (п. 14 ст. 92), «забезпечення громадського порядку» (п. 17 ст. 92), «законність і правопорядок» (ст. 119), «основні засади судочинства» (ст. 129), «органи правопорядку» (ст. 131-1) [4].

В частині визначення повноважень Кабінету Міністрів України в Конституції зазначено, що, серед іншого, вищий орган виконавчої влади *«здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю»* (п. 7 ст. 116) [4]. У свою чергу, для з'ясування змісту поняття «заходи

боротьби зі злочинністю», яке використовується у вказаній нормі, віднесення до них оперативно-розшукових заходів, необхідно звертатися до галузевих Законів України, відомчих нормативних актів та теоретичних джерел.

Крім цього, в п. 2 ст. 131-1 Конституції України закріплено, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює, зокрема, «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку» [4]. Якщо у даному випадку визначення «негласні та інші слідчі дії» можна трактувати як слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, що передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, то визначення «розшукові дії органів правопорядку», на нашу думку, не відображають зміст оперативно-розшукової діяльності.

Перспективи становлення в Україні кримінальної розвідки, як сучасної форми реалізації правоохоронної функції держави, обумовлюють, крім імплементації зарубіжних моделей практики застосування розвідувальної діяльності у протидії злочинності, і необхідність створення якісної вітчизняної правової бази. Врахування вищевказаних проблемних аспектів, на наше переконання, є обов'язковим адже конституційне забезпечення становлення кримінальної розвідки, відображення її сутнісних ознак у нормах Основного Закону є підґрунтям до формування нової, дієвої правоохоронної доктрини держави.

Література:

1. Албул С. В. Епістемологічні концепти кримінальної розвідки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Частина 3. С. 139–143. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.21>
2. Албул С. В. Кримінальна розвідка у діяльності Національної поліції України: наукова концепція. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 32 с. URL: <https://surl.li/xxrgzh> (дата звернення 15.01.2026).
3. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка. *Центр законопроектних студій* [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/cfwkst> (дата звернення 15.01.2026).
4. Конституція України : закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/wzmgft> (дата звернення 15.01.2026).
5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф.

С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 256 с. URL: <https://surl.li/wasmog> (дата звернення 15.01.2026).

6. Парламентське дослідження щодо законодавчого забезпечення функціонування кримінальної розвідки. *Дослідницька служба Верховної Ради України* (дата публікації 04 квітня 2025 р.). [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/arxski> (дата звернення 15.01.2026).

7. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2025 р. № 272) [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.lu/oqsulw> (дата звернення 15.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-3>

СТАНДАРТ «РОЗУМНОЇ ЛЮДИНИ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ТЛУМАЧЕННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ

Бараннік Роман В'ячеславович

кандидат юридичних наук, доцент,

виконуючий обов'язки завідувача та доцент кафедри

кримінального права та правоохоронної діяльності

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У континентальній правовій системі, яка характерна для більшості європейських країн, оціночні поняття деталізуються через законодавчі норми, але їхня реалізація залежить від рішення суду, коли суддям надається певна свобода розсуду. У свою чергу, у державах загального права, таких як Велика Британія чи США, значна частина оціночних понять розкривається через судові прецеденти. При цьому враховуються не лише правові аргументи, а й соціальні, політичні та моральні фактори, які відображають панівні уявлення суспільства на конкретному етапі розвитку.

Яскравим прикладом є еволюція поняття «жорстоке поводження з тваринами». Ще на початку ХХ століття ті дії, які сьогодні кваліфікуються як кримінально карані, розглядалися як звичайна практика. Лише із поступовим зростанням чутливості суспільства до проблеми прав тварин суди почали тлумачити це поняття суворіше. Важливим кроком стало визнання не лише фізичних страждань, а й

емоційного стресу, якого може зазнавати тварина. Це приклад того, як зміна моральних стандартів у суспільстві трансформує правові категорії [1].

Особливо показовим є Закон про захист тварин 2006 року у Великій Британії. У ньому застосовано формулу «знав або повинен був знати», яка визначає межі кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами [2]. Тут поєднується *actus reus* (фізичний елемент: дія або бездіяльність, що заподіяла шкоду тварині) і *mens rea* (психічний елемент: знання або усвідомлення ризику завдання шкоди). Саме вираз «повинен був знати» безпосередньо пов'язаний із стандартом «розумної людини» в англійському праві.

Стандарт «розумної людини» виконує роль об'єктивного критерію, за яким оцінюється поведінка особи. Він передбачає, що навіть якщо конкретна людина не усвідомлювала наслідків своєї дії, все одно треба з'ясувати, чи усвідомила б її середньостатистична розсудлива людина в аналогічній ситуації. Таким чином охоплюються випадки необережної поведінки. Аргументи про відсутність досвіду чи знань суд може відкинути, якщо для «розумної людини» ризику були очевидними.

У системі загального права «розумна людина» – це не абстрактна фігура, а практичний інструмент, що використовується присяжними та суддями. Її завдання – обмежити надмірний суб'єктивізм у судових рішеннях і забезпечити єдиний стандарт оцінки. При цьому суди підкреслюють: мова йде не про ідеально поінформованого суб'єкта, а про середньостатистичну особу з базовим рівнем обачності та здорового глузду. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між індивідуальними особливостями суб'єкта та загальноприйнятими стандартами поведінки.

Важливим науковим аспектом є розуміння цього стандарту як евристики [3, с. 348]. Евристика – це спрощене правило, яке допомагає швидко ухвалювати рішення в умовах обмеженого часу чи інформації. Науковці вважають, що «розумна людина» – це евристична модель, яка базується на поєднанні логіки, соціальних норм і практичного досвіду. Вона дозволяє уникати надмірної деталізації законодавства, залишаючи простір для гнучкості й адаптації.

Таким чином, евристика – це спосіб забезпечити практичність та адекватність підходу до тлумачення оціночних понять, які не мають чітких меж, але вимагають обґрунтованих рішень. До позитивних аспектів евристики можна віднести швидкість, практичність, можливість вирішення типових завдань і прийняття рішень, коли необхідно діяти без глибокого аналізу всіх можливих варіантів.

Проте застосування евристики має і негативні сторони. Вона може призвести до когнітивних упереджень: надмірного спрощення, ігнорування важливої інформації чи покладання на хибний досвід.

У результаті рішення ризикують стати непослідовними або занадто суб'єктивними. Такі небезпеки особливо очевидні в складних і багатогранних справах.

У сучасній доктрині існує дискусія між прихильниками об'єктивного і суб'єктивного підходів до застосування стандарту “розумної людини” [4, с. 49]. Об'єктивний підхід наполягає на універсальності: оцінка має здійснюватися через призму поведінки середньостатистичної особи. Це забезпечує передбачуваність судових рішень і рівність перед законом, але не враховує особливості конкретного суб'єкта – його емоційний стан, життєвий досвід чи культурний контекст.

Суб'єктивний підхід, навпаки, пропонує враховувати індивідуальні обставини, що дозволяє глибше зрозуміти мотиви поведінки та забезпечити справедливіший результат. Але тут є серйозні ризики:

- зростання непослідовності у судових рішеннях;
- можливість маніпуляцій з боку обвинувачених та їхніх захисників;
- утрудненість створення єдиних прецедентів і стандартів.

Це може призвести до нерівності у правозастосуванні: подібні випадки вирішуються по-різному, а громадяни не розуміють, як саме діяти, щоб уникнути відповідальності. Врешті-решт, це підриває довіру до судової системи.

Оптимальним вирішенням цієї проблеми вважається гібридний підхід, який поєднує об'єктивний стандарт із можливістю врахування індивідуальних обставин у виняткових випадках. У цьому контексті евристика «розумної людини» виступає своєрідним містком між двома підходами. Вона дозволяє адаптувати загальні соціальні норми до конкретної ситуації, не втрачаючи балансу між універсальністю права і справедливістю.

У дослідженні показано, що стандарт «розумної людини» в англо-американському праві виконує роль ключової евристики, яка дозволяє поєднувати суб'єктивні особливості конкретної справи з об'єктивними соціальними нормами. На прикладі кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами простежується еволюція суспільних уявлень, які прямо впливають на зміст оціночних понять. Запровадження критеріїв «знав або повинен був знати» показує баланс між індивідуальним усвідомленням ризику та очікуванням поведінки від середньостатистичної «розумної людини».

Використання евристики дозволяє уникнути надмірної деталізації правових норм і забезпечити гнучкість у правозастосуванні, проте водночас створює ризики когнітивних помилок і непослідовності рішень. Об'єктивний підхід гарантує передбачуваність і рівність, тоді як суб'єктивний враховує індивідуальні обставини, але може призвести до зловживань і нерівності. Гібридний стандарт, побудований на поєднанні

цих підходів, постає найбільш адекватним інструментом правосуддя, що сприяє збереженню балансу між універсальністю та справедливістю судових рішень.

Література:

1. R (on the application of gray and another) v aylesbury crown court. Animal Legal and Historical Center Website. URL: <https://www.animallaw.info/case/gray-v-rspca> (дата звернення: 11.12.2025).

2. Animal welfare act 2006. legislation.gov.uk. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/45/section/4> (дата звернення: 11.12.2025).

3. Nayerahmadi A. Far beyond baker: heuristics and the inadequacy of the reasonable apprehension of bias analysis. Osgoode hall law journal. 2022. Vol. 59, no. 2. P. 339–373. URL: <https://doi.org/10.60082/2817-5069.3781> (дата звернення: 11.12.2025).

4. Nourse V. After the reasonable man: getting over the subjectivity objectivity question. New criminal law review. 2008. No. 12-167. P. 33–50.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-4>

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОГО СТАТУСУ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА РЕФОРМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Батраченко Тетяна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Сучасний етап розвитку України, зумовлений повномасштабною збройною агресією російської федерації та зобов'язаннями у межах європейської інтеграції, характеризується глибокою трансформацією сектору безпеки і правопорядку, у межах якої реформування правоохоронних органів набуває системного характеру та спрямовується на формування інституцій, здатних ефективно протидіяти гібридним, економічним і транснаціональним загрозам, відтак, на нашу думку, особливого значення набуває перегляд ролі

митних органів, які, виконуючи комплекс функцій із запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності, незаконного переміщення зброї, товарів подвійного призначення, фінансових ресурсів і порушень санкційних режимів, де-факто виступають ключовим бар'єром на шляху проникнення в Україну як матеріальних, так і фінансових загроз, що формує їхню об'єктивну належність до сектору безпеки та зумовлює вихід обсягу й характеру їхніх повноважень за межі традиційної фіскальної функції у напрямі правоохоронної діяльності, яка потребує відповідної нормативної й процесуальної основи.

З огляду на це проблема інституціоналізації правоохоронного статусу митних органів України набуває особливої наукової та практичної значущості, оскільки вона перебуває на перетині реформування правоохоронної системи, забезпечення економічної безпеки та виконання євроінтеграційних зобов'язань держави. Відтак саме в цьому контексті дослідження правових і інституційних передумов трансформації митниці у повноцінний правоохоронний орган є об'єктивно необхідним і своєчасним. Митні органи України здійснюють митний контроль і митне оформлення товарів, транспортних засобів та інших об'єктів, що перетинають митний кордон України, у порядку, визначеному Митним кодексом України (МКУ). Зокрема, МКУ передбачає огляд і переогляд товарів та транспортних засобів у межах зон митного контролю (статті 338, 329 МКУ) та здійснення пост-митного контролю щодо інформації, що міститься у митній декларації (ст. 344-1 МКУ). При цьому Кодекс визначає вичерпний перелік дій як порушень митних правил (статті 468–485 МКУ), зокрема переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від нього, а також дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів (статті 483–485 МКУ) [1]. Ці нормативні положення підтверджують, що митні органи не лише контролюють переміщення, але й у процесі виконання своїх функцій виявляють та документують порушення, що створюють правові підстави як для застосування адміністративної відповідальності, так і для передання матеріалів до інших суб'єктів кримінальної юстиції, – відтак ця діяльність має безпекову спрямованість і вимагає відповідного статусного та процесуального забезпечення. Чинне законодавство також передбачає сукупність митних повноважень з контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, включно з оглядом та переоглядом товарів (ст. 338 МКУ) та здійсненням митного контролю у всіх випадках перетину кордону (ст. 318 МКУ). Водночас аналіз положень глави 68 МКУ свідчить, що порушення митних правил як протиправні дії, наприклад переміщення товарів через митний кордон

України з приховуванням від митного контролю (ст. 483 МКУ) або інші порушення режимів митного контролю (ст. 468, 472–485 МКУ), тягнуть за собою адміністративну відповідальність та застосування санкцій, включно з накладенням штрафів чи конфіскацією предметів порушення [1]. Відтак митні органи не лише реалізують контрольні функції, а й фактично документують ті дії, які за своєю природою мають ознаки протиправних діянь, що загрожують порядку переміщення та економічній безпеці. Водночас, на нашу думку, чинний правовий статус митних органів не відповідає обсягу та суті покладених на них функцій, оскільки МКУ не наділяє їх самостійними кримінально-процесуальними або оперативно-розшуковими повноваженнями, які б дозволяли безпосередньо здійснювати фіксацію, оцінку доказів та організаційні дії в межах кримінального провадження. Відтак це призводить до інституційного розриву, оскільки митні органи виконують складні контрольні й превентивні дії щодо порушень, що містять кримінальні ознаки, але не мають адекватного правового інструментарію для їхнього повноцінного кримінального переслідування. Така ситуація, на нашу думку, віддзеркалює потребу в нормативній гармонізації повноважень митниці з сучасними вимогами ефективної протидії складним формам митних і економічних правопорушень.

Чинне законодавство передбачає, що ініціювання і здійснення кримінального провадження належить уповноваженим суб'єктам у межах їхніх кримінально-процесуальних повноважень, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК). Зокрема, слідчі органи Національної поліції України та Державного бюро розслідувань мають право здійснювати досудове розслідування, збір доказів, призначення експертиз та інші процесуальні дії [2]. Водночас митні органи, хоча й документують ознаки порушення митних правил та передають матеріали відповідним правоохоронним структурам, не мають самостійних процесуальних повноважень для збирання доказів, прийняття рішень щодо повідомлення про підозру чи безпосереднього проведення слідчих дій у межах кримінального провадження щодо митних правопорушень. Ми вважаємо, що така конструкція створює процедурну неузгодженість і затримки у кримінально-процесуальному забезпеченні ефективної протидії митним злочинам.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає, що оперативно-розшукові заходи можуть здійснюватися лише уповноваженими на те органами і посадовими особами, які мають спеціальні повноваження відповідно до цього Закону [3]. Натомість митні органи, незважаючи на їхню участь у виявленні ознак злочинів, не належать до кола суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, що, на нашу думку, стримує їхню здатність діяти

проактивно в умовах сучасних транснаціональних загроз та складних схем ухилення від митних платежів і контрабанди. Аналогічно, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» закріплює за БЕБ повноваження щодо розслідування економічних правопорушень, у тому числі тих, що містять ознаки митних правопорушень; проте це також не надає митним органам самостійного кримінального статусу в межах відповідної процесуальної моделі [4]. Отже, на нашу думку, у цій площині існує структурний розрив між детекцією порушень митних правил та процесуальним статусом їх розслідування і кримінального переслідування, що суттєво обмежує оперативну спроможність державного механізму протидії серйозним правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Відтак відсутність у митних органів повноцінних процесуальних повноважень, які б дозволяли реалізовувати повний цикл кримінальної юстиції без необхідності постійної координації з іншими правоохоронними структурами, створює адміністративно-процесуальні бар'єри, які знижують ефективність реагування на сучасні кримінальні загрози.

У державах – членах Європейського Союзу митні адміністрації, як правило, мають статус правоохоронних органів або інтегровані до системи кримінальної юстиції, що надає їм повноваження щодо виявлення, розслідування та припинення митних і фінансово-економічних правопорушень. Відтак у таких країнах, як Німеччина, Франція, Італія та Іспанія, діють спеціалізовані митні підрозділи з функціями кримінальних розслідувань (customs police, customs enforcement), які поєднують митний контроль із процесуальними та оперативно-розшуковими інструментами. Отже, митниця в європейських правопорядках розглядається не як допоміжна фіскальна служба, а як повноцінний суб'єкт протидії економічній та транснаціональній злочинності. Відтак саме ця модель забезпечує високу ефективність боротьби з контрабандою, ухиленням від сплати митних платежів і незаконним обігом товарів, оскільки правоохоронні повноваження сконцентровані в одному інституційному суб'єкті. На нашу думку, для України, яка перебуває у процесі гармонізації з правом Європейського Союзу, імплементація подібної інституційної конструкції є логічним елементом реформи сектору безпеки та правопорядку і має розглядатися як необхідна умова підвищення ефективності державної політики у сфері митної та економічної безпеки [5].

Проведений аналіз свідчить, що в умовах воєнного стану та поглиблення євроінтеграційних процесів митні органи України об'єктивно перебувають у центрі протидії економічним і транснаціональним загрозам, оскільки саме їхні контрольні повноваження забезпечують виявлення та первинне документування правопорушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності, незаконного

переміщення стратегічних товарів, порушення санкційних режимів і ухилення від сплати митних платежів, однак, відтак, попри те що Митний кодекс України фактично закріплює за митницею функцію безпекового «фільтра», її залишення поза межами повноцінного кримінально-процесуального й оперативно-розшукового механізму формує інституційний розрив між виявленням протиправних діянь і їх ефективним переслідуванням, що, на нашу думку, знижує оперативність і узгодженість реагування, підвищує ризики втрати доказів та фрагментації відповідальності, тоді як зіставлення з європейськими моделями, у яких митні адміністрації інтегровані до системи кримінальної юстиції й наділені правоохоронними повноваженнями, переконливо підтверджує, що інституціоналізація правоохоронного статусу митниці є логічною відповіддю на сучасні виклики та необхідною передумовою підвищення ефективності державної політики у сфері митної й економічної безпеки, а отже подальші наукові та законодавчі зусилля мають бути спрямовані на гармонізацію статусу і повноважень митних органів з їх реальними безпековими функціями з урахуванням вимог КПК України, законодавства про оперативно-розшукову діяльність та інституційного розмежування з іншими правоохоронними органами.

Література:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 19 червня 1992 р. № 2224-XII (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2224-12>
4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січня 2021 р. № 1150-IX (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, затверджений Законом України № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
6. Customs Administrations in the EU Countries and Ukraine // *Roczniki Ekonomiczne i Prawo w Międzynarodowych Stosunkach Gospodarczych*. 2025. URL: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/recl/article/view/18588>

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Беньківський Володимир Олександрович

*кандидат юридичних наук, асистент,
асистент кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права*

*Навчально-науковий Інститут права
Національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Базисне конституційне положення передбачене статтею 156 Конституції України забезпечує кожному обвинуваченому право на захист.

Дане положення є комплексним, а також професійно обґрунтовується і підтримується адвокатом обвинуваченого через ряд таких процесуальних прав як дача пояснення по пред'явленому обвинуваченню, надання доказів, заявлення клопотань по справі (провадженню) [1, с. 149]. Фахівцями з кримінального процесу підкреслюється, що головним принципом діяльності адвоката у разі правового супроводження у реалізації зазначених та інших прав обвинувачених є принцип законності.

Разом з тим, основний аспект діяльності адвоката – захист законних інтересів обвинуваченого у кримінальному правопорушенні.

Тобто, по суті відбувається представлення правової позиції обвинуваченого у кримінальному правопорушенні у межах кримінального процесу.

Дана правова позиція пов'язана на нашу думку з ступенем тяжкості вчиненого кримінального правопорушення а також, в окремих випадках з додатковими умовами визначеними Загальною частиною КК України.

Вищезазначена правова позиція обвинуваченого у кримінальному правопорушенні представлена адвокатом у формі «лінії захисту»; при цьому, на наш погляд, «лінія захисту» здійснювана адвокатом залежить від інкримінованого правопорушення: якщо кримінальне правопорушення є тяжким (зокрема, наприклад, ст. 121 або 187 КК України) або особливо тяжким (ст. 115 КК України) [2, с. 82], то «лінія захисту» має акцентуватися на процесуальних недоліках і упущеннях попереднього слідства (неналежний час проведення слідчих дій, неналежне оформлення процесуальних документів, протоколів тощо).

У випадку кримінальних проступків, вчинення правопорушень невеликої тяжкості (зокрема, наприклад, ст. 125 «Умисне легке тілесне ушкодження» або ст. 126 КК України «Побої та мордування») акцент лінії захисту адвоката повинен відбуватися на кваліфікації (правильності кваліфікації стороною обвинувачення) кримінального правопорушення, яке інкримінується обвинуваченому.

Окрема проблема виникає тоді, коли у межах КПК України та КК України передбачена медіація (медіаційна процедура).

Як вважає Бабій С.В. «медіація – це визнана світовою практикою процедура врегулювання спору за допомогою одного або кількох нейтральних посередників; при цьому роль посередника може виконувати адвокат [3, с. 307].

У даному випадку, на наш погляд, адвокат (зокрема, у відповідності зі ст. 46 КК України та відповідною статтею КПК України) повинен здійснювати не «лінію захисту» у чистому виді але займатися коригуванням, урівноваженням, узгодженням правових позицій особи, що обвинувачується у скоєнні кримінального правопорушення та потерпілого.

Це відносно новий аспект діяльності адвоката, який не має кінцевого комплексного, базисного (конституційного) законодавчого забезпечення.

Нарешті, необхідно звернути увагу на інтерпретаційний характер законної діяльності адвоката.

Як зазначалося вище, основним аспектом діяльності адвоката є захист законних інтересів обвинуваченого у кримінальному правопорушенні; тобто таких інтересів, які мають своє законодавче закріплення.

Водночас, існує ризик (обумовлений сутністю діяльності адвоката), що розуміння адвокатом так би мовити «поля законних інтересів» обвинуваченого буде ширшим ніж те, як дане поле визначається стороною обвинувачення. Це наслідок того, що адвокат повинен інтерпретувати фактичні обставини провадження завжди на користь обвинуваченого.

Одним з способів інтерпретації є «замовчування» тих чи інших обставин, зокрема, наприклад, при вчиненні багатоепізодних або вчинених у співучасті кримінальних правопорушень.

Виникає питання чи відповідає дана поведінка захисним вимогам закону.

Література:

1. Шибіко В.П. Кримінальний процес. Ідеї. Погляди. Думки. Вибрані праці. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 348 с.

2. Кримінальний кодекс України. Суми: ТОВ ВВП «Нотіс», 2025. 268 с.

3. Бабій С.В. Особливості участі адвоката у процедурі медіації / Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2017 р., Одеса) / відп. ред. Н.М. Бажанова, Є.С. Хижняк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 306-308.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-6>

ВТРУЧАННЯ ПРОКУРОРА В ГОСПОДАРСЬКИЙ, ЦИВІЛЬНИЙ ЧИ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЯК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ СТОРІН

Белкін Леонід Михайлович

кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник, адвокат

Одним із фундаментальних принципів правової держави є принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Він закріплений у Конституції України та покликаний гарантувати справедливий розгляд справи, за якого жодна зі сторін не має процесуальних переваг. Проте участь прокурора у господарському, цивільному чи адміністративному судовому процесі нерідко ставить під сумнів дотримання цього принципу.

Прокурор за своєю правовою природою є представником державної влади, наділений особливим статусом, авторитетом та широкими процесуальними повноваженнями. Його втручання у судові спори порушує баланс між учасниками процесу, адже інша сторона не має рівнозначних ресурсів чи впливу. Втручання прокурора змінює саму природу процесу, оскільки його позиція часто сприймається судом як більш вагома, ніж аргументи звичайного учасника справи. Це підриває довіру до суду як до неупередженого органу правосуддя.

Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово вказував, що участь прокурора в судовому провадженні поза межами кримінального процесу, незалежно від існуючих законодавчих гарантій неупередженості та об'єктивності цього органу, допускається як виняток, оскільки така участь на боці однієї із сторін може негативно сприйматися в суспільстві, в тому числі, через існування загрози

порушення досить чутливого та важливого принципу рівності сторін судового процесу.

Так уже ustalеною є позиція, згідно з якою прокурор або посадова особа з аналогічними функціями, пропонуючи задовольнити або відхилити позов або скаргу, стає опонентом або союзником сторін у справі, а тому його участь може викликати в однієї зі сторін відчуття нерівності (рішення у справі «Ф.В. проти Франції» (F.W. v. France), заява № 61517/00, п. 27; «Кресс проти Франції» (Kress v. France [GC]), заява № 39594/98, п. 72).

У рішенні у справі «Меріт проти України» (заява № 66561/01, п. 63) ЄСПЛ зазначив, що тільки той факт, на який посилається Уряд, що відповідно до національного законодавства прокуратура, крім виконання функції обвинувачення, ще й діє в інтересах суспільства, не може розглядатися як підтвердження її статусу незалежного та безстороннього суб'єкта в суді.

Крім того, важливе значення також мають наступні сформовані ЄСПЛ підходи: в ряді випадків присутність прокурора чи аналогічного службовця в засіданнях суду в якості «активного» або «пасивного» учасника справи може вважатися порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції (Martinie v. France [GC], заява № 58675/00, п. 53); сам по собі факт того, що дії прокурорів спрямовані на охорону державних інтересів, не можна тлумачити як надання їм правового статусу незалежних і неупереджених учасників процесу (Zlinsat, spol. s.r.o. v. Bulgaria, заява № 57785/00, п. 78); хоча незалежність та неупередженість прокурора чи аналогічної посадової особи не піддаються критиці, підвищена чутливість громадськості до справедливого здійснення правосуддя виправдовує зростаюче значення, яке надається такій участі прокурора (Borgers v. Belgium, заява № 12005/86, п. 24). У справі «Станкевич проти Польщі» (Stankiewicz v. Poland, № 46917/99, п. 68-69) Суд встановив, що співробітники органів прокуратури володіють спеціальними знаннями в галузі права, а також мають доступ до фінансових ресурсів, і такі дві переваги, безумовно, є недоступними для більшості приватних осіб; подібний привілей може бути виправданий охороною правопорядку, але його «використання неприпустиме, якщо це призводить до нерівноправного становища сторони в цивільному судочинстві стосовно прокурора».

У справі *Menchinskaya v. Russia* (заява № 42454/02) Суд дійшов висновку, що участь прокурора під час судового розгляду цивільного позову призвела до порушення справедливості судового розгляду та принципу рівності сторін. У цій справі ЄСПЛ виходив з того, що хоч прокурор відповідно до національного законодавства мав юридичні підстави брати участь у судовому розгляді, ця справа не мала жодних

особливих обставин, які могли би виправдати його вступ у процес; оскільки лише прокурор надав свої аргументи в усній формі апеляційному суду, вступ прокурора у цей судовий процес під час розгляду апеляційної скарги підірвав справедливість судового розгляду і принцип рівності сторін, чим було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції (пп. 36–40).

У Рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27.05.2003 № 1604 (2003) «Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону» щодо функцій органів прокуратури, які не відносяться до сфери кримінального права, передбачено важливість забезпечити, щоб повноваження і функції прокурорів обмежувалися сферою переслідування осіб, винних у скоєнні кримінальних правопорушень, і вирішення загальних завдань щодо захисту інтересів держави через систему відправлення кримінального правосуддя, а для виконання будь-яких інших функцій були засновані окремі, належним чином розміщені і ефективні органи.

Отже, втручання прокурора в господарський, цивільний чи адміністративний судовий процес може розглядатися як порушення конституційного принципу рівності всіх учасників перед законом і судом. Для забезпечення справедливого правосуддя важливо чітко обмежувати участь прокурора лише тими випадками, де це дійсно необхідно для захисту суспільного інтересу, не допускаючи порушення балансу між сторонами та основ демократичної правової держави.

Так, в Постанові від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, зокрема, вказано [1, № 79687723]:

«28. ...захистити інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, А НЕ ПРОКУРОР. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який всупереч вимог закону не здійснює захисту або робить це неналежно. У кожному такому випадку прокурор повинен навести (а суд перевірити) причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

29. Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави.

30. Більше того, саме лише посилання в позовній заяві на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження, ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗАЯВИ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ НЕДОСТАТНЬО. У такому разі прокурор повинен надати належні та допустимі докази відповідно до вимог процесуального закону

(наприклад, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинене кримінальне правопорушення на підставі статті 367 Кримінального кодексу України (службова недбалість); вирок суду щодо службових осіб; докази накладення дисциплінарних стягнень на державних службовця, які займають посаду державної служби в органі державної влади та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків тощо)» (напівжирним шрифтом виділено автором).

В цьому сенсі класичним прикладом порушення принципу рівності сторін є розгляд Північним апеляційним господарським судом апеляційної скарги прокурора, поданої в інтересах Київської міської ради (далі – КМР), у справі № 910/3432/23. Подаючи цю апеляційну скаргу, прокурор і не приховує, що подав апеляційну скаргу тому, що КМР пропустила без поважних причин строк на апеляційне оскарження. Зокрема, в ухвалі від 19.09.2023 р. у даній справі апеляційний суд дійшов наступних висновків: *«Отже, враховуючи відсутність доказів направлення апеляційної скарги до Північного апеляційного господарського суду в строк та не достатньою аргументацією клопотання про обставини, що спричинили пропущення строку на апеляційне скарження, та враховуючи пропущення строку на подання клопотання про усунення недоліків, суд апеляційної інстанції дійшов до висновку про повернення апеляційної скарги»* [1, № 113622093]. При цьому Відповідач пропустив строк і на подання клопотання про усунення недоліків.

Таким чином, КМР в особі прокурора отримала засіб нівелювання своєї протиправної поведінки і недбалого ставлення до виконання процесуальних обов'язків. КМР отримала додаткову можливість забезпечити собі поновлення строку на апеляційне оскарження, що стороні іншій стороні є очевидно недоступним. При цьому прокурор жодних нових обставин правовідносин у сфері спору не встановив, жодних нових аргументів, порівняно із тим, що наводилися КМР, не навів, а суто формально виконав роль засобу поновлення строку на апеляційне оскарження.

Отже, всупереч пункту 28 Постанови від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду, прокурор НЕ навів (а апеляційний суд НЕ перевірів) причини, які перешкоджали захисту інтересів держави належним суб'єктом (КМР), і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Крім того, покликаючись до неналежного захисту інтересів держави з боку КМР, прокурор, всупереч пункту 30 наведеної вище цитати з Постанови від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду,

не навів відомості про застосування заходів прокурорського реагування на такий неналежний захист або хоча б заходів реагування в середині суб'єкта владних повноважень. Тобто, апеляційний суд прямо ВІДСТУПИВ від правових позицій Верховного Суду, викладених у Постанові від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18.

Таким чином, даний епізод свідчить про очевидне порушення принципу рівності сторін за рахунок втручання прокурора у судовий процес і небажання судів перешкоджати такому неналежному втручанню.

Література:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-7>

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ СУДДІВ В КОНТЕКСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Бичков Ігор Геннадійович

кандидат юридичних наук,

суддя Ковпаківського районного суду м. Суми

м. Суми, Україна

Честь та гідність – це ті суспільні цінності морально-етичного порядку, які притаманні кожній людині, оскільки саме вони характеризують її з точки зору порядності, чесності, добросовісності, відповідальності тощо, а відтак ці цінності притаманні і суддям, які здійснюють правозастосування в процесі розгляду цивільно-правових, адміністративно-правових, господарсько–правових спорів, кримінальних та адміністративних справ. Юридична природа поняття честі та гідності, в тому числі і у сфері правосуддя, по суті бере свій початок з первісних уявлень людини про те, що з точки спільного, а в подальшому – і правового життя людини сприймається як прийнятне та законне, як з точки зору звичаєвого, так і державного права. Безумовно, поспішний розвиток суспільних відносин діалектичним чином впливав і на поняття честі та гідності, в тому числі і у сфері правосуддя, де кожного разу честь і гідність ставилася на вершину ієрархічних цінностей.

В цій частині Платон зазначав, що втрата честі та гідності може спричинити втрату всіх прав [1, с. 7].

Саме таке розуміння наслідків втрати честі гідності сьогодні усвідомлюють воїни ЗСУ у боротьбі за незалежність нашої держави. Таким чином поняття честі та гідності мають соціальні корені, а відтак з одного боку вони по суті стали об'єктами як цивільно-правової, так і кримінально-правової охорони, а з іншого вони наповнили своїм змістом поняття професійної правової свідомості суддів. Усвідомлюючи великий рівень відповідальності та професійності, правової свідомості та культури законодавець закріпив в усіх процесуальних кодексах вимогу про те, що всі «присутні у судовому засіданні особи повинні звертатися до суду словами «Ваша честь» (ст. 215 ЦПК України [2], ст.197 КАС України [3], ст. 199 ГПК України [4]).

Саме слово «честь» визначає виключну повагу до суду з боку всіх присутніх в залі судових засідань, що вказує на визнання значимості кожного судді у сфері правосуддя, оскільки «гарантом справедливості в правосудді завжди виступає суд [5, с. 108].

Якщо ж розглядати професійно-правову свідомість суддів з точки зору моральної свідомості, то тут має місце і питання власної самооцінки суддів щодо самого себе, де суб'єктивна самосвідомість визначає поняття «Я». Це означає, що саме «я», а не хтось інший, створює правосуддя, застосовуючи закон з метою урегулювання спору. Саме це відчуття накладає на суддю повну відповідальність за прийняте ним судове рішення, що формує при цьому самоповагу до такого рішення, яке «пройшовши» апеляційний та касаційний розгляд, залишилося в силі.

З психологічної точки зору професійна правосвідомість як ідея лежить в основі почуття людської гідності, формуючи своїм змістом поняття справедливості, яка у свою чергу закладає основи професійної правосвідомості. Отже професійна правосвідомість суддів з психологічної точки зору – це перш за все сукупність професійних поглядів та ідей на право, яке має своє відношення до справи, яку розглядає суд і стосується оцінки змісту засобів доказування, яка формує внутрішнє переконання суддів, що є певною духовною гарантією для вірної юридичної кваліфікації тих чи інших правовідносин, які набули спірного характеру, а відтак стали предметом судового розгляду. Безумовно, психологічна правосвідомість спрямовується у сферу «професіоналізму суддів, скільки недостатня кваліфікація, безвідповідальність суддів створює негативний імідж всій судовій системі [5, с. 109].

Безумовно, «довіра до суду заробляється роками, якщо не століттями і далеко не завжди залежить від реальних знань а тому легко може бути втрачена в один хибний момент [6, с. 1].

Суспільні дослідження, проведені Київським міжнародним інститутом соціології в 2021-2024 роках щодо динаміки довіри до судів України показали, що в 2022 році судам довіряло 25% населення, не довіряло 34%, а 41% респондентів не визначились з відповіддю. В 2023 та 2024 роках довіра до суддів знизилася до 12%, а недовіряло судам відповідно 61% та 63% опитаних респондентів [7].

Безумовно, довіра до суду є основою легітимності суду як державного інституту, який одночасно по суті легітимізує професійну правову свідомість самих суддів. Нажаль, судово-правова реформа так і не започаткувала певних кроків до переоцінки цінностей по формуванню інституту суддів, де початкової уваги потребують питання моральних, психологічних, культурологічних цінностей, яких неможливо навчити за рік чи два. Вони формуються з дитинства. В практичній площині це призводить до того, що вся увага приділяється виключно професійності претендентів на заняття посади судді. В той же час самі знання про невихованість суддів, прояву неповаги, грубості, упередженості при психологічній і моральній нестійкості нівелює питання знань. Суспільство не потребує знаючих, але морально, професійно та психологічно нестійких суддів, оскільки саме вони породжують численні корупційні скандали на всіх рівнях судової системи. Отже не знання, а низький рівень моральності, де честь і гідність судді паплюжаться, підриває довіру суспільства до суду, скільки ціннісна характеристика судової системи корелюється із ціннісною характеристикою кожного судді, який створює свою персоналізовану репутацію, яка на рівні суспільної правосвідомості узагальнюється по відношенню до всієї судової системи.

Література:

1. Анісімов А. Л. Честь, гідність, ділова репутація: цивільно-правовий захист: монографія. Вид-во «Юрайт», 1994. 80 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 02.12.2025).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 02.12.2025).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 02.12.2025).
5. Ясинок Д. М. Право на справедливий судовий розгляд в цивільному судочинстві: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.) / уклад. : І. В. Андронов,

М. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало ; МОН України ; НУ ОЮА. Одеса : Фенікс, 2015. С. 108–109.

6. Козлов А. Судова реформа очима громадян: що може позитивно вплинути на довіру до суду? Результати опитування, червень, 2019. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. 15 с. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1586001320645d6703688fd7.52181193.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).

7. Київський міжнародний інститут соціології: Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках Пресреліз підготовлений виконавчим директором КМІС Антоном Грушецьким. 09.01.2025. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> (дата звернення: 01.12.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-8>

ОКРЕМІ ПРОГАЛИНИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Боровик Андрій Володимирович

доктор юридичних наук, професор, відмінник освіти України,

академік Академії адміністративно-правових наук,

віце-президент з наукової роботи

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-1834-404X

Як зазначено в ст. 13 Конституції України, земля та інші природні ресурси є об'єктом права власності Українського народу. При цьому власність зобов'язує та не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству.

Для забезпечення вказаних концептуальних положень у чинному Кримінальному кодексі України передбачено як спеціальний інститут права (розділ VII Особливої частини даного Кодексу «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»), так і відповідні норми в інших галузях кримінально-правової охорони об'єктів власності, які у тому числі стосуються сільського господарства [1, с. 461-538].

Враховуючи це, у кримінальному праві з метою постійного удосконалення Закону України про кримінальну відповідальність з питань запобігання та протидії злочинності у галузі сільськогосподарської діяльності розроблені різноманітні

класифікаційні групи норм Кримінального кодексу, які мають відношення до досліджуваної у даній науковій статті проблематики.

Зокрема, за об'єктом посягань кримінальні правопорушення у галузі сільського господарства можна поділити на такі види:

1) кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (ст.ст. 200, 201³, 201⁴, 204, 205¹, 206, 206², 209, 209¹, 210, 211, 212, 212¹, 219, 222, 222¹, 227, 229, 231, 323, 232¹, 233 Кримінального кодексу України);

2) кримінальні правопорушення проти довкілля (ст.ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 241, 242, 243, 245, 247, 251, 252, 254 вказаного Кодексу);

3) кримінальні правопорушення проти власності (ст.ст. 185, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 197¹, 198 цього ж Кодексу);

4) кримінальні правопорушення в інших сферах суспільної діяльності.

Як показує практика, при внесенні відомостей у Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) (ст. 214 Кримінального процесуального кодексу (КПК)) [2]; здійсненні кваліфікації кримінальних правопорушень [3], а також вчиненні інших слідчо-судових дій, передбачених законом, відповідні прокурори за основу беруть ті об'єкти, які є більш цінними у системі суспільних відносин. У зв'язку з цим такою «куцою» (незначною у структурі злочинності) є щорічна кількість облікованих правопорушень у галузі сільського господарства. Більш того, у ЄРДР саме тому відсутні відомості про конкретно вчинені суспільно небезпечні діяння (постатейно по чинному Кримінальному кодексу), що без сумніву, слід віднести до так званих правових прогалин [4, с. 271-275], які знижують рівень запобігання та протидії цим кримінальним правопорушенням, у тому числі й шляхом нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінаційного комплексу причин і умов, що сприяють їх вчиненню у галузі сільського господарства [5, с. 191-192].

Результати даного наукового пошуку свідчать про те, що певні прогалини і колізії з означеного питання мають місце і при класифікації на доктринальному рівні кримінальних правопорушень, які вчиняються у даній сфері суспільних відносин, за іншими критеріями (за формою вини, способом реалізації протиправних намірів, суб'єктом злочину, т. ін.) [6, с. 110-113].

З огляду на це, внесення змін і доповнень у Положення про ЄРДР є очевидним, а також об'єктивно обумовленим як з точки зору практики, так і у контексті уніфікації та організації комплексних наукових розробок з означеної тематики дослідження.

Література:

1. Кузьменко Г.О., Телендій А.А. Вплив війни на аграрний сектор України: виклики та роль державного управління у відновленні галузі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 35 (74) № 5 2024. С. 22-29. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/6.pdf.
2. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: Наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 №298. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.
3. Основи кваліфікації злочинів: навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін.; за заг. ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2014. 368 с.
4. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
6. Германов О. П. Класифікація правопорушень у сфері земельних відносин. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Т. 2. Вип. 1 (22). С. 110-113. URL: <http://www.pjv.nuoua.od.ua/index.php/prikarpatiskij-yuridichnij-visnik-1-2-2018>.

ЩОДО ПЕРЕЛІКУ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ

Боровик Володимир Андрійович

студент 1 курсу юридичного факультету

*Київський університет інтелектуальної власності та права
м. Київ, Україна*

ORCID ID: 0009-0006-8013-4253

Нормативно-правова основа міжнародних стандартів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із фінансовими активами, формується системою міжнародних нормативно-правових актів, розроблених провідними міжнародними організаціями. Ці акти закладають комплексний концептуальний і практичний підхід до боротьби з такими проявами, як відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, корупція, шахрайство та інші фінансові кримінальні правопорушення.

До ключових міжнародних нормативно-правових документів, що визначають стандарти у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із фінансовими активами, належать:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Палермо, 2000 р.) – встановлює універсальні правові рамки для запобігання та боротьби з організованою злочинністю, включаючи злочини, пов'язані з відмиванням доходів, корупцією та фінансуванням незаконної діяльності. Конвенція визначає механізми міжнародного співробітництва, зокрема екстрадицію, взаємну правову допомогу та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [1].

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Мерида, 2003 р.) – є першим універсальним міжнародним договором, спрямованим виключно на боротьбу з корупцією. Документ охоплює питання запобігання корупції, криміналізації основних корупційних діянь, міжнародної співпраці та повернення активів, що мають незаконне походження [2].

3. Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності та про фінансування тероризму (Варшавська конвенція, 2005 р.) – конкретизує міжнародно-правові стандарти у сфері боротьби з відмиванням коштів і

фінансуванням тероризму, запроваджуючи розширені механізми фінансового моніторингу та взаємодії між компетентними органами держав-учасниць [3].

4. Сорек Рекомендації FATF (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) – становлять основний міжнародний стандарт протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення. Ці рекомендації формують основу для створення національних систем фінансового моніторингу та контролю за рухом фінансових активів, забезпечуючи уніфікацію підходів до регулювання фінансового сектору [4].

5. Директиви Європейського Союзу щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів або фінансування тероризму (зокрема, *Четверта, П'ята та Шоста директиви ЄС про боротьбу з відмиванням коштів – AMLD IV, V, VI*) – деталізують зобов'язання фінансових установ і держав-членів ЄС щодо впровадження превентивних заходів, ідентифікації клієнтів, звітності про підозрілі операції та посилення міжнародної співпраці [5].

6. Базельські принципи ефективного банківського нагляду (Базельський комітет з банківського нагляду) – встановлюють стандарти належного управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, а також визначають рекомендації щодо підвищення прозорості та стабільності банківської системи [6].

7. Рекомендації Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки – спрямовані на зміцнення міжнародної взаємодії між підрозділами фінансової розвідки (ПФР), обмін фінансовою інформацією та розроблення спільних механізмів протидії фінансовим злочинам [7].

У сукупності зазначені документи формують інтегровану міжнародну систему стандартів у сфері запобігання та протидії злочинам, пов'язаним із фінансовими активами. Їх практична реалізація забезпечує узгодженість правових підходів, ефективну взаємодію між державами та підвищення рівня прозорості глобальної фінансової системи.

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 19.01.2026);

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/page#Text (дата звернення 19.01.2026);

3. Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності та про фінансування тероризму. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text (дата звернення 19.01.2026);

4. Сорок Рекомендацій FATF https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835_001#Text (дата звернення 19.01.2026);

5. Директиви Європейського Союзу щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів або фінансування тероризму. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення 19.01.2026);

6. Базельські принципи ефективного банківського нагляду. Електронний ресурс: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7 (дата звернення 19.01.2026);

7. Рекомендації Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки. Електронний ресурс: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf> (дата звернення 19.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-10>

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ЖУРНАЛІСТІВ

Боровик Людмила Андріївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
академік Академії адміністративно-правових наук,
член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,
доцент кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна
ORCID ID: 0000-0002-8997-0577*

Незважаючи на тривале функціонування окремі закони України, які повинні захищати права журналістів продовжують містити недоліки без усунення яких неможливе чітке функціонування правової системи. Зокрема, в першу чергу слід відзначити недосконалість законів України «Про інформацію» та «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста».

Так, як вбачається, одним із значних недоліків є те, що незважаючи на значні доопрацювання Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» є досить застарілим та не відповідає всім реаліям та потребам сьогодення, а відтак його положення не охоплюють деякі сучасні види медіа чи специфіки роботи журналіста в інтернеті [1, с. 314].

Так, варто зауважити, що стаття 12 Закону має назву «Особливості соціального захисту журналістів з урахуванням специфіки журналістської діяльності», однак законодавець наводить лише підстави застосування окремих і особливих норм соціального захисту журналістів. А відтак, дана норма видається більш декларативною, аніж реально діючою та такою, що підвищує рівень соціального забезпечення журналістів.

Суттєвим недоліком Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» є те, що він недостатньо адаптований до правового режиму воєнного стану, адже ним не передбачено окремих механізмів підтримки чи захисту журналістів в таких обставинах, або вони не чітко визначені. Доречно також зазначити, що вказаним нормативним документом недостатньо конкретизовано: як медіа отримують державну підтримку, які критерії застосовує держава [1, с. 315].

Що ж стосується Закону України «Про інформацію», то його недоліками є наступні: по-перше, закон спробував обмежити відповідальність журналістів чи інших осіб за оціночні судження; по-друге, норма про звільнення від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що вона є суспільно необхідною, має слабе практичне застосування, адже суди часто або довго розглядають такі справи; по-третє, закон передбачає, що право на інформацію може бути обмежене «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку і т.д.» [1, с. 315].

Ці обмеження, з огляду на Закон України «Про правовий режим воєнного стану», в принципі, законні, але формулювання деяких підстав широкі та нечіткі, що може давати владі надто великий простір для обмеження доступу під приводом «безпеки» чи «захисту авторитету правосуддя».

Література:

1. Боровик Л.А. Проблеми дотримання гарантій професійної діяльності журналістів в Україні у сучасних умовах. *Держава та регіони. Серія Право*. 2025. №3. С. 313-317.

**СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ**

Бугера Сергій Іванович

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник,*

*Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем
боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

Протидія кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотиків є одним з важливих завдань правоохоронної діяльності. При цьому наркозлочинність – глобальна загроза, яка не знає кордонів і підриває безпеку суспільства. Національна поліція щодня докладає максимум зусиль для протидії цьому виклику [1]. Зокрема, відповідно до Звіту Національної поліції України про результати роботи у 2024 році [2] робота з протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотиків спрямовувалася на знешкодження осередків виготовлення наркотиків та їх розповсюдження, виявлення організаторів незаконного бізнесу і притягнення їх до кримінальної відповідальності. Завдяки підвищенню ефективності роботи поліції порівняно з 2023 роком викрито на 24% більше (з 38,3 тис. до 47,4 тис.) таких кримінальних правопорушень, у тому числі щодо збуту наркотичних речовин – на 24% (з 14 тис. до 17,4 тис.) та у 2,2 раза – з організацією наркопритонів (з 450 до 968), спостерігається зростання числа задокументованих тяжких та особливо тяжких їх видів – на 48% (з 16,6 тис. до 24,4 тис.). Із задокументованих збутів наркотичних речовин 2 тис. учинено з використанням Інтернету, або кожен дев'ятий злочин (у 2023 році – 1,6 тис.). За результатами вжитих заходів вилучено 3 тонни наркотичних та психотропних речовин, у тому числі 484,3 кг тяжких наркотиків (героїн, кокаїн, опій, амфетамін, нові психоактивні речовини). Розкрито на 29% більше (з 31,5 тис. до 40,7 тис.) наркозлочинів, у тому числі на 30% (з 11,5 тис. до 14,9 тис.) – наркозбутів, а також у 2,2 раза (з 423 до 948) – фактів організації наркопритонів.

Загалом, у 2024 році усього було обліковано 48233 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у тому числі кримінальних

правопорушень щодо: викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем – 5301; незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів з метою збуту або без неї, а також збут – 38228; схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – 12; організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – 978 [3].

При цьому, злагоджена робота поліцейських та тісна співпраця з міжнародними партнерами забезпечили ліквідацію десятків наркокартелів. Так, завдяки оперативному реагуванню українських та польських правоохоронців вдалося провести масштабну операцію, у результаті якої ліквідовано дев'ять лабораторій по виробництву синтетичних опіоїдів та катинонів в Польщі та Україні. Із незаконного обігу вилучено наркотиків та психотропів на суму понад 600 мільйонів гривень за цінами «чорного» ринку [1].

Оптимізація політики у сфері протидії наркозлочинності є одним з пріоритетних напрямів діяльності державної влади та правоохоронних органів України. Боротьба з наркозлочинністю – складний і багаторівневий процес, який потребує значних зусиль та рішучих дій. Нові способи незаконного збуту наркотиків і сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники, позначаються на структурі й динаміці злочинності в Україні, що зумовлює потребу перегляду норм чинного законодавства та узгодження їх із сучасними вимогами. Підрозділи Національної поліції України вживають активних заходів щодо виявлення онлайн наркозбувачів, здійснюють моніторинг та аналіз їх меседжів, проводять оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місця перебування осіб, причетних до незаконного розповсюдження наркотиків. Документування такої протиправної діяльності та притягнення до відповідальності винних ускладнює структура злочинних угруповань, яка здебільшого чисельна й розгалужена, а їх організатори переважно перебувають поза межами України [4, с. 37].

Необхідно зазначити, що однією зі стратегічних цілей Стратегії наркополітики на період до 2030 року є протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також зменшення пропозицій таких засобів і речовин, які перебувають у незаконному обігу, та своєчасне їх вилучення. Для її досягнення, зокрема, передбачається: організація протидії незаконному обігу наркотичних

засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, виявлення, недопущення вчинення та розкриття правопорушень, а також проведення профілактичних заходів, спрямованих на зменшення пропозиції таких засобів і речовин у незаконному обігу. Ефективність правоохоронної діяльності у цій сфері повинна підвищуватися насамперед за рахунок виявлення та припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, незаконного виготовлення та розповсюдження їх на території держави, а також недопущення надходження із законного в незаконний обіг наркотичної сировини та прекурсорів для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів [5].

Отже, вирішення проблем протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотиків потребує комплексного підходу. При цьому на основі міжнародного досвіду можна визначити основні напрями вдосконалення заходів з протидії вказаним правопорушенням, зокрема, це:

- співпраця та обмін інформацією: міжнародна співпраця та обмін найкращим технологічним досвідом і розвідувальними даними мають вирішальне значення для боротьби з незаконною торгівлею наркотиками;

- використання аналізу даних і штучного інтелекту: аналіз даних і штучний інтелект допомагають виявляти закономірності, прогнозувати тенденції та виявляти підозрілу діяльність, пов'язану з незаконним обігом та торгівлею наркотиками;

- використання вдосконалених систем спостереження: інноваційні технології спостереження дозволяють здійснювати моніторинг у реальному часі, виявляти незаконну діяльність пов'язану з наркотиками та відстежувати маршрути транспортування;

- постійна адаптація та модернізація: модернізація технологічної інфраструктури суб'єктів запобігання наркозлочинності повинна розвиватись з випередженням розвитку методів незаконного обігу наркотиків та їх торгівлі;

- розбудова потенціалу та навчання: забезпечення працівників правоохоронних органів необхідними професійними знаннями та навичками для ефективного використання відповідних технологій є важливим чинником протидії наркозлочинності;

- баланс між використанням технологій, конфіденційністю та етикою: впровадження протоколів конфіденційності та дотримання етичних принципів є важливими під час використання методів протидії незаконному обігу та торгівлі наркотиками [6].

Важливим є також забезпечення виконання положень Операційного плану заходів з реалізації у 2025–2027 роках Стратегії наркополітики на

період до 2030 року [7] щодо підвищення професійного рівня працівників правоохоронних органів, персоналу органів і установ Державної кримінально-виконавчої служби, керівників військових формувань, а також інших органів та установ, що здійснюють протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, шляхом проведення безперервного навчання та обміну досвідом, зокрема з міжнародними партнерами.

Література:

1. Нацполіція: результати боротьби з наркозлочинністю у 2024 році. URL: https://npu.gov.ua/news/natspolitsiia-rezultaty-borotby-z-narkozlochynnisti-u-2024-rotsi?fbclid=IwY2xjaw_KPxutleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFXNjBSQUpkM0Y1amVseHNOAR6Sn2x6rP0_VSICmsbXp tmF71az_vNvLyGZ5EZOaqYy22_tDdlKLit3GUyK8w_aem_XR_bSipZP7xwC0h7mrdkHg.

2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 році. URL: <https://npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richnizvitihttps://npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richni-zviti>

3. Статистичний щорічник України, 2024. URL: <https://stat.gov.ua/uk/pub lic ations/statystychnyy-shchorichnyk-ukrayiny-2024>.

4. Малоголова О. О. Досвід і сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 31–39. URL: <https://lawscience.com.ua/uk/journals/tom-25-3-2020/dosvid-i-suchasny- stan-protidiyi-narkozlochinnosti-v-ukrayini>.

5. Стратегія наркополітики на період до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2025 р. № 920-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2025-%D1%80#Text>.

6. Shounak Roy. Role of Technology in Combating Drug Trafficking. URL: <https://www.drishtiias.com/blog/role-of-technology-in-combating-drug-trafficking>.

7. Операційний план заходів з реалізації у 2025–2027 роках Стратегії наркополітики на період до 2030 року: затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2025 р. № 920-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2025-%D1%80#Text>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ СИСТЕМНІЙ КОРУПЦІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Бусол Олена Юрійвна

доктор юридичних наук, с.н.с.

головний науковий співробітник

Міжвідомчого науково-дослідного центру

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4713-4546>

Україна перебуває в стані однієї з найжорстокіших воєн на Європейській території з часів Другої світової. Держава-агресор намагається нав'язати автократію, похитнути демократичні устої. За таких обставин єдність та підтримка процесів, пов'язаних із європейською інтеграцією всередині країни, мають надважливе значення. Є запит суспільства на ефективні та своєчасні дії влади щодо запровадження необхідних змін, без лобювання ініціатив особистого плану, які здатні нівелювати антикорупційні заходи.

За даними загальнонаціонального дослідження «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність» соціологічної компанії Info Sapiens, реальний корупційний досвід українців виявився у понад чотири рази меншим за оцінку поширеності корупції. Так, 91,4% населення вважають, що корупція дещо або дуже поширена, при цьому власний корупційний досвід мали 18,7% громадян. На оцінки з боку населення впливають: інтенсивне висвітлення корупційних кейсів у медіа, недостатня обізнаність громадян про те, які випадки є корупційними відповідно до законодавства, вплив дезінформації тощо [1].

Наявна чисельність суддів та працівників апаратів не є достатньою для здійснення правосуддя. Є критично високим рівень плинності кадрів у судах, у зв'язку з надмірним навантаженням. Заходи, які було вжито Україною для підвищення довіри до органів суддівського корпусу та виконання міжнародних зобов'язань України щодо реформи судочинства, не призвели до очікуваних результатів. Таким чином, рівень корупції серед суддів залишається високим, а ефективність антикорупційних органів щодо розкриття корупційних злочинів у судовій системі, прагне до нуля.

Основні проблемні питання, які порушувалися громадянами у відносинах із МВС України: довготривале очікування на прийом до

адміністраторів сервісних центрів Міністерства внутрішніх справ України; незадовільне обслуговування та ставлення до клієнтів; відвідувач не зміг отримати послугу; не можливо отримати талон електронної черги тощо. Успіх реформ у правоохоронних органах залежить не лише від волі керівників, а й від готовності поліцейських до змін, від їхнього бажання працювати на користь громадян, від розуміння важливості професійної відповідальності та моральних принципів [2]. Фактично кількісний показник таких суспільно небезпечних діянь залишається стабільно високим, хоча і з незначно вираженою тенденцією до зниження, що можна пояснити повномасштабним вторгненням російської федерації, масовою міграцією та тимчасовою окупацією території, що призвело до латентності корупції.

Головною причиною корупції у соціальній сфері є концентрація значних фінансових і адміністративних ресурсів в руках окремих посадовців, які часто використовують свої повноваження з особистою метою. Наприклад, отримання неправомірної вигоди при розподілі житлових субсидій, зловживання під час призначення соціальних виплат, незаконне надання медичних послуг, є поширеними проблемами [3].

Однією з найбільш вразливих до корупції галузей є система освіти. Зокрема, вона проявляється у вигляді хабарництва за вступ до вищих навчальних закладів, упередженого оцінювання студентів або неправомірного витрачання бюджетних коштів на ремонт чи оснащення навчальних закладів

Охорона здоров'я є ще однією сферою, яка найбільше потерпає від корупції. Пацієнти часто стикаються з вимогою неправомірної вигоди за надання базових медичних послуг, які за законом мають бути безкоштовними. Зловживання також стосуються процесу закупівель ліків та медичного обладнання, що призводить до завищення цін та неефективного використання бюджетних коштів [4]. Так корупція негативно впливає на моральний стан суспільства, формуючи у громадян відчуття несправедливості та безвиході [5]. З 452-х депутатів 9-го скликання Верховної ради України, кожен десятий нардеп був, чи є, фігурантом кримінальних справ під час свого депутатства [6]. Показовими у плані успішного викриття корупційних практик серед народних депутатів України є низка резонансних кейсів за 2025 р., наприклад, у серпні Національне антикорупційне бюро України і Спеціалізована антикорупційна прокуратура викрили масштабну корупцію при закупівлі безпілотних летальних апаратів і засобів радіоелектронної боротьби, призначених для придушення ворожих сигналів (дронів, зв'язку, навігації) та захисту власних систем від таких впливів. Серед викритих на прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди – народний депутат України,

очільники районної та міської військових цивільних адміністрацій; військовослужбовці Національної гвардії.

Депутатський корпус нинішнього скликання дискредитував себе та втратив довіру суспільства та міжнародних партнерів України завдяки значній кількості викритих вчинених ними корупційних злочинів, на фоні потурання не заплямованими корупційними скандалами членами фракцій своїх колег-правопорушників. Таке становище не сприяє закінченню війни, та працює проти позитивного іміджу влади. Дії корупціонерів є масштабними, що може свідчити про відчуття безкарності у народних депутатів України, їх впевненості в уникненні юридичної відповідальності, та нехтуванні не тільки інтересами громадян України, але й зневажанням думки громадян щодо їх корупційних практик. У суспільстві панує думка щодо неможливості притягнення до кримінальної відповідальності народних депутатів України, що, у свою чергу, дає пересічним громадянам негласне право, за прикладом недоброчесних народних обранців, на вчинення ними самими корупційних злочинів.

Сучасний стан корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень залишається стабільно незадовільним, що підтверджується негативними кількісними показниками таких діянь, а також відсутністю позитивної динаміки.

Мінімізація корупції у всіх сферах життєдіяльності суспільства має стати одним із пріоритетів державної політики. Це потребує, насамперед, формування культури нетерпимості до корупції серед громадян, зокрема в сфері судової влади, в органах правопорядку, центральних органах виконавчої влади, а також у Верховній Раді України.

З метою мінімізації загрозливих тенденцій зростання корупції під час воєнного стану, недостатньо окремих заходів декларативного характеру. Необхідним є впровадження системних змін у підходах до управління Україною.

Література:

1. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/realnyy-koruptsiynny-dosvid-ukraintsiv-u-ponad-chotyry-razy-menshyy-za-otsinku-poshyrenosti-koruptsii-rezultaty-doslidzen/>

2. Гришук А.Б. Окремі аспекти запобігання корупції в органах національної поліції. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»* 2025. Випуск № 02, С. 527. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.78>

3. НАЗК. Державна політика у сфері боротьби з корупцією. 2021. С. 37.

4. Світовий банк. Ефективність систем охорони здоров'я та корупційні ризики. Вашингтон, 2020. С. 41. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.77>

5. Кохан О.І Аналіз проблеми запобігання та протидії корупції у соціальній сфері в сучасній юридичній науці. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.77>

6. Журналісти Bihus.Info проаналізували роботу 452 депутатів 9 скликання Верховної ради та з'ясували, що кожен 10 нардеп був чи є фігурантом кримінальних справ під час свого депутатства. Таких народних обранців понад 50. Bihus.Info. 13 березня 2025. URL: <https://bihus.info/kozhen-10-j-deputat-9-sklykannya-figurant-kryminalnyh-sprav/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-13>

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВІКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СИСТЕМІ

Василяченко Алла Іванівна

*ад'юнкт кафедри адміністративного та конституційного права
ННІ ППДП, Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна*

Пенітенціарна сфера традиційно характеризується підвищеними ризиками деліктності: обмежений простір, ієрархічність неформальних відносин, конфліктогенність, заборонені предмети, вразливість до корупції, високі вимоги до персоналу. У таких умовах адміністративні правопорушення виступають як “індикатор” якості системи. Водночас ефективність запобігання та припинення адміністративних правопорушень у системі виконання покарань залежить не лише від повноважень посадових осіб, а й від стану інституцій, процедур, кадрової політики, матеріальної бази, прозорості та підзвітності.

Державна політика останніх років визначила реформування пенітенціарної системи як пріоритет, зокрема через Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та оновлений у жовтні 2025 року операційні плани її реалізації на 2025–2026 роки [2; 3]. Ефект управлінської реформи для припинення адміністративних правопорушень, зокрема, проявляється у скороченні

«сірих зон» – коли персонал діє за неформальними практиками або «традицією». Там, де процедури чіткі, а рішення підлягають перевірці, зменшується імовірність як бездіяльності, так і надмірного застосування примусу.

Кадровий дефіцит, професійне вигорання та низька мотивація персоналу є одними з ключових чинників делінквентності у місцях несвободи. Закон «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» визначає статус служби, її завдання та загальні засади діяльності [5]. Проте для реальної ефективності потрібні сучасні стандарти добору, навчання, атестації та етичного контролю.

Запобігання адміністративним правопорушенням в установах виконання покарань прямо залежить від здатності персоналу застосовувати комунікаційні техніки деескалації конфліктів, швидко кваліфікувати інцидент (режимне порушення, адміністративний делікт, ознаки злочину), діяти в межах повноважень та пропорційно та правильно фіксувати події (рапорти, журнали, відео, медичні записи).

Міжнародні стандарти наголошують на постійному навчанні персоналу з прав людини та безпеки [1; 6]. Зокрема, практика Європейського комітету із запобігання катуванню та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню підкреслює роль належного документування та контролю застосування сили як запобіжника зловживань [7]. У цьому сенсі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України має включати: розгортання програм підготовки з акцентом на «динамічну безпеку», кризове реагування, антидискримінацію; розвиток лідерських компетентностей керівників змін/відділень; впровадження стандартів професійної етики й механізмів дисциплінарної відповідальності персоналу з гарантіями справедливого розгляду.

Цифровізація у пенітенціарній сфері має не лише сервісний, а й безпековий ефект. Паперові журнали, фрагментарні бази та неуніфіковані форми фіксації інцидентів ускладнюють аналіз причин правопорушень, перевірку законності застосування заходів та управління ризиками. Натомість цифрові реєстри і стандартизована звітність дозволяють відстежувати повторюваність порушень у конкретних секторах/змінах, виявляти «аномалії» (нетипові стрибки інцидентів), контролювати строки й законність процедур та формувати профілі ризиків та профілактичні плани.

У контексті рекомендацій Європейського комітету із запобігання катуванню та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню щодо фіксації подій та запобігання жорсткому поводженню, цифрові інструменти (відеоспостереження, електронний облік застосування спецзасобів, електронні журнали

інцидентів) виступають ключовою детермінантою доказовості й підзвітності [7]. Разом з тим цифровізація потребує гарантій захисту персональних даних, доступів і кібербезпеки, а також чітких правил використання відеоматеріалів у дисциплінарних/адміністративних провадженнях.

Рівень адміністративної деліктності часто корелює з перевантаженням, неналежними умовами тримання, дефіцитом зайнятості, доступу до медичної та психологічної допомоги. Стратегічні документи уряду вказують на необхідність модернізації інфраструктури та розвитку сервісів ресоціалізації, включно з пробаційними підходами [2; 5]. Зменшення конфліктності та тіншових «ринків» усередині установ досягається не тільки контролем, а й наявністю легальних альтернатив: праці, навчання, психосоціальних програм, підтримки під час підготовки до звільнення.

Отже, реформування, спрямоване на покращення умов і зменшення «дефіциту справедливості», працює як превентивний інструмент – знижує мотивацію до порушень, а також кількість ситуацій, які вимагають силового припинення.

З урахуванням наведеного, доцільно пропонувати інтегровану модель управління адміністративною деліктністю у місцях несвободи, що поєднує правові, організаційні та сервісні компоненти. Ключові елементи моделі:

1) Нормативна визначеність і процедурні алгоритми:

– уніфіковані протоколи реагування на типові інциденти (заборонені предмети, конфлікти, порушення режиму, пошкодження майна, непокоря законним вимогам персоналу тощо).

– чітке розмежування дисциплінарного та адміністративного.

2) Управління ризиками і внутрішня безпека:

– регулярна оцінка ризиків у підрозділах (корупція, насильство, контрабанда, втечі).

– системна робота з групами ризику, персональне планування, раннє виявлення конфліктів [1; 6].

3) Підготовка персоналу та етика:

– тренінги деескалації, кризової комунікації, документування;

– етичні стандарти, захист викривачів, нульова толерантність до катувань та принизливого поведіння.

4) цифрова доказовість:

– електронні журнали інцидентів, інтегровані з відеоспостереженням, медичною документацією та системою скарг;

– аналітика інцидентів і регулярні звіти для керівництва та громадського контролю.

5) Зовнішній та громадський контроль через розвиток механізмів скарг, доступу адвокатів, моніторингових візитів, реагування на рекомендації національних та міжнародних інституцій [7].

Критерій ефективності такої моделі – не максимізація стягнень, а зменшення повторюваності порушень, скорочення кількості інцидентів, що потребують силового втручання, і зростання довіри до процедур.

Реформування Державної кримінально-виконавчої служби України виступає системною детермінантою ефективності запобігання та припинення адміністративних правопорушень у пенітенціарному середовищі. Нормативне оновлення, управлінська підзвітність, професіоналізація персоналу, цифровізація та приведення практик до міжнародних стандартів формують середовище, у якому правопорушення не «поглинаються» неформальними практиками, а попереджаються і припиняються законно, пропорційно та доказово.

Стратегія реформування пенітенціарної системи до 2026 року та операційні плани її реалізації створюють рамку для таких змін, однак їхній вплив на деліктність буде відчутним лише за умов реальної імплементації – від кадрових рішень і фінансування до управлінських процедур на рівні конкретної установи. Впровадження інтегрованої моделі управління адміністративною деліктністю, заснованої на динамічній безпеці, комплаєнсі та захисті прав людини, є практичним шляхом підвищення безпеки та зміцнення законності у місцях несвободи.

Література:

1. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила: рекомендація Rec(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 12.01.2026).

2. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

3. Про затвердження операційного плану реалізації у 2025 і 2026 роках Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.10.2025 № 1188-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

4. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

5. Реформування пенітенціарної системи України (урядовий опис реформи) URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya> (дата звернення: 12.01.2026).

6. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). UN General Assembly resolution 70/175 (2015).

7. CPT/Inf (2024) 20. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 16 to 27 October 2023. Strasbourg, 26 April 2024.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-14>

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ Й КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Веденєєв Дмитро Валерійович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Семенюк Олександр Георгійович

доктор юридичних наук

перший заступник керівника,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Організована злочинність (ОЗ) та корупція оцінюються провідними дослідниками цього явища як негативне суспільне явище, пов'язане зі створенням та функціонуванням організованих злочинних угруповань, вчиненням ними злочинів, консолідацією злочинного співтовариства та поширенням кримінальної субкультури, що у сукупності призводить до істотного зниження рівня кримінологічної безпеки [1].

Спеціалісти відзначають такі загрозові й перспективні риси сучасної ОЗ як, зокрема, посилення міжнародного (транснаціонального) характеру організованих злочинних угруповань (ОЗУ), утворення ними аналогів транснаціональних компаній, що займаються злочинним бізнесом, перехід (із початком повномасштабної війни після 24 лютого 2022 р.), чималої частини очільників злочинних угруповань до дистанційного керівництва організованою злочинною діяльністю з-за кордону. Транснаціональна організована злочинність стала ключовою проблемою для багатьох країн ЄС, адже несе серйозну небезпеку верховенству права та загрожує серйозними наслідками для економіки, соціального розвитку та громадян. Станом на 2023 р. лише в Європі (оціночне) діяло близько 3600 міжнародних організованих злочинних утворень [2].

Тривожною обставиною, на думку провідних дослідників-кримінологів, виступає діяльність в Україні організованих угруповань екстремістської спрямованості, що породжує загрозу національній безпеці, стає фактором ескалації жорстокості й насильства, дестабілізації соціально-політичної ситуації, загрожує підривом авторитету держави серед населення. Особистій безпеці громадян несуть загрозу транснаціональні форми ОЗ – наркобізнес, торгівля людьми, нелегальна міграція, кіберзлочинність, екологічні злочини [3, с. 2].

Ба більше, транснаціональна злочинність пов'язує Україну зв'язками із кримінальними ринками, контрабандними шляхами, що з'єднують Росію та Україну й проходять через окуповані території, світовими контрабандними хабами в Одесі та інших портах на Чорному морі, заводами в Україні, на яких виробляються заборонені експортні товари, брутальними злочинами, пов'язаними з порушеннями прав людини. Напрямами протиправної діяльності опікуються професійні кримінальні елементи, котрі справляють злочинний вплив на безпекову ситуацію у державі в цілому.

ОЗУ перетворилися на симбіоз ділків тіньової економіки, озброєних груп, що обслуговують їх, та корумпованих державних службовців різних рівнів. Ослаблення державного контролю за ситуацією в країні, зазначають провідні дослідники, «дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, любіювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам» [4].

В 2021 р. у рейтингу злочинності від ГІТОС Україна займала 34-те місце серед 193-х країн світу та третє у Європі. У 2023 р. у рейтингу злочинності від ГІТОС відбулися зміни і Україна зайняла 31-те місце

серед 193-х країн світу та друге у Європі. Активізувалися нові види злочинів, такі як фінансові злочини та кіберзлочини [5, с. 118].

Окрім того, в умовах глобалізації ОЗУ та їх транснаціональні форми ведуть до формування т.зв. «глобального кримінального простору», котрий стимулює, зокрема, обмеження реального суверенітету держав, масштабних розкрадань національних багатств, легалізації прибутків, отриманих злочинним шляхом, формування симбіозу міжнародної корпоратократії (підміни моделі національної держави моделлю «держави-корпорації» із реальною владою потужних транснаціональних корпорацій), транснаціональної злочинності з її збройними формуваннями та розвідувально-терористичними структурами, міжнародних терористичних організацій мережевого типу, діяльності спецслужб та приватних військових компаній із втручання у внутрішні справи незалежних держав.

Між тим, на думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), в Україні не здійснюють системної роботи щодо запобігання корупції. За більшістю відповідних напрямів заходи реалізуються вибірково, що без доповнення іншими потрібними змінами в підсумку не призводить до усунення корупціогенних чинників. Проведеними НІСД дослідженнями доведено, що на 31 березня 2025 р. результативність виконання Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки за більшістю напрямів, орієнтованих на запобігання корупції, можна оцінити лише як середню, причому в межах трьох напрямів вона наближається до низької. Це стосується напрямів «Будівництво, земельні відносини та інфраструктура», «Сектор оборони», «Врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки», де результативність є меншою за 50 %. Найбільш проблемними блоками антикорупційної практики вважаються: запровадження дієвих механізмів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; усунення корупціогенних чинників у судовій системі; реальне запровадження інституту лобіювання як альтернативи корупційним практикам; подолання корупціогенності державного регулювання підприємницької діяльності; налагодження ефективного корпоративного управління в державному секторі економіки для запобігання корупції; забезпечення дієвості владно-громадської співпраці в антикорупційній діяльності [6, с. 21-25].

Високий рівень корупції залишається серйозною системною соціальною й ментальною проблемою. Сам чинник корупції виступає деструктивним фактором суспільних настроїв та легітимності влади. Згідно опитуванням щодо соціально-політичної ситуації, проведеним Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» у червні

2025 р., 82,6 % респондентів оцінили рівень корупції як «високий» або «дуже високий». Високий рівень корупції на державному рівні респонденти відзначали найчастіше (48,5 %) серед явищ, що виразно негативно впливають на загальну ситуацію в країні. 55,1 % опитаних вважала, що відповідальність за збереження високого рівня корупції в країні несе влада загалом, а на думку 40,3 % опитаних – антикорупційні органи (НАБУ, САП, НАЗК) [7].

Соціологічні опитування свідчать, що «найважливішими для населення соціальними цінностями є безпека, сила, порядок, нормативність та рівність». Станом на 2024 р., за даними Інституту соціології НАН України, сумарна частка тих, хто цілком або радше погоджується з твердженням про надто велику в Україні різницю в доходах між різними групами населення є значною. 48,7 % респондентів вважає, що умови життя в Україні для більшості населення є поганими велику в Україні різницю в доходах між різними групами населення є великою. Як наслідок в українців зберігається досить великий рівень роздратування через наявну соціально-економічну нерівність (4,81 бали за десятибальною шкалою). «Понад те, – зазначають науковці Інституту соціології НАН України, – у складних умовах війни, коли громадяни роблять запит на суспільну солідарність, цей рівень роздратування перевищив довоєнний показник». На думку соціологів, як небезпечні для внутрішньополітичної стійкості та згуртованості можна сприймати оцінки респондентами українського суспільства як несправедливого. Майже половина опитаних (47,8 %) вважають його саме таким, ще майже 40 % – на межі й лише 12,5 % оцінюють як справедливе [8, с. 37, 47, 187–189].

Література:

1. Прокоф'єва-Янчиленко Д. СОСТА УКРАЇНА: досвід проведення оцінювання загроз серйозної та організованої злочинності. *Актуальні питання удосконалення боротьби з організованою злочинністю в умовах правового режиму воєнного стану*. зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 20 червня 2024 року). Київ : НА СБУ, 2024. С. 124–125.
2. Коба В. Проблемні питання протидії організованій злочинності. *Посилення спроможностей СБ України та взаємодія зі складовими сектору безпеки і оборони (27 вересня 2024 року)* : зб. матер. міжвідомч. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. Ч. 1. Київ : НА СБ України. 2024. С. 96–98.
3. Єпринцев П.С. Теорія і практика запобігання організованій злочинності в Україні. Реферат дис. доктора юрид. наук. 12.00.08. Хмельницький, НА ДПСУ, 2023. 40 с.

4. Користін О.Є., Кирилюк О.С. Сучасна парадигма протидії організованій злочинності. Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованій злочинності під час воєнного стану: Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ. С. 58–61.

5. Гораш О.С. Сучасний стан і тенденції відтворення транснаціональної та організованої злочинності в Україні в умовах війни. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2. С.116–125.

6. Запобігання корупції як пріоритетний напрямок антикорупційної політики в Україні : аналіт. доп. / [Комашко В. В., Кравченко С. О.]. Київ : НІСД, 2025. 26 с.

7. Соціально-політична ситуація в Україні: дослідження Центру соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС», червень 2025 р. URL: <https://sosis.kiev.ua/ua/2025-06-25/>

8. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-15>

DUE PROCESS TA ВИСНОВКИ З РІШЕННЯ ЄСПЛ NAYYEM V. UKRAINE

Гловюк Ірина Василівна

*докторка юридичних наук, професорка,
Заслужена юристка України, адвокатка
м. Одеса, Україна*

Нещодавнє рішення ЄСПЛ «Nayyem v. Ukraine» (Application no. 21174/23) [1] знову актуалізувало дискусію щодо оцінки допустимості доказів у контексті належного суб'єкта доказів, яка, в принципі, не вщухає з 31.08.2022 року через Постанову ВП ВС [2]. Зважаючи на важливість цих питань, є потреба детального дослідження рішенням ЄСПЛ та його можливих наслідків для правозастосування та правотворення в Україні.

Отже, ЄСПЛ зазначив:

– Суди встановили, що сторона обвинувачення не надала документів, які підтверджували б повноваження слідчих і прокурорів на здійснення кримінального провадження, а отже – на розкриття матеріалів досудового розслідування та пред'явлення обвинувачення підсудним.

Унаслідок цього всі докази, зібрані на стадії досудового розслідування, були визнані недопустимими, а суди дійшли висновку, що А., М.-С. та У. не повинні були набувати статусу обвинувачених;

– серед недопустимих доказів були відеозаписи з камер відеоспостереження (ССТV), висновки відеоаналізу, які вказували, що тілесні ушкодження були завдані обвинуваченими, а також результати судово-медичної експертизи, що деталізували ступінь тяжкості ушкоджень заявника та зазначали, що вони могли бути спричинені подіями, зафіксованими на відеозаписах. Грунтуючись на показаннях заявника, А., М.-С., У. та окремих свідків під час судового розгляду, суди дійшли висновку, що дії А., М.-С. та У. не становили хуліганства, що саме заявник спровокував і загострив конфлікт, а також що, окрім тверджень заявника, не існувало жодних допустимих доказів того, що його ушкодження були завдані обвинуваченими;

– Уряд стверджував, що визнання доказів недопустимими, зокрема відеозаписів із камер відеоспостереження, не підірвало цілісності судового розгляду, оскільки суд дослідив обставини конфлікту на підставі показань заявника та обвинувачених. Суд не переконаний цим аргументом, оскільки відеозаписи та звіти, що документували їхній зміст, містили об'єктивну інформацію щодо обставин конфлікту та способу заподіяння тілесних ушкоджень. Вони, отже, були вирішальними для розгляду справи, з огляду на те, що показання заявника та обвинувачених були принципово суперечливими;

– що стосується кримінального провадження проти А., М.-С. та У., Суд зазначає, що неспроможність органів влади забезпечити наявність і дотримання належної процедури пред'явлення обвинувачень і збирання доказів підірвала ефективне переслідування за ймовірні правопорушення;

– цих міркувань достатньо, щоб Суд дійшов висновку про наявність істотних недоліків у процесуальній реакції національних органів влади на твердження заявника про жорстоке поводження. Відповідно, Суд, не висловлюючи позиції щодо винуватості чи невинуватості підсудних, доходить висновку, що спосіб, у який у цій справі загалом були застосовані механізми кримінального права, що призвело до закриття справи з процесуальних підстав, був настільки дефектним, що становив порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції [1].

Це рішення вже позиціонується таким, що має схилити усі українські суди, включаючи Верховний Суд, на незвернення уваги на формальні процесуальні порушення: «залишається сподіватись на те, що питання допустимості доказів буде менш розглядати крізь призму таких формальних порушень. Відсутність постанови чи іншого документу не

може нівелювати роки розслідування і судового розгляду, а про доктрини “очищення доказів” я вже мовчу» [3].

Є і протилежна позиція М. Стоянова: «Квінтесенція публікації – ЄСПЛ «засуджує» практику визнання доказів недопустимими через відсутність уповноважуючих сторону обвинувачення документів. По аргументах. По-перше, зверну увагу на пункт 9 рішення. ... Отже, ЄСПЛ не встановив (і не розглядав) порушення конвенційного права заявника на справедливий судовий розгляд, хоча останній вказував на таке у своїй заяві. По-друге, Об'єднана палата ККС ВС у квітні 2025 року уточнила позицію в розрізі можливості надання документів, що підтверджують процесуальну дієздатність слідчих та прокурорів, навіть при перегляді рішень в суді касаційної інстанції (якщо не помиляюсь, щодо значення витягу з ЄРДР для підтвердження повноважень позиція залишилася незмінною). По-третє, концепція справедливого судового розгляду впроваджена в практику розгляду справ національними судами переважною більшістю суддів ВС. Нарешті, по-четверте, найголовніше, як на мене. В приведеному в пості пункті 17 рішення* криється ключове. ... Відтак, ЄСПЛ в рішенні ставить в пряму залежність ефективність кримінального переслідування від дотримання належної правової процедури, елементом якої є наділення суб'єктів доказування необхідними повноваженнями» [4].

Як видається, проблема значно глибше та «винні» у констатації порушення Україною ст. 3 Конвенції – зовсім не суди. Суди визнали докази недопустимими, зважаючи на положення ст. 86 КПК України та наявну на той час практику оцінки наслідків процесуальних порушень (а натеper їм змінюється в силу вищезгаданої постанови ВП ВС), і у цьому їм неможливо дорікнути.

Дійсно, КПК України прямо прописав, що керівник органу досудового розслідування визначає слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначає старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих (ч. 2 ст. 39 КПК України); прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування (ч. 1 ст. 37 КПК України). Винятків у КПК України не було і не має.

* що стосується кримінального провадження проти А., М.-С. та У., Суд зазначає, що неспроможність органів влади забезпечити наявність і дотримання належної процедури пред'явлення обвинувачень і збирання доказів підірвала ефективне переслідування за ймовірні правопорушення (див., *mutatis mutandis*, R.B. v. Estonia, № 22597/16, §§ 78–104, 22 червня 2021 року)

Тому питання слід розглянути дещо в іншому контексті. ЄСПЛ у цьому ж рішенні слушно нагадав, що мінімальні стандарти ефективності, встановлені практикою Суду, включають вимоги, щоб розслідування було незалежним, неупередженим і підлягало громадському контролю, а також щоб компетентні органи діяли зразково сумлінно та оперативно (п. 13). Сумлінними діями визнати дії, коли були відсутні процесуальні рішення щодо повноважень слідчого та прокурора – неможливо. Це обумовлено як мінімум тим, що визначення слідчого та прокурора не є надскладним процесуальним рішенням і не вимагає значних витрат ресурсів, у тому числі часових. Тому порушення є беззаперечним та навряд обумовленими якимись поважними причинами.

Дискусійною натепер залишається позиція щодо можливості визнання неістотними порушень, які стосуються належного суб'єкта збирання доказів. Постанова ВП ВС заперечила доволі поширений доктринальний підхід щодо належного суб'єкта як одного з критеріїв допустимості доказів [5, с. 325], утім, навіть в окремій думці було зазначено: одним із критеріїв допустимості доказів є суб'єкт. При цьому в аспекті належного суб'єкта необхідно розглядати і слідчого. Якщо ж слідчий, який не визначений відповідно до вимог кримінального процесуального закону як такий, що проводить досудове розслідування (входить до групи слідчих) у конкретному кримінальному провадженні, дій, передбачених статтею 40 КПК України, то ці дії необхідно кваліфікувати як такі, що здійснюються неналежним суб'єктом. Водночас здійснення досудового розслідування неуповноваженими на те особами є істотним порушенням прав людини і основоположних свобод незалежно від інших обставин конкретної справи [6]. Авторкою цих тез підтримується підхід саме окремої думки, оскільки законодавець надає можливість збирати докази визначеному колу учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення, встановлюючи вимоги щодо визначення конкретних суб'єктів. І заперечення значення цих нормативних положень при оцінці допустимості доказів несумісне з концептом належної правової процедури.

Інше питання, що певні процесуальні норми, зважаючи на вік КПК України, можуть натепер видаватися представникам правничої спільноти та громадянського суспільства такими, що застаріли. Можливо, це стосується і вищепроцитованих норм про визначення слідчого та прокурора у конкретному кримінальному провадженні. Утім, відмова від їх використання має досягатися цивілізованим та визнаним шляхом: внесенням змін до КПК України. Інший шлях – це толерування процесуальних порушень. Утім, не буває «хороших» або «поганих»

процесуальних порушень, вони усі небезпечні для завдань кримінального провадження.

Отже, навряд є сенс розглядати рішення ЄСПЛ «Nayyem v. Ukraine» (Application no. 21174/23) як «індульгенцію» процесуальним порушенням. Скоріше навпаки – як рішення, що вказує на важливість дотримання норм кримінального процесуального права при збиранні доказів, у тому числі через ризик визнання розслідування таким, що порушує процесуальні зобов'язання за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Фінансується Європейським Союзом Проте висловлені погляди та думки належать лише автору (-ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (ЕАСЕА) Ні Європейський Союз, ні Європейське виконавче агентство з питань освіти та культури (ЕАСЕА) не можуть нести за них відповідальність.

Література:

1. Case of Nayyem v. Ukraine (Application no. 21174/23). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-247566%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-247566%22])
2. Постанова ВП ВС від 31 серпня 2022 року, справа № 756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457>
3. Євген Крапивін, пост у Facebook, 26 грудня 2025 року, URL: <https://www.facebook.com/eugene.kravyvin/posts/pfbid0AwSmyAYeeHz9XYTtWBmYJmQgqnsjNFjrcv1Sgj89AtJeXpCL6WY5zRVah52mx6yJl>
4. Коментар Стоянова Миколи до поста Євгена Крапивіна, пост у Facebook, 26 грудня 2025 року, URL: <https://www.facebook.com/eugene.kravyvin/posts/pfbid0AwSmyAYeeHz9XYTtWBmYJmQgqnsjNFjrcv1Sgj89AtJeXpCL6WY5zRVah52mx6yJl>
5. Стоянов М.М. Система правил допустимості доказів у кримінальному провадженні України. Актуальні проблеми держави і права. Вип. 69. С. 325-331. URL: <http://apdp.in.ua/v69/50.pdf>
6. Окрема думка (збіжна) суддів Великої Палати Верховного Суду ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 у кримінальному провадженні за касаційною скаргою ОСОБА_4 на вирок Оболонського районного суду міста Києва від 23 квітня 2018 року та ухвалу Київського апеляційного суду від 18 травня 2020 року. Справа №756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106205018>

**ІНФОРМАЦІЙНА АСИМЕТРІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ
ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ**

Грезіна Олена Миколаївна

*доктор філософії у галузі права,
доцент кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій,
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Пирлик Марк Віталійович

*здобувач інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Під час реформування та розвитку правоохоронних органів України особливо важливо вдосконалювати інформаційне забезпечення їх роботи, зокрема процеси збору, обробки та використання даних. Складність інформаційного середовища, великий обсяг даних та багаторівнева структура управління створюють потребу у забезпеченні рівного доступу до інформації між різними підрозділами та учасниками правоохоронної діяльності. У такому контексті кримінальний аналіз виступає ефективним інструментом для інтеграції інформаційних ресурсів, узгодження аналітичної роботи та підтримки обґрунтованих управлінських рішень, що сприяє досягненню стратегічних цілей реформ і зміцненню спроможності правоохоронних органів.

Інформаційна асиметрія залишається однією з ключових проблем у роботі правоохоронних органів та розвитку системи кримінальної юстиції. У 2024–2025 роках ця проблема посилюється через стрімке збільшення обсягів цифрових даних, зростання кіберзагроз та високу мобільність злочинців. Зазначені обставини створюють нагальну потребу в інтеграції інформації та швидкому обміні даними між підрозділами [1]. Зокрема, інформаційні «силоси» між місцевими та центральними підрозділами ускладнюють виявлення системних зв'язків між злочинами та перешкоджають проактивному реагуванню [2].

Наслідки асиметрії особливо виражені в умовах інтелектуально-орієнтованої поліції (intelligence-led policing), де неповнота даних обмежує прогнозування злочинності, оптимізацію ресурсів та ефективне застосування технологій. Дослідження підкреслюють, що мобільність злочинців у сучасних умовах вимагає нових підходів до обміну

інформацією, оскільки традиційні системи не справляються з міжрегіональними та міжнародними загрозами [1]. Водночас впровадження штучного інтелекту та великих даних у правоохоронній діяльності може посилювати асиметрію через упередженість, якщо інформація не є повною та доступною для всіх рівнів системи [3].

Кримінальний аналіз, зокрема з використанням методології OSINT є одним з найефективніших інструментів подолання інформаційної асиметрії. Комплексний підхід до OSINT, який поєднує різні методи збору, обробки та аналізу відкритих даних, сприяє отриманню точних, достовірних та релевантних відомостей для обґрунтованого прийняття рішень у сфері безпеки та розслідувань [4]. Системний алгоритм OSINT, що включає чітку послідовність етапів від визначення цілей до візуалізації результатів, сприяє інтеграції фрагментованих даних, зменшенню дублювання та уникненню хибних висновків, тим самим гармонізуючи інформаційні потоки між підрозділами правоохоронних органів [4]. У 2024–2025 роках впровадження таких підходів в Україні, зокрема через використання інструментів на кшталт Maltego [4], SpiderFoot [4] та автоматизованих парсерів, суттєво підвищує ефективність розкриття організованих і фінансових злочинів за рахунок проактивного аналізу та міжнародного обміну даними [2, 4].

Під час реформування та розвитку правоохоронних органів України особливо важливо ефективно організувати інформаційне забезпечення та забезпечити рівний доступ до даних між різними підрозділами та рівнями управління. Зростання обсягів цифрової інформації, кіберзагрози, висока мобільність злочинців та складність управлінських процесів вимагають швидкої інтеграції даних, своєчасного обміну інформацією та якісного аналітичного опрацювання. Якщо дані неповні або фрагментовані, це може ускладнювати прогнозування злочинності та планування ресурсів. У цьому процесі кримінальний аналіз, зокрема методи OSINT і сучасні аналітичні інструменти, допомагають об'єднувати інформаційні потоки, системно інтегрувати дані та підтримувати обґрунтовані управлінські рішення. Комплексний підхід до збору, обробки та візуалізації даних підвищує ефективність розкриття організованих і фінансових злочинів, сприяє проактивній діяльності, оптимальному використанню ресурсів та інтеграції українських правоохоронних органів у міжнародний обмін інформацією, що відповідає стратегічним цілям реформ та зміцненню інституційної спроможності системи кримінальної юстиції.

Література:

1. Phythian R., Kirby S. Intelligence-led policing in the 21st Century: How increased mobility requires new paradigms of information sharing. *The*

Police Journal: Theory, Practice and Principles. 2025. Vol. 98, № 3. P. 601–617. DOI: 10.1177/0032258X241309479.

2. Kaseware. Law Enforcement in 2025: Emerging Technology Trends. 2025. URL: <https://www.kaseware.com/post/the-future-of-law-enforcement-key-technology-trends-shaping-2025>.

3. Khalfa R., Hardyns W. 'Led by Intelligence': A Scoping Review on the Experimental Evaluation of Intelligence-Led Policing. *Journal of Experimental Criminology*. 2024. DOI: 10.1177/0193841X231204588.

4. Калугін В. Ю., Янковий М. О. Алгоритм використання методології OSINT // Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (23 трав. 2025 р.). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 47–49. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c401fb4a-5d4e-4b47-87eb-ef0869026083/content#page=47>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-17>

ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Дем'янчук Віталій Анатолійович

доктор юридичних наук, професор,

ректор Міжнародного економко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Проблема колабораціонізму в незалежній Україні виникла задовго до тимчасової окупації АРК, частини Донецької та Луганських областей у 2014 році, повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році. Адже підривна робота громадян України на користь Росії тривала роками та була спрямована на повалення державного укладу української держави, системи її захисту та налагодження співпраці на міжнародному рівні. Протягом тривалого часу в Україні неодноразово вносили законопроекти щодо криміналізації колабораційної діяльності, проте, лише 03 березня 2023 року було прийнято відповідний кримінальний нормативно-правовий акт – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1].

Відповідно до офіційної статистики кримінальних правопорушень в Україні за 2023 рік, 1168 громадян України вчинили злочинні дії,

кваліфіковані ст. 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» і тільки один іноземний громадянин ідентифікований на момент вчинення злочину [2]. Ця статистика не враховує показники окупованих територій та тих колаборантів, які виїхали у підконтрольну окупаційній владі регіони та в росію.

«Колабораціонізм» – це термін, який використовується для опису співробітництва з ворогом у період воєнного часу, яке завдає шкоди власній країні чи народові. З таким феноменом війни стикається кожна країна території якої перебували чи перебувають під окупацією, громадяни якої взаємодіють з окупантами, надають йому допомогу та ін. Вчинення дій з колаборації з окупаційною владою слід відрізнити від дій необхідних для виживання людей в окупації, оскільки окремі форми суспільної адаптації до умов окупації не слід вважати колаборацією. Наприклад, до проявів суспільної адаптації в окупації може бути віднесено сплата податків, праця в адміністративних та освітніх установах, участь у культурному житті та інші дії в період окупації без ідеологічної підтримки окупаційного режиму. Тому, важливим залишається питання відмежування у правовій площині дій тих громадян, які сприяли ворогові на окупованих територіях, від дій громадян, які стали заручниками обставин і змушені були співпрацювати з окупаційним режимом для забезпечення власного виживання.

Співпраця із ворогом на шкоду власній країні відома ще з давніх історичних часів (наприклад, окремі князі Русі співпрацювали із Золотою Ордою та Монгольським ханством; деякі народи Америки обирали співпрацю із іспанцями-завойовниками та ін.), проте вперше поняття «колабораціонізм» було використано для позначення співпраці місцевих жителів Бельгії та Франції з німецькою окупаційною владою під час Першої світової війни, а в період Другої світової війни – дане поняття застосовувалося по відношенню до співпраці французького уряду Віші, громадян окупованих нацистським урядом країн (зокрема, Норвегії, Данії, Нідерландів, Франції, Бельгії та ін.) із фашистською Німеччиною.

Серед основних детермінантів що безпосередньо впливали на протиправну співпрацю громадян з ворогом варто віднести наступні:

- співпраця з окупантами може розглядатися як єдиний спосіб забезпечити свою безпеку і виживання, зберегти життя собі та своїм близьким;
- в результаті соціального тиску та впливу оточення, створення позитивного та соціально прийняттого образу співпраці з окупантами;
- підтримка ідеологічних поглядів та концепцій, які збігаються з ідеями окупаційних режимів;

- задоволення матеріальних та особистих інтересів, зокрема, отримання привілеїв, робочих місць, матеріальних ресурсів тощо;
- розчарування або неповага до діючої влади в країні, а співпраця із окупантами розцінюється як спосіб змінити ситуацію;
- здійснення фізичного чи психологічного тиску на особу та членів її сім'ї.

Як бачимо проблема колабораціонізму в незалежній Україні виникла задовго до подій 2014 та 2022 роках, оскільки відмічалася підривною роботою громадян України на користь РФ протягом тривалого часу. «Колабораціонізм» – це термін, який використовується для опису співробітництва з ворогом, яка завдає шкоди власній країні чи народові, особливо в контексті політики у період воєнного часу. Важливим також є питання відмежування у правовій площині дій тих громадян, які сприяють ворогові на окупованих територіях, від дій громадян, які змушені співпрацювати з окупаційним режимом для забезпечення власного виживання. Співпраця з ворогом мала місце в усі історичні епохи, проте вперше саме поняття «колабораціонізм» було використано для позначення співпраці з окупаційною владою у Першу та Другу світові війни.

На форму та ступінь співпраці із окупаційною владою в період Другої світової війни впливало ряд факторів, зокрема ресурси окупаційної влади та ресурси окупованих територій. Форми колабораціонізму є: політичний, військовий, економічний та соціальний колабораціонізм. До обставин та факторів, які можуть вплинути на те, чому окремі громадяни співпрацюють з ворогом відносяться: забезпечення безпеки і виживання; соціальний тиск та вплив оточення; підтримка ідеологічних поглядів та концепцій окупаційного режиму; задоволення матеріальних та особистих інтересів; розчарування або неповага до діючої влади в країні; здійснення фізичного чи психологічного тиску на особу та членів її сім'ї.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>

ЩОДО НЕМОЖЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПЕРТОМ ЧЕРЕЗ СУВОРЕ СЛІДУВАННЯ ФОРМУЛЮВАННЮ ПОСТАВЛЕНОГО ПИТАННЯ

Дерев'янко Наталія Зеновіївна

*доктор філософії в галузі права, доцент,
академік Академії адміністративно-правових наук,
член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,
декан юридичного факультету*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

ORCID ID: 0000-0002-4749-6782

Суворе слідування формулюванню поставленого питання є не стільки причиною неможливості вирішення питання по суті, скільки свідченням небажання експерта сумлінно виконувати свої обов'язки.

Справа в тому, що існує два основних підходи до постановки питань в експертному висновку: перший – це «автоматичне» перенесення питання, що міститься в постанові про призначення експертизи, без будь-яких її змін; другий – це редагування питання експертом за погодженням з ініціатором призначення експертизи.

Стосовно розглянутого предмету, більший інтерес викликає перша ситуація. Враховуючи можливу недосвідченість або незнання специфіки проведення тих чи інших видів експертиз, призначаючий її співробітник може некоректно (з позиції судової експертизи) сформулювати питання (питання), що підлягає дозволу.

Експерт, у свою чергу, ознайомившись з постановою про призначення експертизи і зазначивши для себе окремі неточності, цілком законно може перенести дане питання у свій висновок і відповісти на нього буквально в повній відповідності з чинною методикою.

Проблема полягає в тому, що в низці випадків питання може бути сформульоване таким чином, що відповіді на нього не видається можливим, і експерт про це міг або повинен був припускати.

Конкретна підстава неможливості проведення експертного висновку в такому випадку може бути різною: відсутність методики, непридатність об'єктів, недостатність зразків тощо. Однак справжня причина в одному – недобросовісність експерта, а також помилкове з його боку ототожнення понять предмета, завдання і питання експертизи.

Як приклад, питання: «Яка давність виробництва пострілу?» – цілком обгрунтовано може бути залишений експертом без відповіді, оскільки

сучасні методики криміналістичного дослідження вогнепальної зброї не дозволяють встановлювати абсолютний час пострілу. А ось аналогічне по суті експертне завдання, але з іншим формулюванням питання: «чи проводився постріл з цієї зброї після останньої чистки його каналу ствола?» – успішно вирішується сучасною судовою балістикою.

Або, щодо документів, виконаних на сучасних друкуючих пристроях (принтерах тощо), на запитання: «яким способом виконаний машинописний текст в представленому на дослідженні документі?» – експерт може дати висновок – неможливо вирішити питання, пославшись, на те, що в представленому документі машинописний текст (тобто знаки, надруковані на пишучій машинці) відсутні, а про сучасні засоби і способи друку в постанові нічого не сказано.

Для встановлення справжніх причин неможливості виконання експертизи в даній ситуації слід встановити:

1) яким чином експерт уявив сутність предмета і завдань експертизи і як він співвідносив з ними питання, сформульовані в постанові;

2) чи відповідає формулювання питання, викладене в постанові про призначення експертизи, сучасному стану науки і техніки, а також можливостям цього виду експертизи;

3) чи звертав увагу експерт на редакцію поставлених питань і чи не викликала вона у нього якісь сумніви;

4) дозволила б зміна формулювання питання вирішити поставлене завдання, якщо так, то чому він його не змінив.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-19>

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Дрозд Віталій Юрійович

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем запобігання кримінальним правопорушенням

факультету № 3

Донецького державного університету внутрішніх справ

м. Кропивницький, Україна

Однією з форм використання слідчим спеціальних знань, регламентованою кримінальним процесуальним законодавством, є призначення та проведення судових експертиз.

Судова експертиза відіграє важливу роль в доказуванні, відображає досягнення науково-технічного прогресу. Тому в умовах змагального процесу ретельному аналізу з боку сторін кримінального провадження піддаються всі компоненти проведення судової експертизи (її вид, етапи проведення, методика проведення, компетентність і кваліфікація судового експерта). Нині в Україні, як і у всьому світі, формується якісно нова модель судової експертизи, яка характеризується запровадженням стандартизованої термінології, розробленням показників достовірності результатів експертиз, нейтралізацією суб'єктивізму експертів, удосконаленням існуючих та розроблення нових методик дослідження, акредитацією судово-експертних інститутів і лабораторій тощо. Цей процес відображається у двох напрямках – удосконалення методик проведення традиційних експертиз і формування нових видів експертиз (молекулярно-генетичної; експертизи, пов'язаної з використанням поліграфа; військової експертизи; експертизи об'єктів інтелектуальної власності та ін.) [1, с. 34–35].

Основною метою проведення судової експертизи є сприяння повному і швидкому розслідуванню кримінальних правопорушень, встановленню істини у кримінальному провадженні, дослідження певних об'єктів і явищ, отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для прийняття правильних та обґрунтованих рішень, а також отримання таких нових фактичних даних, які досі ініціаторам проведення експертизи не були відомі та які іншим способом встановити неможливо [2, с. 236].

На думку О. Ю. Паладійчук, експертиза проводиться для виявлення тих фактичних даних, які можуть підтвердити або спростувати факти, що мають юридичне значення. Самі по собі юридичні факти експертизою не встановлюються чи не виключаються, а тому не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права [3, с. 88]. Залежно від того, на якому аспекті судово-експертної діяльності робиться акцент, під судовою експертизою розуміється інститут доказового й процесуального права, система процесуальних відносин, форма використання спеціальних знань, процедура дослідження й оформлений за результатами її завершення документ – висновок експерта [4, с. 357].

В. Ю. Шепітько слушно зазначає, що судова експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого або судді речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення справи [5, с. 257].

Отримання об'єктивних результатів проведеного експертного дослідження безпосередньо залежать від своєчасності її проведення, а

також правильно обраного предмета дослідження й чіткого формулювання запитань експертам. Водночас такі недоліки, як винесення на вирішення експерта запитань, що виходять за межі його компетенції; неякісне проведення огляду місця події; неналежна якість підготовки матеріалів, які направляють на експертизу; брак необхідних вихідних даних; формальне задоволення або ігнорування клопотань експертів про надання додаткових матеріалів, необхідних для проведення експертизи; недотримання процесуальних вимог під час призначення експертизи, – ускладнюють процес проведення експертиз, подовжують строки їх виконання та стають причиною того, що експерт вирішує поставлені перед ним питання в імовірній формі або відмовляється від їх вирішення взагалі, а також створюють можливість для допущення експертної помилки. Крім того, зазначені недоліки призводять до затягування строків розслідування, втрати доказової інформації, слідчих помилок, що врешті-решт негативно позначається на якості досудового розслідування загалом [6, с. 18].

КПК України передбачає, що експертизу проводить експерт за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [7].

Роль експертизи в розслідуванні кримінальних правопорушень полягає в тому, що вона: а) забезпечує отримання нових доказів; б) дозволяє вводити до процесу доказування фактичні дані, що для органолептичного сприйняття та дослідження недоступні; в) надає можливість перевіряти достовірність фактів, встановлених органолептичними засобами; г) дозволяє за матеріальними відображеннями вирішувати проблему ототожнення людей та речей [8, с. 341].

Механізм вчинення корупційних злочинів передбачає необхідність проведення значної кількості різноманітних експертиз: економічних, технічних експертиз документів, почеркознавчих, дактилоскопічних, експертиз матеріалів, речовин і виробів, біологічних, комп'ютерно-технічних, фоноскопічних, товарознавчих, будівельно-технічних та оцінно-будівельних експертиз, експертиз вартості нерухомого майна та майнових прав на це майно, оцінно-земельних [9, с. 204-205].

За результатами дослідження Ю. Пілюкова та О. Шрамка, при розслідуванні корупційних злочинів найчастіше проводять криміналістичні експертизи, експертизи матеріалів, речовин і виробів, комп'ютерно-технічні, фоноскопічні, відео-фоноскопічні, різноманітні товарознавчі, будівельно-технічні та оцінно-будівельні експертизи, експертизи вартості нерухомого майна та майнових прав на це майно, оцінно-земельні, судово-бухгалтерські, біологічні та інші експертизи [10, с. 141].

Результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень свідчать про те, що при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів, найбільш широко використовуються можливості судової експертизи спеціальних хімічних речовин, технічної експертизи документів, економічної експертизи, експертизи відео-, звукозапису, лінгвістичної експертизи.

Можливості судових криміналістичних та економічних експертиз вже висвітлені у наукових роботах. У той самий час, у контексті розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень, увагу звертає на себе судова лінгвістична експертиза.

Лінгвістичну експертизу трактують з двох точок зору: 1) це процесуальна дія, призначена для встановлення фактів з метою вирішення судової справи (таким чином, це вид діяльності, що регулюється процесуальними нормами, предметом регулювання яких є суспільні відносини); 2) це дослідження, що дозволяє або не дозволяє встановити ці факти (таким чином, у ньому немає нічого юридичного, використовуються наукові теорії і методики, що описують фрагменти реальності) [11, с. 156].

Предмет лінгвістичної експертизи складають фактичні дані, які встановлюються за допомогою спеціальних лінгвістичних знань і є суттєвими для вирішення конкретного питання у процесі судового розгляду.

Завданнями лінгвістичної експертизи тексту визначають: виявлення смислової спрямованості тексту, його емоційно-експресивного навантаження; аналіз специфіки використаних стилістичних засобів і прийомів; тлумачення лексем, словосполучень, речень, цілих фрагментів тексту; характеристика контексту, підтексту, гіпертексту повідомлення (прихована семантика, наочність, супровідні аудіо / відео, жести, міміка, інтонація); оцінка тих чи інших фактів, повідомлюваних у тексті [11, с. 160].

У контексті досліджуваних кримінальних правопорушень актуальним є здійснення лінгвістичної експертизи усного мовлення. Об'єктом дослідження лінгвістичної експертизи усного мовлення є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений в усній формі і зафіксований у (відео)фонограмі, які отримані в результаті проведення НСРД.

У межах лінгвістичної експертизи усного мовлення проводяться ідентифікаційні, діагностичні дослідження усного мовлення особи та семантичне дослідження усного мовлення. Під час проведення ідентифікаційних та діагностичних досліджень усного мовлення особи вирішуються питання, що стосуються: ототожнення особи за лінгвістичними ознаками усного мовлення; визначення типу

висловлювання (спонтанне, неспонтанне мовлення, читання тексту тощо); визначення в мовленні ознак імітації, рідної мови тощо.

Під час проведення семантичних досліджень вирішуються питання, пов'язані з аналізом змісту мовлення особи (розмови), – тобто питання, не пов'язані зі встановленням фактичних даних про особу мовця.

Перелік вирішуваних у процесі семантичної лінгвістичної експертизи питань: чи є ознаки підтекстового (або двоякого) тлумачення слів та висловлювань в усному мовленні досліджуваної особи? чи містяться в мовленні досліджуваної особи публічні заклики (висловлювання) до певних дій (вказати, яких саме)? чи міститься в мовленні особи інформація позитивного або негативного характеру щодо певної фізичної або юридичної особи? чи є висловлювання особи фактичним твердженням або оціночним судженням? [11, с. 161].

Одним із найскладніших серед цих напрямів є дослідження усвідомлено прихованої, замаскованої, завуальованої інформації у мовленнєвому повідомленні. Така інформація міститься, зокрема, при спілкуванні, коли йдеться про отримання, вимагання, пропозицію неправомірної вигоди, коли висловлюється замаскована вказівка, команда, коли передаються відомості секретного характеру тощо. У зазначених повідомленнях здебільшого є як явна, так і прихована інформація: явна інформація – та, яку автор (мовець) не приховує від необізнаного, випадкового реципієнта чи від правоохоронців, а прихована – призначена лише конкретному адресату, ніхто інший із реципієнтів не має її зрозуміти. Прихована інформація може бути замаскована під конкретний знак, слово, словосполучення, вона є кодуванням відомостей, заздалегідь обумовленим між адресатом та адресантом. При цьому такі умовності у повідомленнях, з одного боку, зазвичай зовні відбивають їхнє явне значення, яке стандартно їм приписується, не вибивається різко із загального змісту та стилю, вони непомітні, схожі на загальновідомі вади усномовного спілкування, не звертають на себе увагу при поверхневому аналізі, при сприйнятті пересічною людиною, а з іншого боку, мають прихований смисл, приписаний ним (умовностям) комунікантами за попередньою домовленістю. Домовленості можуть бути чіткими і ясними (наприклад: надалі танки називати «гусями», патрони – «ящиками зі смородиною», центр міста – «яблуком», матеріали конференції – «медичними аналізами»); якщо слід виплатити комусь гроші, – не ставте у кінці вашої резолюції крапку), а також, так би мовити, половинчастими, коли за попередньою домовленістю або за загальновідомими нормами вербальної поведінки у певній ситуації щось забороняється прямо писати чи казати, а при спілкуванні треба якось замінювати, в тому числі спонтанно (наприклад: «...ні в якому разі не згадуйте ані гроші, ані

посаду у майбутніх розмовах»), внаслідок чого з'являються висловлювання на кшталт «Я приніс те, про що ми домовлялися», «Те, що ви казали, вже лежить», «Я маю певну ділову пропозицію» [12, с. 50].

Призначення судових експертиз під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, учинених працівниками правоохоронних органів, є однією з ключових форм використання спеціальних знань, що забезпечує здобуття нових доказів, перевірку вже отриманої інформації та встановлення фактичних обставин, недоступних для безпосереднього сприйняття. Ефективність експертного забезпечення безпосередньо залежить від своєчасності призначення експертизи, правильного визначення її виду, повноти наданих матеріалів і чіткості сформульованих запитань. Особливе значення у справах цієї категорії набуває лінгвістична експертиза усного мовлення, яка дозволяє виявляти приховану, завуальовану та підтекстову інформацію у зафіксованих переговорах, що часто використовується як інструмент маскування корупційних дій. Саме комплексне та методично обґрунтоване використання можливостей судової експертизи істотно підвищує якість доказування і результативність досудового розслідування загалом.

Література:

1. Бажанюк В. В. Правові та організаційно-тактичні основи проведення експертиз у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії за спец. 081 – Право (канд. юрид. наук). Кропивницький : Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2023. 256 с.

2. Чаплинський К. О. Тактика використання спеціальних знань у системі тактичного забезпечення досудового розслідування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 57. – С. 232–238.

3. Паладійчук О. Ю. Значення судової експертизи у вирішенні завдань кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 87–89.

4. Тутецька Н. В. Судова експертиза як засіб доказування у кримінальному судочинстві. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук, проф. Н. І. Клименко (Київ–Маріуполь, 27 лют. 2018 р.). Київ–Маріуполь, 2018. С. 357–359.

5. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 4-те вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

6. Таран О. В., Тимофеева Н. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва : метод. рек. / О. В. Таран, Н. В. Тимофеева. Київ, 2016. 22 с.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Атіка, 2001. 544 с.

9. Савчук Т. І. Окремі аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю з дня народження проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19 квіт. 2019 р.). Харків : ХНДІСЕ, 2019. С. 204–206.

10. Пілоков Ю., Шрамко О. Судова експертиза як форма використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 139–143.

11. Гарбера І. В. Основи лінгвістичної експертизи тексту : навч.-метод. посіб. Вінниця, 2020. 220 с.

12. Будко Т. В. Проблемні питання судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення та рекомендації щодо їх вирішення (на матеріалах кримінальних проваджень) : монографія. Київ, 2017. 88 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-20>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИТНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ МИТНИЦІ

Єфімова Інна Веніамінівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Розгон Олександр Григорович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Сучасна система національної безпеки України формується в умовах поєднання воєнної агресії рф та глибоких інституційних трансформацій, пов'язаних із європейською інтеграцією, що об'єктивно змінює саме

розуміння безпеки як правової та політичної категорії. Відтак, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», безпека держави охоплює не лише захист територіальної цілісності й суверенітету, а й економічну, фінансову та інформаційну стабільність, які в сучасних умовах стають не менш уразливими, ніж військова сфера. На нашу думку, саме у цьому контексті оперативно-розшукова діяльність набуває стратегічного значення, оскільки, безпека у ХХІ столітті ґрунтується насамперед на здатності держави діяти превентивно, працюючи з ризиками, зв'язками та прихованими загрозами, а не лише з уже вчиненими правопорушеннями [1].

Особливість сучасних загроз полягає в тому, що вони дедалі рідше проявляються у відкритих формах і дедалі частіше маскуються під легальні економічні, торговельні та фінансові операції. Як підкреслює В. Ліпкан у дослідженнях з теорії національної безпеки, транснаціональна злочинність, санкційне шахрайство, контрабанда й фінансування підривної діяльності формують «економічний фронт» гібридної війни, який за своєю руйнівною силою не поступається військовим засобам. Відтак, ми вважаємо, що оперативно-розшукові механізми мають бути інтегровані саме у ті сфери державного управління, де концентруються такі ризики, насамперед у сферу транскордонних товарних і фінансових потоків [2].

Саме митна сфера у цьому вимірі набуває особливого значення, оскільки, відповідно до Митного кодексу України, через митний кордон здійснюється переміщення товарів, валютних цінностей, стратегічної продукції та товарів подвійного призначення, а митні органи уповноважені здійснювати огляд, переогляд, постмитний контроль і фіксацію порушень митних правил (статті 318, 338, 344-1, 468–485 МКУ). Ми вважаємо, що саме на цій ділянці матеріалізується значна частина економічних і безпекових загроз, які у подальшому трансформуються у кримінальні провадження щодо контрабанди, фінансування організованої злочинності чи порушення санкційних режимів [3].

Водночас чинна правова модель, закріплена у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальному процесуальному кодексі України, фактично виключає митні органи з кола суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукові заходи та досудове розслідування. Отже, між тією сферою, де виявляються ризики, і тією сферою, де вони процесуально опрацьовуються, утворюється інституційний розрив, який, на нашу думку, є однією з ключових слабких ланок економічної безпеки України. Як слушно зазначає М. Ковалів, координація діяльності правоохоронних органів покликана усунути паралелізм, дублювання та роз'єднаність у протидії

правопорушенням, а її недоліки об'єктивно знижують результативність реагування й посилюють ризики для національної безпеки [4, с. 230].

Європейська практика демонструє іншу логіку: у Німеччині, Франції, Італії та Іспанії митні адміністрації інтегровані до системи кримінальної юстиції та наділені оперативно-розшуковими і процесуальними повноваженнями, що дозволяє формувати єдиний безпековий контур від виявлення ризику до його кримінально-правової нейтралізації [5]. Відтак, на нашу думку, концепція правоохоронної митниці в Україні має розглядатися не як організаційне дублювання інших силових структур, а як інструмент відновлення цілісності безпекового циклу «виявлення – аналіз – оперативне втручання – процесуальне закріплення» у сфері транскордонних загроз. Саме інтеграція оперативно-розшукового потенціалу у митну систему, з урахуванням вимог КПК України та законодавства про ОРД, здатна перетворити митницю з пасивного фіксатора ризиків на активного суб'єкта захисту економічного суверенітету та національної безпеки України в умовах сучасної гібридної війни.

Окремого наукового осмислення в межах концепції правоохоронної митниці потребує питання аналітично-розвідувального виміру оперативно-розшукової діяльності. Сучасні загрози економічній і національній безпеці України дедалі рідше проявляються у формі поодиноких правопорушень і дедалі частіше реалізуються через складні мережеві структури, що поєднують фінансові, торговельні, логістичні та цифрові компоненти. Як зазначає Л. Гриценко, ефективна протидія таким загрозам можлива лише за умови побудови ризик-орієнтованих моделей безпеки, де ключовим стає не факт правопорушення, а виявлення аномальних потоків, зв'язків і поведінкових патернів [6, с. 282].

Відтак оперативно-розшукова діяльність у митній сфері не може обмежуватися традиційними методами реагування на вже вчинені порушення, а має включати системну аналітичну обробку великих масивів митних, фінансових і торговельних даних. Ми вважаємо, що саме митні органи, володіючи інформацією про митну вартість, країни походження, маршрути переміщення, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та структуру операцій, об'єктивно є носіями унікального масиву даних, який у поєднанні з інструментами ОРД може перетворитися на потужний ресурс національної безпеки.

У цьому контексті показовим є досвід Європейського Союзу, де митні адміністрації інтегровані у загальноєвропейські інформаційні системи ризиків, фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням коштів, що дозволяє виявляти загрози ще на етапі планування або здійснення операцій. Відтак, як підкреслюють дослідники європейського митного права, митниця виконує функції не лише

контролю, а й економічної розвідки, яка є складовою загальної системи внутрішньої безпеки ЄС [5].

На нашу думку, в Україні подібна модель не може бути реалізована без надання митним органам власних оперативно-розшукових повноважень, оскільки доступ до інформації без можливості її негласного аналізу, перевірки через агентурні канали та оперативного супроводу створює лише ілюзію контролю. Відтак митниця залишається джерелом даних для інших правоохоронних органів, але не стає активним суб'єктом протидії загрозам, що знову ж таки послаблює цілісність безпекового механізму держави.

Отже, ми вважаємо, що формування правоохоронної митниці має ґрунтуватися не лише на розширенні формальних повноважень, а на побудові інтегрованої системи митної розвідки та оперативно-аналітичної діяльності, здатної працювати з ризиками, санкційними обмеженнями, фінансовими потоками та логістичними ланцюгами у режимі реального часу. Саме така модель відповідає сучасним стандартам управління національною безпекою та дозволяє Україні ефективно протидіяти економічним і транснаціональним загрозам у межах європейського безпекового простору.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що у сучасних умовах гібридної війни, економічного тиску та санкційної конфронтації митна сфера перетворилася на один із ключових вузлів національної безпеки України. Відтак митні органи вже фактично виконують функції первинної безпекової фільтрації економічних, фінансових і логістичних потоків, у межах яких формується значна частина транснаціональних загроз державному суверенітету. Ми вважаємо, що ця трансформація відбулася де-факто, однак не була адекватно відображена у чинній інституційній та процесуальній архітектурі безпеки. На нашу думку, ключова проблема полягає не у браку повноважень митних органів щодо контролю чи фіксації порушень, а у відсутності в них власного оперативно-розшукового та аналітично-розвідувального інструментарію, який дозволяв би працювати з ризиками, схемами та мережами до того, як вони трансформуються у завершені злочини. Відтак виникає інституційний розрив між зоною виявлення загроз та зоною їх нейтралізації, що істотно знижує ефективність захисту економічної і національної безпеки. Отже, концепція правоохоронної митниці у системі національної безпеки України має розглядатися не як розширення адміністративних функцій митної служби, а як формування спеціалізованого суб'єкта економічної безпеки, інтегрованого в оперативно-розшуковий і кримінально-процесуальний контур держави. Ми вважаємо, що саме така інституційна модель відповідає логіці сучасних безпекових систем Європейського Союзу та дозволяє

забезпечити цілісність циклу «виявлення – аналіз – оперативне реагування – процесуальне закріплення» у сфері транскордонних загроз.

Література:

1. Tuz , Oleksandr, and Viktor Tyshchuk. “Evolution and Modern Trends in the Development of Operational and Investigative Activities”. *Actual Problems of Law*, no. 1, May 2025, pp. 173-7, <https://doi.org/10.35774/app2025.01.173>.

2. Ліпкан В. А. Гібридна війна: теоретико-методологічні засади та механізми протидії. Київ: Національна академія СБУ України, 2018. 412 с.

3. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

4. Ковалів М. В. Координаційна діяльність прокуратури. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 230.

5. Customs Administrations in the EU Countries and Ukraine // *Roczniki Ekonomiczne i Prawo w Międzynarodowych Stosunkach Gospodarczych*. 2025. URL: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/recl/article/view/18588>

6. Грищенко Л. Л., Кожушко І. О., Чепурко В. О., Перепеліцин Г. Б. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки корпоративного підприємства / *Економічна безпека підприємства: економічні та організаційні аспекти*. 2023. С. 281–288.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-21>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДДІВ

Застрожнікова Катерина Сергіївна

аспірантка кафедри кримінального права і процесу

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Запровадження в Україні воєнного стану істотно позначилося на всіх сферах суспільного життя, урахувуючи й національну судову систему. Як слушно зауважила О. Г. Яновська, перед суддями постало українське складне завдання – гарантувати безперервність здійснення правосуддя та забезпечити стабільну роботу судів навіть за умов збройної агресії. У цьому контексті актуальності набуває юридична аксіома: «відкладене

правосуддя рівнозначне з відмовою в правосудді». Саме тому в критичний для держави період неприпустимим стає зупинення розгляду справ, адже судова влада є не лише інститутом правосуддя, а й атрибутом державності та суверенітету [1].

А. Стаханова з даного приводу зауважує, що забезпечення справедливого судового розгляду є не лише внутрішньою процесуальною вимогою, а й міжнародно-правовим зобов'язанням України як держави-учасниці численних міжнародних договорів і конвенцій. Будь-яка відмова в справедливому судовому розгляді, зокрема у справах, пов'язаних із збройним конфліктом, може вважатися не лише порушенням національного законодавства, а й злочином відповідно до норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права [2]. І. Ю. Хила також зазначає, що в умовах дії надзвичайного чи іншого особливого правового режиму саме суд виступає головною гарантією забезпечення та захисту прав і свобод людини [3, с. 147].

З огляду на зазначене, закономірним є зростання наукового та практичного інтересу до питання запровадження інституту спеціалізації суддів у сфері розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами. Такий підхід обґрунтовано вважається перспективним напрямом розвитку українського правосуддя в умовах воєнного стану та поствоєнної відбудови. Зокрема, Н. Рогатинська та В. Русняк вважають, що створення спеціалізованих судів або судових палат з розгляду справ, пов'язаних з національною безпекою та військовими злочинами, суттєво підвищить ефективність правосуддя та його відповідність міжнародним стандартам у сфері кримінальної юстиції [4, с. 156].

Необхідність запровадження такого інституційного нововведення зумовлена низкою об'єктивних чинників, а саме: швидким зростанням кількості проваджень зазначеної категорії, специфікою доказової бази в справах про порушення законів та звичаїв війни, а також потребою інтеграції в національну практику стандартів міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права. Як зауважила С. Яковлева, у справах про воєнні злочини недостатньо встановити лише факт участі особи у воєнних діях – необхідно чітко визначити конкретні діяння, що утворюють склад злочину. Такий підхід узгоджується з принципом індивідуалізації відповідальності та забезпечує належний процесуальний стандарт доказування. Разом з тим під час розгляду даної категорії справ важливо зберігати баланс між вимогами національного законодавства та нормами європейського й міжнародного права з метою унеможливлення в подальшому виникнення підстав для констатації порушень прав будь-якої зі сторін провадження [5]. У цьому контексті О. Яновська справедливо зауважує, що розгляд справ про воєнні злочини

має бути не лише ефективним і процесуально результативним, а й справедливим, забезпечувати реальний захист прав потерпілих та позбавити засуджених воєнних злочинців, зокрема представників збройних сил Російської Федерації, процесуальних підстав для звернення до європейських судових інституцій у зв'язку з нібито порушенням їхніх прав [6].

Станом на 25 лютого 2025 р. в Україні зареєстровано, згідно з офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора, 20 960 кримінальних правопорушень проти національної безпеки, з яких майже 9,5 тис. становлять злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю (ст. 111¹ КК України), та 4 тис. – державною зрадою (ст. 111 КК України) [7]. Значна частина таких проваджень на підставі територіальної підсудності (ст. 32 КПК України) потрапляє на розгляд судів, розташованих у безпосередній близькості до зон активних бойових дій, що не лише підвищує процесуальне навантаження на суддів, а й створює додаткові ризики для забезпечення безпеки учасників провадження та стабільності судового розгляду. Слід зазначити, що кадрова ситуація в багатьох судах є вкрай критичною, оскільки чимало судів не спроможні утворити колегію з трьох суддів, як цього вимагає ст. 31 КПК України, для розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень. Якщо в суді функціонує лише один суддя, його вузька спеціалізація на справах про воєнні злочини може фактично заблокувати розгляд інших кримінальних проваджень, що негативно вплине на дотримання розумних строків та права на доступ до правосуддя.

Отже, інститут спеціалізації суддів дозволить: по-перше, зосередити практику розгляду справ про воєнні злочини в руках суддів, які мають спеціальну підготовку, що підвищить якість правосуддя та сприятиме більш ґрунтовному застосуванню норм міжнародного гуманітарного права і врахуванню прецедентів Міжнародного кримінального суду; по-друге, дозволить уніфікувати судову практику з метою уникнення суперечностей у кваліфікації діянь, а також забезпечить ефективний обмін досвідом між судами.

Разом з тим вважаємо, що запровадження відповідної спеціалізації суддів може стати доцільним лише в разі впровадження адаптивної моделі такої спеціалізації, що передбачатиме наступні елементи: застосування змішаної моделі спеціалізації, за якої суддя, закріплений за категорією воєнних злочинів, у випадку недостатнього навантаження розглядає інші категорії кримінальних проваджень; запровадження гнучкого механізму перерозподілу справ залежно від зміни безпекової обстановки, а не лише за формальною ознакою територіальної підсудності. Такий інститут спеціалізації суддів у справах про воєнні злочини беззаперечно має потенціал стати ефективним інструментом оптимізації кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Література:

1. Яновська О. Кримінальний процес під час воєнного стану: корективи, внесені війною в здійснення кримінальних проваджень. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1352467/>
2. Стаханова А. Справедливий суд в умовах несправедливої війни: механізми та моральні дилеми забезпечення гарантій. URL: <https://www.pravojustice.eu/ua/post/spravedlivij-sud-v-umovah-nespravedlivoyi-vijni-kolonka>
3. Хила І. Ю. Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід: дис. ... д-ра філософії. Ужгород, 2021. 180 с.
4. Рогатинська Н., Русняк В. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1 (41). С. 152–158.
5. Публікація Верховний Суд. <https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/>
6. Судовий розгляд кримінальних проваджень, пов'язаних з війною, має бути ефективним і справедливим, щоб захистити права потерпілих. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1455427>
7. Судді Верховного Суду розповіли про особливості розгляду справ в умовах воєнного стану. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaia-praktika/325042-sudi-verkhovnogo-suda-rasskazali-ob-osobennostyakh-rassmotreniya-del-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-22>

LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN UKRAINE DURING WARTIME: CHALLENGES, REFORM, AND INTERNATIONAL COOPERATION

Kaliuga Karina Viktorivna

Doctor of Law, Professor,

Action Head of the Department of criminal law, process and criminalistics

Institute of Economics and Law of the

Classic Private University,

Zaporizhzhya, Ukraine

We will examine the functioning of Ukraine's law enforcement agencies in the context of full-scale armed conflict and martial law. We will focus on the key challenges faced by law enforcement agencies, including maintaining public order, combating war-related and transnational crimes, protecting

human rights, and supporting institutional resilience. Particular attention is paid to recent legal and institutional reforms aimed at bringing Ukraine's law enforcement practices into line with European standards. We will also analyze the role of international cooperation with the European Union, international law enforcement organizations, and partner states in strengthening Ukraine's law enforcement capabilities during the war. The study concludes that, despite unprecedented challenges, Ukraine's law enforcement agencies are demonstrating adaptability and progress in reform, which is largely supported by international cooperation.

The ongoing armed aggression against Ukraine has radically changed the functioning of state institutions, including law enforcement agencies (Council of the EU, 2024). Under martial law, Ukraine's law enforcement agencies are required not only to perform their traditional functions of maintaining public order and combating crime, but also to respond to new security threats arising from active hostilities, temporary occupation of territories, population displacement, and hybrid warfare (EUAM Ukraine, 2024).

These extraordinary circumstances require a rethinking of operational priorities, legal regulation, institutional coordination, and mechanisms for international cooperation (Council of Europe, 2024). Law enforcement agencies operate in an environment characterized by increased risks, limited resources, and heightened public expectations regarding effectiveness, legitimacy, and accountability (EUAM Ukraine, 2025).

The relevance of the study is determined by the need to analyze how Ukrainian law enforcement agencies are adapting to wartime conditions while implementing long-term reforms aimed at strengthening the rule of law and harmonizing national practices with European legal standards (Council of Europe, 2024).

The war has created a wide range of challenges for Ukraine's law enforcement agencies, fundamentally changing both the scope and nature of their activities. One of the most significant challenges is the sharp increase in the number of war-related criminal offenses, including war crimes, crimes against national security, collaborationism, sabotage, illegal arms trafficking, human trafficking, and cybercrime (EUAM Ukraine, 2025). These categories of crimes require specialized investigative approaches, interagency coordination, and, in many cases, international legal assistance (EUAM Ukraine, 2024).

In addition to the increased criminal caseload, law enforcement agencies operate under constant security threats. Police officers, investigators, and prosecutors often work in frontline regions or areas subject to rocket and drone strikes, which directly affects their operational effectiveness and personal safety (EUAM Ukraine, 2025). Infrastructure destruction, temporary

occupation of territories, and mass internal displacement of civilians further complicate the maintenance of public order and access to justice.

A separate and particularly sensitive challenge is the protection of human rights under martial law. Law enforcement agencies must balance urgent security needs with constitutional guarantees and international human rights obligations. Measures such as curfews, checkpoints, restrictions on freedom of movement, preventive detention, and increased surveillance increase the risk of excessive interference with individual rights. Therefore, ensuring the proportionality, legality, and accountability of law enforcement actions becomes critically important (Council of Europe, 2024). In addition, investigative activities are significantly hampered by limited access to crime scenes in temporarily occupied territories. In such cases, law enforcement agencies increasingly rely on remote documentation methods, digital evidence, satellite imagery, open source intelligence (OSINT), and testimony from internally displaced persons (EUAM Ukraine, 2025). These challenges require methodological innovation and continuous professional training (Support in Action, 2024). Despite the extreme conditions of wartime, Ukraine continues to implement systemic reforms of its law enforcement agencies. These reforms are aimed at strengthening institutional resilience, increasing public trust, and ensuring compliance with European legislation (EUAM Ukraine, 2024; Council of Europe, 2024). Importantly, martial law has not halted the reform agenda, but in many respects has accelerated the need for effective and accountable law enforcement mechanisms (EUAM Ukraine, 2025).

Legislative reforms focus on improving criminal and criminal procedure legislation, particularly with regard to the investigation and prosecution of war crimes and crimes against national security (Council of Europe, 2024). Amendments have been made to clarify jurisdiction, expand investigative powers within the law, and improve coordination between law enforcement agencies and the judiciary (EUAM Ukraine, 2024). Anti-corruption reforms remain a key priority, as wartime conditions increase corruption risks in areas such as public procurement, humanitarian aid distribution, and post-war reconstruction efforts (EUAM Ukraine, 2025).

Institutional reforms emphasize professional training, particularly in areas related to international humanitarian law, human rights protection, digital investigations, and crisis management (Support in Action, 2024). Digitalization plays a crucial role in supporting the continuity of law enforcement activities by enabling electronic case management, remote procedural actions, and secure data exchange.

Special attention is also paid to internal accountability mechanisms, including disciplinary procedures, internal audits, and cooperation with oversight bodies. Maintaining transparency and ethical standards in law

enforcement agencies is essential for preserving public trust during a protracted armed conflict (EUAM Ukraine, 2025).

International cooperation is central to Ukraine's law enforcement response to the challenges of wartime. Close cooperation with the European Union, the Council of Europe, Europol, Interpol, and other international partners enables Ukrainian law enforcement agencies to combat transnational crime and strengthen institutional capacity (EUAM Ukraine, 2024).

One of the most important areas of cooperation is the investigation of war crimes and crimes against humanity. International advisory missions and joint investigation teams provide expertise, technical assistance, and best practices in evidence collection, victim protection, and documentation of violations of international humanitarian law (Council of the EU, 2024). Such cooperation strengthens the credibility and effectiveness of national investigations and facilitates future international prosecutions (EUAM Ukraine, 2024). Capacity-building initiatives supported by international partners include training programs, equipment supplies, and advisory support aimed at modernizing law enforcement practices. These initiatives focus on areas such as cybercrime prevention, border security, financial investigations, and critical infrastructure protection (Support in Action, 2024). International cooperation also reinforces Ukraine's strategic goal of European integration (Council of the EU, 2024). The gradual alignment of Ukrainian law enforcement standards with EU norms strengthens mutual trust and operational compatibility, laying the groundwork for deeper institutional integration in the future.

The functioning of Ukraine's law enforcement agencies in wartime is characterized by unprecedented challenges, heightened security risks, and rapid institutional transformation. Wartime conditions have significantly expanded the scope of law enforcement responsibilities while exposing systemic vulnerabilities (EUAM Ukraine, 2025). Despite these constraints, Ukraine's law enforcement agencies continue to perform their core functions and advance reform processes aimed at strengthening the rule of law, protecting human rights, and enhancing institutional accountability. The persistence of reform efforts under martial law demonstrates a strong commitment to democratic values and European legal standards.

International cooperation remains crucial in supporting the effectiveness of Ukraine's law enforcement agencies. Continued support from international partners not only enhances operational capacity but also contributes to long-term institutional development and post-conflict recovery. The Ukrainian experience provides valuable insights into the resilience of law enforcement systems operating in armed conflict and can serve as a reference point for other states facing similar challenges.

References:

1. EUAM Ukraine: Council extends the mandate of the EU Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform until 2027. *European Council. Council of the European Union*. URL : https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/euam-ukraine-council-extends-the-mandate-of-the-eu-advisory-mission-for-civilian-security-sector-reform-until-2027/?utm_source=chatgpt.com
2. EUAM UKRAINE: European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform in Ukraine – Civilian Mission. *European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine)*. URL : https://www.eeas.europa.eu/euam-ukraine/euam-ukraine-european-union-advisory-mission-civilian-security-sector-reform-ukraine-civilian_und_en?utm_source=chatgpt.com
3. EUAM Ukraine: Highlights and Achievements in 2025. *European union*. URL : https://www.euam-ukraine.eu/news/euam-ukraine-highlights-and-achievements-in-2025/?utm_source=chatgpt.com
4. Stefanishyna O. Reforms in Ukraine’s law enforcement sector. Results of high-level discussions. *News & Events. Council of Europe Office in Ukraine*. URL : https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/discussion-on-reforms-in-the-law-enforcement-sector?utm_source=chatgpt.com
5. SUCCESS OR NOT? HOW UKRAINIANS ASSESS LAW ENFORCEMENT REFORMS AND THE EU’S SUPPORT. URL : https://www.euam-ukraine.eu/news/success-or-not-how-ukrainians-assess-law-enforcement-reforms-and-the-eu-s-support/?utm_source=chatgpt.com
6. Support In Action: Stability Policing Training for Ukrainian Law Enforcers. *The Diplomatic Service of the European Union*. URL : https://www.eeas.europa.eu/eeas/support-action-stability-policing-training-ukrainian-law-enforcers_en?utm_source=chatgpt.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Кірієнко Віктор Миколайович

аспірант,

Державна наукова установа

*«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

м. Київ, Україна

Вступивши в цифрову еру, еру швидкого розвитку Інформаційних Технологій (надалі – ІТ) [1, с. 375] сучасне суспільство потребує від державних органів та установ адаптації та модернізації своєї службової діяльності [2, с. 89] до впровадження процесів цифровізації.

Цифровізація в умовах становлення інформаційного суспільства є важливим інструментом створення відповідної електронної інфраструктури як у приватному [3, с. 813], так і у секторі безпеки та оборони, зокрема і у Державній прикордонній службі України (надалі – ДПСУ), яка відповідно до положень Закону [4], забезпечує національну безпеку, недоторканість державного кордону та охорону суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні.

В умовах цифровізації, та з метою належного забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема права на охорону та захист персональних даних осіб, котрі перетинають державний кордон України, ДПСУ доєднується до нової цифрової системи контролю в'їзду та виїзду «Entry/Exit System» (надалі – EES).

Система «EES» має на меті прискорення прикордонного контролю, підвищення рівня безпеки, точний облік термінів перебування громадян у країнах ЄС, протидію незаконній міграції, та є автоматизованою центральною базою даних, призначеною для електронного відстеження перетину кордону без проставлення штампів у паспортах. Діяльність «EES» стосується усіх громадян третіх країн (включаючи Україну), які перетинають зовнішні кордони Шенгенської зони для короткострокового перебування (до 90 днів протягом 180-денного періоду).

Під час першого в'їзду до Шенгенської зони, після запуску системи «EES», особа проходить розширену реєстрацію, яка включатиме збір біометричних даних: зображення обличчя та чотири відбитки пальців. При наступних перетинах кордону процес буде спрощено та прискорено,

оскільки біометричні дані звірятимуться з уже наявною цифровою інформацією. Система автоматично фіксуватиме дату, час і місце в'їзду/виїзду.

У Польщі, яка вважається головним хабом для перетину державного кордону серед українців, «EES» розпочала працювати з 12 жовтня 2025 року, а протягом шестимісячного перехідного періоду країни-учасниці прикордонних відомств поступово введуть «EES» в експлуатацію [5].

Також важливою складовою цифровізації в діяльності ДПСУ є впровадження в автомобільних пунктах пропуску через державний кордон України системи електронної черги (надалі – «Черга»), яка упорядковує та збільшує транспортний потік вантажних транспортних засобів.

З системою «Черга» перевізники можуть планувати день та час прибуття до пункту пропуску, адже можуть знати, коли настане їхня черга перетинати державний кордон України. Це дозволяє оптимізувати час, витрачений на перебування в черзі, та зменшити витрати на перевезення товарів [6].

Реєстрація в системі «Черга» здійснюється заздалегідь у будь-якому зручному для цього місці, а не безпосередньо перед пунктом пропуску, та можлива з будь-якого пристрою із доступом до мережі Інтернет. Під час реєстрації користувач (перевізник чи безпосередньо водій) зазначає контактну електронну адресу (надалі – e-mail) та номер телефону.

Під час бронювання місця в системі «Черга», користувач зазначає контактний e-mail, номер телефону, дані водія (прізвище, ім'я та по батькові), номер і серію закордонного паспорта водія, громадянство, державний номерний знак авто та напівпричепи, номер митної декларації або іншого митного документа. В окремих випадках є необхідність додати фото техпаспорта на транспортний засіб. В разі, якщо під час реєстрації припустилися помилки у прізвищі водія, то потрібно скористатися функцією заміни даних про водія та виправити відповідну помилку.

Проект «Черга» реалізовується Міністерством розвитку громад та територій у співпраці з Міністерством цифрової трансформації, Укртрансбезпекою, Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури, Державною митною службою та ДПСУ за підтримки USAID / UK aid проекту «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS».

Варто зауважити, що пілотний запуск проекту «Черга» відбувся 12 грудня 2022 року також на кордоні з Польщею, а саме в міжнародному автомобільному пункті пропуску «Ягодин – Дорогуськ»,

та наразі діє на 29 міжнародних пунктах пропуску для вантажівок та автобусів [7].

Таким чином, функціонування в службовій діяльності ДПСУ цифрової системи контролю в'їзду та виїзду «Entry/Exit System» та системи електронної черги «єЧерга» є важливим показником того, що цифровізація в Україні продовжує формувати новий тип держави та становлення правової системи із чітким орієнтиром на задоволення потреб суспільства, реалізуючи заходи практичного впровадження, інтеграції та освоєння нових цифрових сервісних технологій [8, с. 58] в систему охорони державного кордону України.

Література:

1. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. Київ: К.І.С., 2020. 432 с.
2. Король, М. (2025). Упровадження цифровізації процесів адміністративно-юрисдикційної діяльності у Державній прикордонній службі України. *Migration & Law*, 5(2), 87-102.
3. Вжешневська, О. М. (2023). Поняття та ознаки цифровізації як правової категорії. *Юридичний науковий електронний журнал*, (6), 813-815.
4. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р. № 661-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 14.01.2026).
5. З 12 жовтня ЄС розпочинає впроваджувати нову біометричну систему контролю (EES). <https://dpsu.gov.ua/uk/news/48703-z-12-zhovtnya-yes-rozpochinaye-vprovadzhuвати-novu-biometrichnu-sistemu-kontrolyu-ees> (дата звернення: 14.01.2026).
6. На українсько-польському кордоні стартує проєкт «єЧерга». <https://www.kmu.gov.ua/news/na-ukrainsko-polskomu-kordoni-startuє-proєkt-iecherha> (дата звернення: 14.01.2026).
7. «єЧерга – швидкий перетин кордону». <https://echerha.gov.ua/> (дата звернення: 14.01.2026).
8. Сандул, Яна Миколаївна, and Я. М. Сандул. *Цифровізація в умовах воєнного стану*. Diss. Національний університет "Одеська юридична академія"; Видавництво "Юридика", 2023.

**ЗАСУДЖЕНІ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ОСОБЛИВИЙ
ОБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Колб Олександр Григорович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Павлюх Ольга Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Як свідчить практика, однією з суттєвих проблем, з якою зіштовхнулася наша держава в умовах воєнного стану (2022-2025 рр.), є постійний дефіцит Державного бюджету України, за рахунок якого утримується також національна кримінально-виконавча система. У такій ситуації Україна вчиняє різноманітні дії, спрямовані на зменшення витрат та пошуку додаткових джерел наповнення державної «казни» у виді скорочень заробітних плат для державних службовців; зменшення розміру пенсій для певних категорій громадян; суттєвого (у межах 60%) недофінансування діяльності судової влади [1]; ін.

Поряд з цим, такі правообмеження обходять стороною сферу виконання покарань і пробації України, не введенням, зокрема, обов'язку для засуджених, які тримаються в кримінально-виконавчих установах (КВУ) закритого типу, працювати у процесі виконання-відбування покарань. Зазначена позиція суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України) дещо не кореспондується з положеннями ч. 2 ст. 64 Основного закону, відповідно до якої в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, у тому числі й тих, що стосуються права громадян на працю (ст. 43 Конституції України).

Знову ж таки, вказана практика не тільки викликає напруження у суспільстві та додаткові труднощі для утримання КВУ закритого типу, але й все частіше стає предметом наукових дискусій [2], враховуючи, що відповідно до ст. 43 Конституції України, кожен має право на працю, яку

він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Аналогічне положення закріплено й в ч. 1 ст. 118 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК), на підставі якого засуджені до позбавлення волі залучаються до праці у КВУ закритого типу. При цьому, як витікає зі змісту ч. 3 ст. 43 та ч. 2 ст. 64 Основного закону України, в умовах воєнного або надзвичайного стану зазначене право може бути обмежено та переведено у юридичний обов'язок працювати із зазначенням строку дії такого примусу, виходячи з того, що органи та КВУ відносяться до правоохоронних.

Враховуючи вказані законодавчо визначені положення, відповідь на запитання про введення в умовах воєнного стану обов'язку для примусового залучення засуджених у місцях позбавлення волі до праці, як видається, варто шукати у результатах аналізу змісту різноманітних джерел, які мають пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики. Зокрема, у 1991-2003 рр. на підставі діючого на той час Виправно-трудоного кодексу (ВТК) України засуджені в місцях позбавлення волі в обов'язковому порядку залучались до роботи як на виробництві самої колонії, так і на контрагентських об'єктах (ст. 49). При цьому, до кримінологічно значущих показників виробничих процесів у кримінально-виконавчій діяльності тільки у 1991 році можна віднести наступні із них: 1) у колоніях утримувались 96 тис. 677 засуджених до позбавлення волі; 2) вивід цих осіб на оплачувані роботи склав 79,7% від загальної кількості працездатних засуджених ; 3) не працювали з різних причин 13,2% засуджених від загальної кількості всіх осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі; 4) не працювали 7 тис. 624 засуджених до позбавлення волі через відсутність роботи у колоніях; 5) з виводом засуджених на оплачувані роботи не справились 52 підприємства колоній у 20 областях України; 6) відсоток засуджених, які не виконали встановлених норм виробітку (фактично, своїх трудових зобов'язань), склав 13,4% від загальної кількості працевлаштованих у колоніях осіб; 7) планові показники з доходів від працевлаштування засуджених виконувались на 106,7% [3, с. 3-14].

У подальші роки (1992-2025 рр.), включаючи й 2014 рік, коли на законодавчому рівні в Україні було прийнято рішення про заміну обов'язку працювати для засуджених до позбавлення волі на їх право працювати, ситуація з працевлаштуванням засуджених набула ще більш складних і, подекуди, критичних форм, які негативно впливають у тому числі й на ефективність реалізації органами і КВУ правоохоронної функції в нашій державі. Як приклад, можна навести наступні кримінально значущі результати виробничо-господарської діяльності в КВУ закритого типу за 2024 рік, а саме: 1) кількість працездатних засуджених склала 20 тис. 776 осіб (у 2013 – 19 тис. 10 осіб), або 85,9%

від загальної кількості всіх засуджених до позбавлення волі (у 2023 – 62,08%); 2) із зазначеної кількості працездатних було забезпечено роботою в колоніях 8 тис. 620 осіб або 41,49% у їх загальній структурі (у 2023 – відповідно 6 тис. 414 та 33,74%); 3) середньомісячна зарплата засуджених у місцях позбавлення волі склала 3 тис. 503 грн (у 2023 – 6 тис. 700 грн) [4].

Таким чином, виходячи з проведеного аналізу, можна констатувати, що впродовж 1991-2025 рр. з питань працевлаштування засуджених у КВУ закритого типу сформувалась низка негативних тенденцій та системних проблем, що потребують вирішення у сьогоднішні та які у зв'язку з цим в умовах воєнного стану в Україні виступають специфічними детермінантами, що знижують рівень правоохоронної діяльності органів та зазначених установ, а отже, мають стати предметом вирішення на всіх рівнях (законодавчому, правозастосовчому, доктринальному, та ін.).

Література:

1. Мамченко Н. Судова система у 2026 році буде профінансована менш, ніж на 60%: підсумки засідання комітету. *Судово-юридична газета*. 2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/342276-sudebnaaya-sistema-v-2026-godu-budet-profinansirovana-menee-chem-na-60-itogi-zasedaniya-komiteta>.

2. Вдовичен О. Права людини в місцях позбавлення волі під час воєнного стану. *Юридична Газета*. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/prava-lyudini-v-miscyah-pozbavlennya-volii-pid-chas-voennogo-stanu.html>.

3. Деякі показники діяльності кримінально-виконавчої системи МВС України у 1991 році: Інформ.бюл. Київ: ГУВП МВС України, 1992. 28 с.

4. Букалов О. «Донецький меморіал». Кримінально-виконавча система України у 2024 році. Статистичний огляд. *Тюремний портал*. 2025. URL: <https://ukrprison.org.ua/statistics/1740154223>.

ОЦІНКА СТАНУ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Короєд Сергій Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

в.о. президента,

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

В механізмі держави правоохоронним органам (органам правопорядку) відведено важливу роль, адже на них покладено конституційну функцію забезпечення державної безпеки і захист державного кордону, а також досудове розслідування, негласні та інші слідчі і розшукові дії (статті 17, 131-1 Конституції України).

Поняття “правоохоронні органи” розкривається в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» як органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Через здійснення правоохоронних функцій вказане поняття розкривається й в Законі України «Про основи національної безпеки України» [1].

В науковій літературі правоохоронні органи пропонується розглядати як спеціально-уповноважені державні інституції, які відповідно до норм чинного законодавства покликані здійснювати правоохоронну діяльність, спрямовану на гарантування законності в державі, запобігання та протидію злочинності, захист прав, свобод та інтересів людини, суспільства і держави від протиправних посягань. Правоохоронні органи взаємопов'язані між собою здійсненням правоохоронної діяльності та виконанням, зокрема, правоохоронної функції держави і утворюють цілісну єдність – єдину систему правоохоронних органів [2]. Водночас наголошується на відсутності закону про систему правоохоронних органів України (органів правопорядку), у якому було б встановлено їх перелік або визначено вичерпні та конкретні критерії віднесення державних або інших органів до складу правоохоронних [3].

В свою чергу експерти звертають увагу на основні проблеми та виклики в системі правопорядку, якими є надмірна політизація керівництва органів правопорядку; несистемні реформи органів правопорядку після Революції Гідності; замкненість системи на внутрішньовідомчих інтересах; в широкому сенсі – застосування ретрибутивного підходу замість компенсаторного; відсутність стратегічного бачення розвитку в умовах війни. Експерти зазначають, що система органів правопорядку повинна мати принаймні дві цілі. Перша – це профілактика порушення, причому вона має бути саме на першому місці. І якщо йдеться про КРІ, звітування, премії тощо, то першочергово треба подивитися, що було зроблено для того, щоб не допустити порушення закону, і наскільки це виявилось ефективним. Звісно при цьому важливо мати об'єктивну інформацію про стан справ, і тоді можна буде говорити про оцінку профілактичної діяльності. Тобто спочатку треба займатися профілактикою, запобіганням порушення закону, а потім уже – другий етап – це розслідувати факти, які відбулися в плані порушення. І звітність, і оцінювання тут мають бути різними [4]. Водночас експерти наголошують, що реформа правоохоронних органів – одна з ключових вимог, аби Україна не втратила можливість стати частиною ЄС [5].

В схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки наголошується, що зміни в системі органів правопорядку мають бути комплексними і стосуватися всіх аспектів їх функціонування: від підготовки та добору високопрофесійних співробітників на службу до забезпечення ефективності функціонування системи з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема, підзвітності та прозорості. Передбачається, що такий план має на меті підвищити пріоритетність реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, забезпечити його модернізацію й приведення у відповідність із стандартами, яких повинна досягти Україна на шляху до членства у ЄС. Планом передбачено зміст і напрями реформування органів правопорядку: 1) дієвість і ефективність органів правопорядку та прокуратури як невід'ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, у тому числі громадські безпеку й порядок, протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод, у тому числі із забезпеченням гендерної рівності; 2) послідовна кримінальна політика, пріоритетом у якій є запобігання злочинності, невідворотність відповідальності, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень,

забезпечення інтересів потерпілого; 3) оперативність кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права; 4) система управління, орієнтована на результат відповідно до встановлених пріоритетів; 5) комплексна цифрова трансформація; 6) відкритість, прозорість, підзвітність та незалежність [6].

Водночас законодавче забезпечення реформування правоохоронних органів має ґрунтуватись й на відповідній науковій концепції діяльності органів правопорядку, в якій сформульовано такі основні напрями законодавчого забезпечення подальшого реформування органів правопорядку: формування концептуальних засад реалізації завдань щодо реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки оборони України у 2023–2027 роках; удосконалення правових механізмів міжвідомчої координації, взаємодії у сфері кримінальної юстиції; формування концептуальних засад реалізації завдань щодо реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки оборони України у 2023–2027 роках; інституційний розвиток, модернізація органів правопорядку та прокуратури; оптимізація співвідношення завдань органів досудового розслідування і прокуратури; посилення координаційної ролі прокуратури щодо діяльності органів правопорядку; розробка окремого законодавчого акта, який визначатиме поняття та вичерпний перелік органів правопорядку; процесуальна оптимізація інституту підслідності, створення організаційно-правових основ з метою уникнення дублювання повноважень органів правопорядку між собою [7].

Як науковою концепцією діяльності органів правопорядку, так й Планом заходів, спрямованих на виконання вищевказаного Комплексного стратегічного плану [8], першим заходом передбачено розроблення та подання до Верховної Ради України законопроекту про органи правопорядку України, яким має бути визначено систему органів правопорядку як частину сектору безпеки і оборони України. Проте такий законопроект ще відсутній. Водночас на розгляд парламенту внесено два законопроекти, пов'язані із реформуванням органів правопорядку, перший з яких передбачає ліквідацію Державного бюро розслідувань, а інший – розширення повноважень Бюро економічної безпеки [9]. Однак вказані законопроекти не є системними, тобто не передбачають уніфікації правових засад організації всієї системи органів правопорядку із встановленням критеріїв розмежування напрямів діяльності. Тобто самий перший пункт Плану заходів, із встановленням в ньому періодом виконання – II квартал 2025 р., станом на початок 2026 р. не реалізовано. Хоча науковцями вже давно запропоновано

структуру такого законопроекту [10], який вже міг би стати предметом фахових обговорень.

Література:

1. Термін «Правоохоронні органи». Термінологія законодавства (станом на 23.01.2026). Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/22996>.

2. Меженій Я. Е. Сучасне розуміння системи правоохоронних органів України. Юридична наука. 2020. № 1 (103). Том 2. С. 143-148.

3. Руденко М. В., Шайтуро О. П. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону “Про національну безпеку України”: питання правової визначеності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 1. С. 165-172.

4. Система правопорядку України після Перемоги. Веб-сайт Центру політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/systema-pravororyadku-ukrayiny-pislya-peremogy/>.

5. Хавронюк М., Крапивін Є. Реформа правоохоронних органів та антикорупційна реформа – перепустка до ЄС? Веб-сайт Центру політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/reforma-pravoohoronnyh-organiv-ta-antykoruptionsijna-reforma-perepustka-do-yes/>.

6. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схвалений Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

7. Концепція законодавчого забезпечення діяльності органів правопорядку. Презентація. Офіційний веб-сайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33253.pdf>.

8. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів правопорядку: проект Закону України від 13.08.2025 № 13602-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57058>; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів правопорядку у сфері забезпечення захисту економічної безпеки

України та її економічного потенціалу: проект Закону України від 02.09.2025 № 13725. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57236>.

10. Наукова концепція законодавчого забезпечення діяльності органів правопорядку України. Офіційний веб-сайт Дослідницької служби Верховної Ради України. С. 98-99. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33251.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-26>

**PROBLEMS OF INVESTIGATING CRYPTOCURRENCY FRAUD
IN THE CONTEXT OF THE REFORM OF PRE-TRIAL
INVESTIGATION IN UKRAINE**

Korolenko Yevhenii Oleksandrovyh

Master

*Educational and Research Institute of Law and International Legal
Relations*

*of University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine*

Mokriy Bohdan Viacheslavovyh

Bachelor

*Department of Accounting, Audit, Analysis and Taxation
of University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine*

In today's economic climate, the use of virtual assets is becoming increasingly widespread, leading to an increase in criminal risks. Ukraine is taking its first steps toward establishing legal regulation of this market and confirming the status of virtual assets as intangible property represented by a set of electronic data. At the same time, the lack of established practices by law enforcement agencies and the decentralized nature of cryptocurrencies objectively contribute to their use in criminal activities, in particular, complicating the identification of transaction participants.

Analytics demonstrate the scale of the threat. In 2024, losses from crypto schemes reached at least \$9.9 billion, with the main schemes being «high-yield investments» (≈ 50.2%) and «pig-butcher» (≈ 33.2%), and may exceed \$12 billion, as not all criminal addresses have been identified yet [1].

The purpose of the study is to identify key issues in investigating cryptocurrency fraud in the context of pre-trial investigation reform in Ukraine and to justify ways to improve the activities of law enforcement agencies. The tasks are to analyze typical fraud schemes and the procedural and evidentiary difficulties of investigating them. The subject of the study is the problematic procedural and organizational aspects of the investigation, and the object is social relations in the field of pre-trial investigation of such offenses.

Four interrelated operational mechanisms dominate modern cryptocurrency fraud schemes: the use of money mules, the use of dubious or unregulated exchanges and over-the-counter (OTC) intermediaries, the use of mixers to anonymize on-chain transactions, and the exploitation of off-chain infrastructure, P2P platforms, crypto cards, and vouchers as channels for conversion into fiat. Money mules provide cover for the ultimate beneficiaries and remain one of the most common links in money laundering schemes, while weakly regulated exchanges serve as the main offramps for legalizing income [2,3].

Mixers significantly complicate the tracing of transactions, despite the development of blockchain analytics methods [4]. Off-chain channels, in turn, form a bridge between the digital and real economies, which requires integrated financial monitoring [5].

The Law of Ukraine «On Virtual Assets» dated February 17, 2022, did not come into force due to the lack of necessary changes to tax legislation and the creation of a register of Virtual Asset Service Providers (hereinafter referred to as – VASPs), which leads to regulatory uncertainty. Virtual assets are not recognized as a means of payment, and their circulation is partially regulated by general rules, including Anti-Money Laundering requirements [2].

This complicates interaction with banks, tax authorities, and service providers, contributing to the risks of fraud and money laundering. The proposed bill No. 10225-d of 24.04.2025 provides for harmonization with the EU Markets in Crypto-Assets Regulation (hereinafter referred to as MiCA), licensing of VASPs, and taxation, but has not yet entered into force [2].

The challenge in investigating crimes related to cryptocurrencies lies in the lack of coordination between law enforcement agencies and the absence of specialized units with sufficient experience. Complications in coordination between the National Police (hereinafter referred to as the NPU), the Cyber Police, the Economic Security Bureau of Ukraine (hereinafter referred to as the ESB), the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, and other agencies lead to gaps in the investigation of transnational schemes. International cooperation is necessary due to the global nature of crypto transactions, including requests for legal assistance and information exchange with foreign law enforcement agencies.

This raises the issue of securing digital evidence in blockchain networks due to anonymity, transaction speed, and the use of mixers that break the links between sender and recipient addresses, as well as chain hopping [6]. Blockchain forensics tools such as Chainalysis, CipherTrace, Crystal, Graphsense.info, Wallextplorer.com, and Bitcoin Abuse Databases allow transactions to be analyzed and suspicious patterns to be identified, but their effectiveness is reduced by the aforementioned concealment techniques [1]. Preserving evidence requires hashing, archiving, and recording metadata in accordance with the Criminal Procedure Code of Ukraine, while avoiding the recording of private keys. The lack of IT specialists in investigative teams, as well as the absence of established investigative practices, complicate the process [6].

Financial and economic issues include difficulties in identifying cash flows and assessing losses due to the use of cryptocurrencies for money laundering, conversion on centralized exchanges, and decentralized protocols. The lack of a comprehensive regulatory framework limits cooperation with VASPs and the freezing of assets [7].

The lack of control over the declaration of crypto assets by public officials reveals significant violations, creating corruption risks due to the lack of mechanisms for verifying origin and ownership [9]. The lack of separate monitoring mechanisms in the National Agency for Corruption Prevention and the incomplete implementation of ARMA powers contribute to money laundering through cryptocurrencies [9]. Regulatory uncertainty leads to significant budget losses due to the lack of taxation on the turnover of virtual assets [7].

These problems are particularly relevant in the context of the reform of pre-trial investigation in Ukraine, given the lack of clear jurisdiction, unified standards of interaction, and agreed algorithms for working with crypto assets between the NPU and the BEB in cases of crypto fraud. The practice of pre-trial investigation shows that in cases of cryptocurrency fraud, the establishment of drops is often mistakenly considered as the completion of criminal proceedings, which makes it impossible to identify the organizers and ultimate beneficiaries of criminal schemes.

To overcome this fragmented approach in practice, it is advisable to form joint investigation teams and develop uniform investigation methods in accordance with the international practices of the Financial Action Task Force on Money Laundering. After all, the success of an investigation directly depends on the speed and coordination of actions between the authorities involved. At the same time, delays caused by formal «territorial» division of powers can lead to the loss of digital evidence and assets in cryptocurrency. Introduce formal mechanisms for interaction with virtual asset providers. Law enforcement agencies should submit requests to VASPs.

Centralized exchanges should block accounts associated with illegal activities and promptly comply with police orders, similar to MiCA requirements. In the event of funds being withdrawn from a CEX, the exchange's support service should be contacted immediately with evidence of fraud. For decentralized platforms where there is no user support, as well as in cases with international aspects of crime, rapid information exchange through national contact points such as T3, Beacon Network, SIENA, and the use of blockchain analytics is necessary.

In addition, given future technological trends, the NBU is piloting the «e-hryvnia» (Central bank digital currency, CBDC) – its implementation will change financial channels and may require new monitoring tools. Decentralized finance (hereinafter referred to as – DeFi) allows criminals to mask the origin of funds: token exchanges on DEX and loans on DeFi platforms are used to launder and conceal transactions. Finally, AI technologies significantly complicate investigations: fraudsters generate deepfakes and automated phishing campaigns, so it is necessary to be able to verify the authenticity of media and conduct cyber expertise of AI content.

Bibliography:

1. 2024 Pig Butchering Crypto Scam Revenue Grows 40% YoY as Industry Increases Sophistication. Chainalysis. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-pig-butchering-scam-revenue-grows-yoy/> (date of access: 20.12.2025).

2. Europol (2021). Cryptocurrencies: Tracing the evolution of criminal finances. Europol Spotlight report. Available: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d4ce44e4-7fec-11ec-8c40-01aa75ed71a1/language-en> (date of access: 20.12.2025).

3. Bank for International Settlements (BIS) (2025). An approach to anti-money laundering compliance for cryptoassets (BIS Bulletin). Available URL: <https://www.bis.org/publ/bisbull111.htm> (date of access: 20.12.2025).

4. Nadler, M. & Schär, F. (2023). Tornado Cash and Blockchain Privacy: A Primer for Economists and Policymakers. Federal Reserve Bank of St. Louis Review (pp. 122–131 in PDF) URL: https://www.researchgate.net/publication/369940356_Tornado_Cash_and_Blockchain_Privacy_A_Primer_for_Economists_and_Policymakers (date of access: 04.01.2026).

5. Eurojust / Europol press (2025). URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/cryptocurrency-mixing-service-used-launder-money-taken-down> (date of access: 04.01.2026).

6. Movchan A., Shliakhovskiy O., Kozii V., Fedchak I. Investigating cryptocurrency financing crimes terrorism and armed aggression: Social & Legal Studios. 2023. Vol. 6, No. 4. P. 123-131. URL:

https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6908/1/Social%20and%20Legal%20Studies_6_4_2023-123-131.pdf (date of access: 04.01.2026).

7. Blockchain & Cryptocurrency Laws & Regulations 2026 | Ukraine. Global Legal Insights. 2025. URL: <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/blockchain-cryptocurrency-laws-and-regulations/ukraine/> (date of access: 08.01.2026).

8. Examining Ukraine's Approaches and Obstacles in Addressing Financial Fraud in the Digital Realm. Journal of International Studies in Economics and Management. 2024. URL: <https://www.jisemjournal.com/index.php/journal/article/download/1382/531/2257> (date of access: 08.01.2026).

9. Cryptocurrency in the Declarations of Government Officials: A Toolkit for Anti-Corruption Bodies. Access to Justice in Eastern Europe. 2023. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1690878898.pdf (date of access: 08.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-27>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ МЕДІАТОРА З ПРАВООХОРОННОЮ СИСТЕМОЮ

Крестовська Наталя Миколаївна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри морського права,*

*Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Медіація все впевненіше вступає у життя українського суспільства. Більшість медіабельних конфліктів відбувається в просторі особистих відносин або в просторі громадянського суспільства й участь держави в їх вирішенні може бути мінімальною. Але якщо йдеться про кримінально-правовий конфлікт, де медіація виступає як основна й найпоширеніша форма відновного правосуддя, то очевидним є те, що вона не може відбуватись як абсолютно незалежна від правоохоронної системи процедура. Сучасний теоретик відновного правосуддя Тоні Маршалл вказує на те, що відновне правосуддя не є простим протиставленням офіційній системі правосуддя. Навпаки, на його думку «Відновне правосуддя – це підхід до вирішення проблем, пов'язаних зі злочинами, який включає участь самих сторін, а також громади в цілому, в активних відносинах з офіційними установами» [1, р. 5. Курсив мій].

Маршалл попереджає, що дві системи правосуддя неодмінно будуть впливати одна на одну, і тому проблеми не уникнути. Відновне правосуддя може і повинно бути інтегроване, наскільки це можливо, з офіційним правосуддям як взаємодоповнюючий процес, що підвищує якість, ефективність та результативність правосуддя в цілому.

В Україні медіація у кримінальних провадженнях може здійснюватися з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про медіацію»). Хоча в законодавстві про кримінальну відповідальність та процедуру притягнення до кримінальної відповідальності немає поняття «медіація», воно містить непрямі дозволи на її проведення (інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим у кримінальному праві, інститут примирення з потерпілим в кримінальному процесі).

Нормативно-правові засади взаємодії медіатора та правоохоронної системи на сьогодні визначаються кримінально-процесуальним законодавством, законами та підзаконними актами про прокуратуру, національну поліцію, безоплатну правничу допомогу та медіацію. Актом, що конкретизує таку взаємодію, є Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Офісу Генерального прокурора від 22.07.2024 р. № 2176/5/501/176 «Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення» (надалі – Програма) [2]. На сьогодні програма відновного правосуддя має державно-правове забезпечення тільки для неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення (надалі – неповнолітні).

Положення вищевказаних нормативно-правових актів містять нормативну основу тристоронніх правовідносин між правоохоронним органом/ його посадовою особою, центром з надання безоплатної правничої допомоги (надалі – центром) та медіатором, які пропонується іменувати правовідносинами з забезпечення Програми відновного правосуддя. Специфіка цих правовідносин полягає в правовому статусі їх учасників, де правоохоронний орган і центр виступають як державні відповідно орган та установа, а медіатор як фізична особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, або як фізична особа – підприємець, що співпрацює з центром на договірних підставах [3, абзац 3 пункту 13] та включена до реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги [4].

Темпоральні рамки правовідносин з забезпечення Програми відновного правосуддя визначаються положеннями кримінально-процесуального законодавства щодо строків укладення угоди про

примирення (частина 2 статті 469 КПК). Медіація є можливою впродовж досудового розслідування та судового розгляду: початковою точкою для участі у медіації слід уважати повідомлення особі про підозру, а кінцевою – вихід суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Права та обов'язки учасників правовідносин відповідно до їх статусу визначено з боку правоохоронного органу як повноваження, а медіатора – як права та обов'язки.

Повноваження посадової особи, яка здійснює досудове розслідування або здійснює процесуальне керівництво ним, полягають у такому:

інформування потерпілого та неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого про можливість реалізації Програми шляхом залучення центром медіатора. Дізнавач, слідчий, прокурор можуть інформувати вказаних осіб про можливість врегулювання конфлікту за допомогою медіатора й поза межами Програми, якого вони можуть обрати самостійно;

передача згод на участь у Програмі за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення, та обробку персональних даних, від неповнолітнього та його законного представника, потерпілого та його законного представника, що містять їхні контактні дані, разом із супровідним листом до центру;

додолучення до кримінального провадження і врахування при закінченні досудового розслідування інформації щодо результатів участі неповнолітнього у Програмі у разі надходження від центру до закінчення досудового розслідування. Якщо інформація про результати участі неповнолітнього у Програмі надійшла після закінчення досудового розслідування, і неповнолітній, його законний представник самостійно надали її до суду, прокурор враховує її під час судового розгляду.

Повноваження центру у відновному правосудді є такими:

прийняття рішення про залучення медіатора для реалізації Програми та видача медіатору доручення для надання послуг з медіації (здійснення заходів з підготовки до медіації, необхідних для прийняття рішення про участь в медіації, та проведення медіації), передача йому інформацію щодо правової кваліфікації кримінального правопорушення та контактні дані неповнолітнього, його законного представника, захисника підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, за наявності його законного представника, представника у кримінальному провадженні, отримані від дізнавача, слідчого, прокурора;

організація проведення зустрічей між неповнолітнім, його законним представником, захисником (за згодою), потерпілим, представником потерпілого (за згодою), законним представником та медіатором;

інформування дізнавача, слідчого або прокурора щодо укладення угоди за результатами медіації між неповнолітнім та потерпілим або про неможливість чи відмову неповнолітнього та/або потерпілого, їх законних представників від укладення угоди за результатами медіації.

Обов'язки та права медіатора у правовідносинах з забезпечення Програми відновного правосуддя є такими:

здійснення заходів з підготовки до медіації, зокрема, проведення зустрічей між неповнолітнім, його законним представником, захисником (за згодою), потерпілим, представником потерпілого (за згодою), законним представником;

пропонування неповнолітньому, потерпілому, їх законним представникам заповнити заяву про участь у Програмі та в разі її заповнення передання такої заяви до центру або письмове інформування центру про неможливість брати участь у Програмі або відмову брати в ній участь неповнолітнього, його законного представника, потерпілого, його законного представника;

укладення договору про проведення медіації з неповнолітнім (за згодою його законного представника) та потерпілим (за згодою його законного представника, в разі наявності останнього);

проведення медіації неповнолітнім та потерпілим відповідно до вимог Закону України «Про медіацію», сприяння досягненню ними згоди щодо умов угоди за результатами медіації та надання сторонам медіації форми такої угоди для ознайомлення і визначення дати наступної зустрічі для її укладення;

інформування центру та захисника неповнолітнього про те, що дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам неповнолітнього (за необхідності);

передання угоди за результатами медіації до центру або інформування центру про неможливість чи відмови неповнолітнього та/або потерпілого, їх законних представників від укладення угоди за результатами медіації.

Медіатор має право на виплату винагороди та відшкодування витрат, пов'язаних з наданням послуг з медіації, що потребує підтвердження документами (інформаційно-аналітичний звіт медіатора про можливість проведення медіації, протоколи зустрічей із сторонами медіації із зазначенням місця, дати, часу початку та закінчення зустрічі).

Література:

1. Restorative Justice: An overview by Toni E. Marshall. A report by the Home Office Research and Statistics Directorate. 1999. URL: <https://fbga.redguitars.co.uk/restorativeJusticeAnOverview.pdf>

2. Про реалізацію пілотного проєкту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Міністерство юстиції України Міністерство внутрішніх справ України та Офісу Генерального прокурора від 22 липня 2024 року N 2176/5/501/176. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1116-24#Text>

3. Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної правничої допомоги: Наказ Міністерства юстиції України 02.07.2012 № 967/5 (зі змінами, станом на 30.11.2023). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1091-12#Text>

4. Порядок ведення Координаційним центром з надання правничої допомоги Реєстру медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги: Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 28 листопада 2022 року № 5298/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1499-22#n24>

4. Порядок оплати послуг з медіації медіаторам, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 січня 2024 р. № 63 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-2024-%D0%BF#n12>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-28>

ДОВІРА ГРОМАДЯН ДО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНДИКАТОР РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕФОРМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Малімон Віталій Іванович

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління, адміністрування
і національної безпеки,*

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Реформування правоохоронних органів в Україні становить один із пріоритетних векторів модернізації системи публічного управління, що

набуває особливої ваги в умовах воєнного стану, актуалізації безпекових ризиків та завдань післявоєнної відбудови. У сучасній науці й практиці управління результативність реформ дедалі рідше визначається виключно формальними ознаками – ухваленням нормативно-правових актів, інституційним переформатуванням або кадровими рішеннями. Натомість визначальними стають показники, які відображають фактичну якість взаємодії держави та суспільства, зокрема рівень довіри громадян до правоохоронних органів [5; 6].

Актуальність означеної проблематики посилюється тим, що в Україні фіксується нерівномірна та залежна від суспільно-політичного контексту динаміка довіри до правоохоронних органів. Результати соціологічних опитувань 2022–2025 рр. засвідчують як позитивні тенденції, так і відносно стабільні осередки недовіри, що вказує на неповну завершеність реформаторських перетворень і наявність системних управлінських дисфункцій [2; 3; 7].

Метою дослідження є теоретико-емпіричне обґрунтування довіри громадян до правоохоронних органів як ключового індикатора результативності реформи у сфері публічного управління, а також аналіз соціологічних даних з метою виявлення проблемних аспектів формування та підтримання довіри.

У науковій літературі довіра інтерпретується не як суто суб'єктивна оцінка, а як інтегрований індикатор якості управління, що синтезує уявлення про дієвість, справедливість і відкритість функціонування публічних інституцій [6]. У правоохоронній сфері довіра безпосередньо корелює з легітимністю застосування державного примусу, додержанням стандартів прав людини та суспільним сприйняттям органів правопорядку як таких, що орієнтуються на надання публічних послуг і взаємодію з громадою, а не на переважно каральні практики [5].

У зазначеній площині результативність реформування правоохоронних органів виявляється через:

- готовність громадян до взаємодії з поліцією та іншими правоохоронними органами;

- сприйняття принципу рівності перед законом і переконаність у відсутності вибірковості правозастосування;

- оцінювання якості реагування на звернення, повідомлення та факти правопорушень;

- рівень суспільної підтримки управлінських рішень, спрямованих на реформування [4].

Отже, довіра постає узагальнювальним індикатором, який акумулює наслідки кадрових, організаційних, антикорупційних і комунікативних перетворень у системі правоохоронних органів.

Соціологічні дослідження 2022–2025 років засвідчують багатовимірний і неоднорідний стан довіри громадян до правоохоронних органів. За результатами моніторингу Центру Разумкова (листопад 2025 р.) Національній поліції висловили довіру 45,5% респондентів, тоді як 49% – недовіру; різниця між цими показниками (баланс довіри) становила -3,5 [7]. Зазначене співвідношення вказує на переважання недовіри над довірою, водночас фіксуючи істотну частку населення з критичними оцінками діяльності поліції.

Матеріали Київського міжнародного інституту соціології також відображають варіативність показників довіри залежно від часу проведення опитування та суспільно-політичного контексту. Так, у лютому 2024 року повідомлялося, що 58% громадян довіряють Національній поліції [3], тоді як у узагальнювальному огляді динаміки за 2021–2024 роки, оприлюдненому на початку 2025 року, рівень довіри оцінено помітно нижче – близько 37% [2]. Такі відмінності можуть бути зумовлені відмінностями методики вимірювання, різними часовими зрізами, а також впливом подієвих чинників (інтенсивність бойових дій, резонансні кримінальні провадження, інформаційний фон).

Для публічного управління визначальним є не лише абсолютний рівень довіри, а й динаміка її змін та співвідношення довіри й недовіри. Саме ці параметри дають змогу оцінити, наскільки реформування правоохоронних органів сприймається суспільством як послідовний і справедливий процес.

Комплексний аналіз фахових публікацій і результатів соціологічних вимірювань [1–7] дає підстави виокремити низку системних чинників, що стримують формування та зростання довіри населення до правоохоронних органів і, відповідно, знижують оцінку результативності реформаторських перетворень.

По-перше, зберігається стійкий розрив між проголошеною орієнтацією на надання публічних послуг і фактичними практиками щоденної взаємодії з громадянами. Запровадження стандартів обслуговування, професійної етики та комунікації нерідко має переважно нормативно-процедурний характер і не завжди супроводжується зміною управлінської культури, стилів керівництва та поведінкових настанов персоналу. Унаслідок цього громадяни часто оцінюють діяльність правоохоронців не за задекларованими принципами, а за безпосереднім досвідом контактів, що й формує амбівалентний або негативний образ інституції [5].

По-друге, істотний негативний вплив справляє фрагментарність реформування. Окремі позитивні результати (зокрема оновлення підрозділів патрульної служби, удосконалення електронних

інструментів взаємодії, розвиток окремих цифрових послуг) часто нівелюються дефіцитом системної узгодженості між різними складниками правоохоронного сектору, нечіткістю розмежування повноважень та недостатністю координаційних механізмів. Додатковим чинником є слабкість внутрішніх процедур підзвітності й контролю, що знижує спроможність організацій до самокорекції та своєчасного реагування на порушення [3].

По-третє, в умовах воєнного стану особливо загострюється проблема узгодження безпекових потреб із гарантіями прав і свобод людини. Розширення повноважень та інтенсивніше застосування примусових заходів підвищують ризики непропорційного втручання, процедурних порушень і зловживань. Навіть поодинокі випадки надмірного або неправомірного застосування сили мають кумулятивний ефект, породжуючи довготривалі негативні наслідки для довіри та легітимності правоохоронної діяльності, незалежно від того, чи вони виправдовуються воєнними обставинами в суспільній дискусії [6]. Узагальнюючи, зазначені проблеми мають спільну ознаку: вони стосуються не лише індивідуальної професійної поведінки працівників, а насамперед інституційної спроможності системи забезпечувати сталі стандарти якості, прозорості, підзвітності та правомірності дій.

Висновки. Довіра населення до правоохоронних органів постає інтегрованим індикатором результативності реформ, оскільки відображає легітимність владного впливу, якість правозастосовної практики та інституційну спроможність держави забезпечувати публічну безпеку. Дані соціологічних досліджень 2022–2025 рр. засвідчують мінливу, контекстно зумовлену динаміку довіри, чутливу до управлінських рішень, резонансних подій і повсякденного досвіду взаємодії громадян із правоохоронцями. Стримувальними чинниками є структурний розрив між декларованою орієнтацією на послуги та реальними практиками, фрагментарність перетворень і дефіцит координації, репутаційні втрати через корупційні ризики й вибірковість правозастосування, а також ризики непропорційного примусу у воєнний період. Підвищення довіри потребує комплексного посилення підзвітності, стандартів якості та гарантій прав людини, а також регулярного уніфікованого моніторингу як підстави для коригування політики.

Література:

1. Безпека та довіра 2024 : за результатами досліджень 2013–2023 років, проведених у Харківській, Вінницькій та Хмельницькій областях : монографія / [авт. : Сердюк О. О., Бугайчук К. Л.,

Щербакова І. В. та ін.; за заг. ред. Сокуренка В. В.]. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2024. 149 с.

2. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2024 роках. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1>.

3. КМІС : Рівень довіри українців до влади знижується, ЗСУ зберігають високий рейтинг – опитування. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/18/novyna/suspilstvo/riven-doviry-ukrayincziv-vlady-znyzhuyetsya-zsu-zberihayut-vysokyj-rejtynh-opytuvannya>.

4. Курінний С. Про комплексність реформи правоохоронних органів України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (128). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12106/1/3.pdf>.

5. Мозолюк-Боднар Л. М. Правоохоронні відносини в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій : особливості, тенденції, виклики. *Dictum Factum*. 2025. № 1 (17). С. 33–39. URL: <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/378/339>.

6. Помаза-Пономаренко А. Л. Забезпечення публічної безпеки : особливості надання публічних послуг і реалізації механізму правопорядку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 34 (73). № 1. URL: https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/43.pdf.

7. Центр Разумкова. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, оцінка проблем, що існують в українському суспільстві (листопад 2025 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-dosotsialnykh-institutiv-otsinka-problem-shcho-isnuut-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Параниця Сергій Павлович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Принцип верховенства права є одним із фундаментальних принципів демократичної, правової держави та визначає спрямованість і зміст діяльності всіх органів публічної влади, зокрема правоохоронних органів. В умовах реформування правоохоронної системи України та її адаптації до європейських стандартів значення цього принципу суттєво зростає.

На сучасному етапі розвитку України питання дотримання принципу верховенства права у діяльності правоохоронних органів набуває особливої актуальності. Процеси демократичної трансформації держави, реформування правоохоронної системи, а також євроінтеграційний курс України зумовлюють необхідність переосмислення ролі правоохоронних органів як гарантів прав і свобод людини.

В умовах воєнного стану та зростання загроз національній безпеці правоохоронні органи наділяються розширеними повноваженнями, що підвищує ризики порушення прав людини та зловживання владою. Саме тому забезпечення реальної дії принципу верховенства права стає ключовим чинником збереження балансу між інтересами держави та особи, законністю й ефективністю правоохоронної діяльності.

Крім того, наявні проблеми практичного характеру, зокрема випадки перевищення службових повноважень, недостатній рівень правової культури окремих працівників правоохоронних органів та низький рівень суспільної довіри, свідчать про потребу поглибленого наукового аналізу зазначеного принципу. Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю імплементації міжнародних та європейських стандартів у сфері правоохоронної діяльності, де верховенство права розглядається як базова цінність правової держави.

Верховенство права передбачає панування права в суспільстві, обмеження державної влади законом, визнання та гарантування прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. Відповідно до статті 8 Конституції України, принцип верховенства права визнається і діє в Україні, що зумовлює обов'язок правоохоронних органів здійснювати

свою діяльність виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені законом.

Кабінет Міністрів України затвердив Дорожні карти у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій. Розробка та затвердження цих документів є необхідною умовою для відкриття переговорів про вступ України до ЄС за першим кластером «Основи процесу вступу» (Fundamentals).

Верховний Суд і проєкт «Сприяння наближенню України до ЄС у сфері верховенства права» (3*E4U) узгодили напрями подальшої взаємодії в межах євроінтеграційного процесу.

Конституційний Суд України оперативно перелаштував свою діяльність у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану: це стосується як розгляду справ переважно в порядку письмових проваджень, так і тенденції відтермінування втрати чинності визнаних неконституційними положень правових актів. Важливою особливістю реалізації принципу верховенства права в умовах війни став посилений соціальний захист військовослужбовців, які своєю мужньою боротьбою здійснюють захист Української держави та Українського народу. Честь і Слава нашим воїнам! [1].

Як зазначає Денисюк Д., «доцільно використати класичне доктринальне розуміння верховенства права як панування права, а не лише закону». Зокрема, вчений посилається на позицію П. М. Рабіновича, згідно з якою верховенство права означає пріоритет природних, основоположних прав людини над державними приписами [2].

На думку Моргунов О. «Принцип верховенства права в діяльності органів Національної поліції України становить собою такий зміст: 1) Національна поліція України є органом публічної влади, який утворений та діє відповідно до закону; 2) організація діяльності органів та підрозділів Національної поліції України повинна відбуватися з урахуванням міжнародних практик та національного законодавства; 3) нормативно-правове врегулювання діяльності Національної поліції України повинно бути доступним та зрозумілим для інституцій громадянського суспільства; 4) на особовий склад Національної поліції поширюється національне законодавство, за винятком покладання на останніх від імені держави застосування заходів примусу з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також протидії злочинності» [3].

У діяльності правоохоронних органів принцип верховенства права проявляється насамперед у пріоритеті прав і свобод людини над інтересами держави, недопущенні свавілля, забезпеченні юридичної визначеності та пропорційності застосування примусових заходів. Працівники правоохоронних органів повинні не лише формально

дотримуватися законодавства, а й керуватися його духом, забезпечуючи справедливість та законність прийнятих рішень.

Особливе значення принцип верховенства права має в контексті застосування заходів державного примусу. Затримання, обшук, застосування сили чи спеціальних засобів мають здійснюватися з дотриманням вимог законності, необхідності та пропорційності, а також із забезпеченням ефективних механізмів судового та громадського контролю.

Разом з тим, практика діяльності правоохоронних органів в Україні свідчить про наявність низки проблем у реалізації принципу верховенства права, зокрема випадків перевищення повноважень, порушення прав людини та недостатнього рівня довіри суспільства. Це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання, підвищення професійної підготовки працівників правоохоронних органів та формування високих етичних стандартів службової діяльності.

Отже, принцип верховенства права є не лише конституційною декларацією, а й ключовою основою ефективної, легітимної та суспільно орієнтованої діяльності правоохоронних органів. Його реальне впровадження є необхідною умовою успішного реформування правоохоронної системи України та зміцнення правопорядку в державі.

Таким чином, дослідження принципу верховенства права як основи діяльності правоохоронних органів є своєчасним і необхідним для вдосконалення правозастосовної практики, підвищення ефективності реформ та зміцнення правопорядку в Україні.

Література:

1. Совгира О. Верховенство права в умовах війни: виклики для конституційного судочинства України. *Візії майбутнього: конституційний вимір повоєнного відновлення України та європейської інтеграції* : збірник матеріалів і тез II Маріупольського конституційного форуму (м. Київ, 06 жовтня 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. С. 140-146.

2. Денисюк Д. С. Принцип верховенства права як основа діяльності Національної поліції України Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2016. С. 124-126.

3. Моргунов О. А. Верховенство права в діяльності органів Національної поліції як основа забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Вінниця, 2023. С. 30-33. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cfc5a44-cd45-4a49-8d0a-e6385d9389c4/content>

3. Авакян Т. А. Верховенство права як основоположний принцип державної політики у сфері внутрішніх справ. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (10). 2015. С. 124-132.

4. Ковалів М. В. Форми взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості у сфері охорони громадського порядку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2,11. Серія юридична. С. 179-187.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-30>

**ВПЛИВ КРИМІНОЛОГІЧНО ЗНАЧУЩИХ ОЗНАК
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВИЗНАЧЕНЕ
У СТ. 368 КК УКРАЇНИ, НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Пушкар Олег Анатолійович

кандидат юридичних наук,

докторант кафедри кримінального права і процесу

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Актуальність дослідження кримінологічних особливостей злочинів, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 Кримінального кодексу (КК) України), зумовлена їхньою значною суспільною небезпекою, системним характером та впливом на функціонування державних і муніципальних інститутів, включаючи правоохоронні органи та суди. Зокрема, у період 2012–2025 рр. прослідковується ряд змін у законодавчому регулюванні корупційних правопорушень, а також формування нових тенденцій у їхньому поширенні та розслідуванні, у тому числі щодо діяльності, пов'язаної з впливом на цей процес правоохоронних органів.

Передусім, варто зауважити, що кримінологічно значущі ознаки злочинів, що стосуються прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, – це характеристики, які дозволяють оцінити рівень суспільної небезпеки, динаміку та тенденції цих правопорушень у контексті запобіжної діяльності спеціально-кримінологічного запобігання зазначеним злочинам.

Як з цього приводу слушно зауважив М. І. Фіалка, даний аналіз охоплює опис специфічних ознак злочинності як суспільного явища,

який базується на оцінці її кількісних і якісних параметрів, що вкрай важливо для організації протидії кримінальним правопорушенням, що визначені в ст. 368 КК, з боку правоохоронних органів [1, с. 244].

За результатами проведеного у цій роботі дослідження, а також науково обґрунтованих висновків з цього питання [2, с. 19-25], слід дійти висновку, що кримінологічно значущі ознаки злочинів, які стосуються прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, можна, з урахуванням потенційних можливостей суб'єктів правоохоронної діяльності, класифікувати на:

1. Об'єктивні ознаки – за:

а) характером суспільної небезпеки злочину: корупційне правопорушення, що порушує принципи справедливості, законності та доброчесності у сфері державного управління;

б) способом вчинення: як правило, прихований, із використанням завуальованих схем (наприклад, переказ коштів через посередників, фіктивні договори тощо);

в) місцем вчинення: найчастіше корупційні злочини вчиняються в органах державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних структурах, судовій системі, медичних та освітніх установах;

г) розмір неправомірної вигоди: може варіюватися від незначних сум до мільйонних хабарів, що впливає на кваліфікацію злочину (дрібна, значна чи особливо велика вигода).

2. Суб'єктивні ознаки – за:

1) мотивами злочину: найчастіше корисливі або кар'єристські, хоча можуть бути зумовлені зовнішнім тиском або корупційними традиціями в установі;

2) метою злочину: отримання матеріальних чи нематеріальних благ (гроші, майно, послуги, привілеї, кар'єрне зростання тощо);

3) формою вини: завжди умисна, адже службова особа усвідомлює протиправний характер своїх дій.

3. Соціально-демографічні характеристики суб'єктів злочину – за:

– посадовим статусом: злочини найчастіше вчиняють службові особи, наділені владними повноваженнями;

– віком та професійним досвідом: найбільш корумпованими виявляються особи середнього та старшого віку (30-60 років), які мають значний досвід роботи та розгалужені зв'язки;

– статтю: переважають чоловіки, проте серед працівників бюджетної сфери (освіта, медицина) значна частка корупційних правопорушень припадає на жінок.

4. Кримінологічна характеристика потерпілих – за:

– фізичним станом громадян: звичайні люди, які змушені давати хабарі для отримання послуг (медичних, освітніх, дозвільних);

– юридичними особами: компанії, які використовують корупційні схеми для отримання держзамовлень чи ліцензій;

– приналежністю до державної власності: саме держава та її органи, підприємства та установи потерпають від розкрадання бюджетних коштів і підриву їх авторитету.

5. Тенденції розвитку злочинності за ст. 368 КК України – за:

– збільшенням кількості виявлених злочинів завдяки посиленню антикорупційного законодавства та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів [3];

– ускладненням корупційних схем із використанням криптовалют, офшорів, довірених осіб;

– посиленням міжнародної співпраці в питаннях боротьби з корупцією (зокрема, шляхом впровадження рекомендацій ОЕСР, GRECO).

Саме ці ознаки допомагають розуміти механізми вчинення корупційних злочинів та розробляти у зв'язку з цим ефективні заходи протидії з боку правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану в Україні та підвищеної суспільної небезпеки посягань на основи національної безпеки нашої держави, що, у свою чергу, обумовлює необхідність активізації наукових розробок у цьому напрямку та здійснення інших системних заходів на всіх рівнях, які регулюють сферу запобігання та протидії у тому числі кримінальним правопорушенням, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою.

Література:

1. Фіалка М. І. До проблеми визначення змісту терміна «кримінологічна характеристика злочинності». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 237-246.

2. Гончарук Г. О. Криміналістична характеристика пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди: предмет злочину. *Юридична наука*. 2020. № 1(100). С. 19-25.

3. Таркан О. М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції: Дис. ... доктора філософії. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2021. 244 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОВ'ЯЗКУ ПОВІДОМЛЕННЯ ЗА СТ. 253 КПК УКРАЇНИ

Романов Віталій Олександрович

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціальних поліцейських дисциплін
та базової загальновійськової підготовки
Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ
м. Суми, Україна*

Негласні слідчі (розшукові) дії за своєю природою є найбільш інтенсивною формою втручання держави у приватну сферу особи, оскільки здійснюються без її відома та можуть обмежувати низку конституційних прав, зокрема право на повагу до приватного і сімейного життя, таємницю листування та свободу комунікації. Саме тому демократичні правові системи розглядають НСРД як винятковий процесуальний інструмент, допустимий лише за умови існування ефективної системи гарантій від зловживань [1].

Однією з ключових таких гарантій є обов'язок повідомлення особи про факт проведення щодо неї НСРД після завершення відповідних заходів. Повідомлення виконує подвійну функцію: по-перше, воно відновлює процесуальну рівновагу між державою та особою після таємного втручання; по-друге, створює передумови для реалізації права на судовий захист, зокрема шляхом оскарження законності НСРД або ініціювання питання про допустимість здобутих доказів.

Відповідно до статті 253 КПК України, особа, щодо якої проводилися НСРД, має бути письмово повідомлена слідчим або прокурором не пізніше ніж через один рік після завершення таких дій, але до моменту подання обвинувального акта до суду [1]. Водночас аналіз нормативної конструкції цієї статті свідчить про її неповноту та декларативність.

По-перше, норма не містить жодних правових наслідків у разі невиконання або неналежного виконання обов'язку повідомлення. По-друге, законодавець не деталізує форму та зміст повідомлення, залишаючи відкритим питання, який обсяг інформації про характер і масштаби втручання має бути розкритий особі. По-третє, відсутнє чітке регулювання підстав і порядку відстрочення повідомлення, а також ефективного судового контролю за такими рішеннями.

У результаті обов'язок повідомлення перетворюється на імперативну норму без санкції, що істотно знижує її гарантійний потенціал і створює передумови для формального або вибіркового застосування на практиці.

Нормативна невизначеність статті 253 КПК України призвела до формування неоднорідної та суперечливої правозастосовної практики. Органи досудового розслідування нерідко здійснюють повідомлення номінально, без розкриття реального змісту втручання, або взагалі утримуються від його здійснення, посилаючись на абстрактні міркування безпеки.

Особливу роль у формуванні підходів до оцінки наслідків неповідомлення відіграла постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к. Суд дійшов висновку, що неповідомлення особи про проведення НСРД не завжди тягне за собою визнання доказів недопустимими, якщо такі дії були санкціоновані судом і проведені з дотриманням формальних вимог закону [2].

Хоча зазначена позиція спрямована на забезпечення стабільності кримінального провадження, вона фактично зміщує акцент із системи гарантій на формальний судовий дозвіл, що суперечить сучасним європейським підходам. На рівні судів першої інстанції часто відсутній аналіз причин неповідомлення або їх пропорційності, що підтверджує тенденцію до формалізації цього інституту.

Практика Європейського суду з прав людини послідовно виходить із того, що саме постфактум-повідомлення та можливість оскарження становлять ядро захисту від довільного та неконтрольованого нагляду. У справі *Klass and Others v. Germany* Суд наголосив, що відсутність повідомлення допускається лише тимчасово та за наявності альтернативних ефективних механізмів контролю [3].

У рішенні *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev v. Bulgaria* ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції саме через відсутність реальних механізмів повідомлення і доступного засобу юридичного захисту, підкресливши, що особа не зобов'язана доводити факт перехоплення – достатнім є сам ризик довільного втручання [4].

Таким чином, європейський підхід оцінює не окремі елементи (судовий дозвіл чи формальну законність), а ефективність системи гарантій у цілому, де повідомлення відіграє ключову роль як інструмент контролю пост фактум.

Недооцінка значення обов'язку повідомлення має прямі наслідки для реалізації права на захист та доступу до компенсації. Особа, яка не була повідомлена, позбавлена можливості своєчасно оскаржити НСРД, ініціювати перевірку допустимості доказів або звернутися з вимогою про відшкодування моральної шкоди.

На відміну від європейських правопорядків, де діють спрощені механізми компенсації за незаконне втручання, в Україні цивільні позови ускладнені обмеженим доступом до матеріалів НСРД та формальним підходом судів до оцінки шкоди. Це свідчить про необхідність запровадження процесуальних презумпцій або спеціальних процедур компенсації у випадках доведеного факту неповідомлення.

З метою підвищення ефективності реалізації обов'язку повідомлення доцільно:

1. Визначити правові наслідки неповідомлення, зокрема у формі процесуальних санкцій або презумпції порушення прав особи.
2. Запровадити дисциплінарну та адміністративну відповідальність посадових осіб за безпідставне ухилення від повідомлення.
3. Чітко регламентувати форму і зміст повідомлення, передбачивши обов'язкове інформування про характер і межі втручання.
4. Посилити судовий контроль за підставами та строками відстрочення повідомлення.
5. Забезпечити доступні механізми компенсації шкоди, пов'язаної з незаконним або неповідомленим втручанням.

Обов'язок повідомлення за статтею 253 КПК України є ключовим елементом системи процесуальних гарантій під час застосування НСРД. Водночас його декларативна нормативна конструкція та формалізована практика застосування істотно знижують рівень захисту прав особи. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами потребує системних змін, спрямованих на перетворення повідомлення з формального обов'язку на реальний інструмент процесуального захисту.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к. ЄДРСР № 85174578. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578> (дата звернення: 29.10.2025).
3. European Court of Human Rights. *Klass and Others v. Germany*, App. No. 5029/71, Judgment of 6 September 1978. HUDOC.
4. European Court of Human Rights. *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiiev v. Bulgaria*, App. No. 62540/00, Judgment of 28 June 2007. HUDOC.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Ряшко Олена Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1*

*Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Зауважимо, що за своєю природою воєнні злочини є одними з найтяжчих і найсерйозніших злочинів, відомих людству. Відповідно до норм міжнародного права, найактивніше проводити розслідування та притягувати винних до відповідальності має держава, на території якої воєнні злочини вчиняються [1]

Коли Україна трохи оговталася від шоку перших годин та днів війни, то одразу постало багато нагальних питань щодо сфери застосування міжнародного права, а саме: чи понесе відповідальність російське політичне керівництво за агресію, а конкретні виконавці – за тяжкі та особливо тяжкі злочини, чи наявний механізм примушення росії до відшкодування завданих нашої державі збитків, і найболючіше, на наш суб'єктивний погляд, питання: а чого взагалі варті міжнародне право та міжнародні установи, що були створені задля запобігання агресії? Питань багато, відповідей, на жаль, мало. Окрім того, виникає проблема, яким чином українським судам пройти шлях від розгляду доказів по вже задокументованих злочинах до винесення вироків? [2, с. 206]

І.В. Гловюк підкреслює, що складність розслідування воєнних злочинів значною мірою пов'язана з великою кількістю недержавних суб'єктів, які займаються їх документуванням. У цьому контексті особливої актуальності набуває необхідність забезпечення допустимості зібраних матеріалів у рамках кримінальних проваджень, а також розробка ефективних механізмів взаємодії з тими суб'єктами, які долучаються до процесу розслідування таких злочинів [3, с. 96-97].

Розслідування воєнних злочинів в Україні має певну специфіку, зумовлену розвитком цифрових технологій, зокрема: 1) можливостями користувачів смартфонів, інших засобів із функціями фото– та відеофіксації документувати воєнні злочини, транслювати події онлайн, поширювати без кордонів інформацію через різні медіа, охоплюючи широке коло користувачів; 2) можливостями моніторингу, стеження за

об'єктами, встановлення їх геолокації, обробки даних за допомогою засобів кримінального аналізу й кіберрозвідки; 3) цифровізацією криміналістичної, судово-експертної діяльності, що підвищує якість, точність і швидкість збирання доказів; 4) трансформацією моделі кримінального провадження від паперової до електронної форми [4]

На процес доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів дуже часто впливає сама слідча ситуація, обумовлена місцем вчинення злочинів та можливістю в органів досудового розслідування доступу до нього, враховуючи постійні обстріли. Вчинення воєнних злочинів може мати місце як на тимчасово окупованій території України, до якої працівники правоохоронних органів, при усьому своєму бажанні, фізично не мають доступу, так і на підконтрольній території нашої держави. Зрозуміло, що цей факт не просто суттєво впливає на процес збирання доказів, але взагалі унеможливує проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Так, наприклад, у місцевостях, які росіяни хаотично покидали (Київська, Харківська, Херсонська області тощо), знайдено велику кількість документів, речових доказів, носіїв інформації. Це дало можливість дізнатися про конкретні підрозділи, командирів підрозділів, в окремих випадках отримати поіменний список особового складу військових частин, які дислокувалися на місцях і могли бути причетними до вчинення злочинів. Це спрощує роботу слідчих підрозділів та органів прокуратури під час досудового розслідування та встановлення осіб, які могли вчинити ті чи інші кримінальні правопорушення.

Ми живемо в часи тотальної цифровізації, тому наприклад засоби зв'язку (мобільні телефони) полонених російських військових часто містять інформацію щодо різного роду злочинних дій. Завдяки тому, що сучасні мобільні телефони мають широкий набір функцій ... вони зберігають цифрові сліди користування саме цими функціями та містять свого роду архів особистої інформації. Такого роду інформація може виступати в якості доказів у кримінальному провадженні щодо військових злочинів, але лише за умови дотримання правил допустимості, тобто законного вилучення, аналізу та процесуального закріплення [5, с. 29]

Як ми вже зазначали вище, найбільша проблема полягає у неможливості здійснення невідкладних слідчих (розшукових) дій, що необхідні для повного та всебічного розслідування воєнних злочинів, таких як: проведення огляду місця події, допит свідків, визначення та затримання осіб, які мають відношення до кримінальних правопорушень тощо. Об'єктивна неможливість проведення таких процесуальних дій та

втрата основної її характеристики – невідкладності призводить до гальмування та неможливості рухатися далі.

На окупованих територіях України, на превеликий жаль, мають місце масові поховання людей, які постраждали від незаконних дій військових країни-агресора. У таких випадках постає актуальним питання про саму процедуру виявлення таких місць, екстумацію тіл загиблих, проведення посмертних експертиз з метою ідентифікації осіб та встановлення причин смерті [6, с. 512]

З урахуванням того, що процес доказування у кримінальних провадженнях певних категорій злочинів, і зокрема воєнних злочинів, має свою специфіку, виокремлено особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів та фактори, які мають вплив на процес доказування у цих видах провадженнях.

Такими факторами є: багатоаспектність складу воєнного злочину, яка зумовлена різними формами злочинних діянь, закріпленими як у національному законодавстві, так і у міжнародних договорах, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; встановлення контекстуального елементу, зокрема доведення того факту, що діяння вчинено саме у контексті збройного конфлікту та безпосередньо пов'язане з ним.

Абсолютно зрозуміло, що у випадку вчинення воєнних злочинів на території України обсяг доказів буде більший, порівняно з тим, якщо вони вчиняються на окупованих територіях. Водночас, після деокупації наших територій у зв'язку з плином часу після вчинення воєнних злочинів процес збирання доказів ускладнюється, оскільки можуть бути втрачені або пошкоджені сліди на місці вчинення злочину, відсутні свідки фактів злочину тощо [7, с. 291-292]

Хотілося би наприкінці нашого дослідження, зробити важливу ремарку щодо використання журналістського матеріалу в якості доказу Міжнародному кримінальному суді за умови дотримання юридичного стандарту прийнятності матеріалу. Перший стандарт то є релевантність тобто матеріал має прямо чи опосередковано стосуватися обставин, що розглядаються у кримінальному провадженні, або мають значення для кримінального провадження. Другий стандарт – доказове значення, що містить достовірність матеріалу та оцінку впливу на розв'язання конкретного питання. Тут важлива автентичність матеріалу – тобто оригінальність, справжність матеріалу, його цілісність, дату і місцевість, де він був виготовлений, а також метадані.

Публічний або приватний характер інформації (тобто матеріал зняв сам журналіст чи йому передав свідок запис зі свого телефону); доказовий характер матеріалу, тобто що це доводить; час створення; мета створення; можливість незалежної верифікації інформації і метод її

отримання (в МКС є спеціальний відділ, який цим опікується і перевіряє). Третій стандарт – відсутність упередженого впливу, тобто, що матеріал не був здобутий у незаконний спосіб.

Література:

1. Розслідування ДБР військових злочинів за 2020–2021 роки. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/rozsliduvannya-dbr-vijskovyh-zlochyniv-za-2020-2021-roky/> (дата звернення: 20.06.2021 р.).

2. Гарасимів О.І., Марко С.І., Ряшко О.В. Як покарати воєнних злочинців в Україні: механізми відновлення справедливості. *Коллективна монографія «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика»*. Латвія. 2023. С. 205–213

3. Гловюк І.В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. 2023. №5. С. 85–100.

4. Dufeniuk, O.M. (2022a). Investigation of War Crimes in Ukraine: Challenges, Standards, Innovations. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 46-56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6

5. Авдеєва Г.К. Цифрові докази у кримінальному провадженні щодо воєнних злочинів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри»*. Вінниця, 2023. С. 28-31

6. Єфіменко Т.С. Практичні проблеми виявлення та фіксації воєнних злочинів / *Теоретико прикладні проблеми правового регулювання в Україні : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.)* / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 512

7. Єфіменко Т.С. Особливості доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 284-294. С. 291-292.

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КОНТЕКСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ У ЇХ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Топчій Василь Васильович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

Василюк Ігор Миколайович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та фінансів
Луцького інституту розвитку людини
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,
адвокат,
м. Луцьк, Україна*

Як свідчить практика, не дивлячись на те, що чинний Кодекс адміністративного судочинства України (КАСУ) та інші законодавчі акти, що регулюють діяльність судової влади в нашій державі, доповнено відповідними нормами, що стосуються удосконалення судового контролю за виконанням рішень судів, які набрали юридичної сили, досі ця видозміна суттєво не вплинула на ефективність і результативність судів з означеного питання, а також на рівень ефективності їх взаємодії з правоохоронними органами.

Сутність даної проблематики полягає у тому, що всупереч конституційним засадам, які гарантують незалежність суддів (ст. 12 Основного закону України), а також принципам їх діяльності, що закріплені в ст.ст. 1, 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», поширеною є практика, коли судді приймають звіт відповідача про виконання судового рішення у випадках відсутності будь-яких доказів з цього приводу, або не виконують рішення судів вищестоящих інстанцій, які зобов'язують суд належним чином оцінити дії чи бездіяльність боржника та вчинити передбачені законом дії, спрямовані на забезпечення у зв'язку з цим прав і законних інтересів позивача [1], що, без сумніву, має стати предметом вивчення, аналізу та прийняття рішення по суті з боку відповідних правоохоронних органів (у першу чергу, прокуратури).

Здавалось би, остаточну крапку у таких спорах поставить Верховний Суд, але прийняте з цього питання рішення [2] суперечить не тільки

ст.ст. 124, 129¹ Конституції України та ст.ст. 1, 2, 6, 14 КАСУ, але й положенням ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожен має право на ефективний засіб правового захисту в національному законодавстві, у тому числі й шляхом використання в повному об'ємі потенційних можливостей правоохоронних органів нашої держави.

Такий висновок витікає зі змісту конституційно-організаційних засад здійснення судового контролю, які визначені в Основному законі України (ст.ст. 124-126, 129, 129¹) та інших законодавчих актах, що регулюють діяльність судової влади (зокрема, в ст.ст. 381¹-383 КАСУ), а правові засоби його забезпечення – у, відповідних галузях права, включаючи й Кримінальний кодекс (КК) [3], одним із суб'єктів застосування якого є національні правоохоронні органи (зокрема, його ст. 382, у якій передбачена кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення).

Важливість зазначеного законодавчого підходу є очевидною, позаяк він не тільки дозволяє на практиці реалізовувати належним чином принцип поділу державної влади у виді стримувань і противаг, (у тому числі й шляхом взаємодії між ними (зокрема, між судами і правоохоронними органами)), але й створювати ефективні умови діяльності суддів як з питань встановлення судового контролю за виконанням рішень судів, що набули юридичної сили, так і у сфері запобігання і протидії злочинності, як суб'єктів кримінологічної діяльності [4, с. 355-356].

У той самий час, як встановлено в ході даного наукового пошуку, окремі суди та судді, не дивлячись на визначене для них у ст. 249 КАСУ право щодо виявлення причин і умов, що сприяли невиконанню судового рішення, досить рідко його використовують на практиці у справах, в яких відповідачем виступає держава або якийсь з її органів. Більш того, у таких ситуаціях або своєрідним чином «делегують» функції судів іншим суб'єктам державної влади (а, це є грубим порушенням ст. 124 Конституції України), або добровільно погоджуються на вчинення дій з їх боку, що посягають на їх незалежність (а, це також заборонено ст. 126 Основного закону), або беруть на себе солідарну провину за протиправну діяльність чи бездіяльність зазначених винних осіб, на що, без сумніву, мають реагувати відповідними правовими засобами правоохоронні органи, оскільки у цьому, власне, й виражається сутність взаємодії цих суб'єктів запобігання правопорушенням.

Показовою у цьому сенсі можна назвати діяльність судової влади, що приймає рішення, у яких дається оцінка позиції органів Пенсійного фонду України (ПФУ) щодо соціального та пенсійного забезпечення

наших співвітчизників, які суперечать чинному законодавству та нормам міжнародного права, а саме: замість того, щоб визнати дії чи бездіяльність цих суб'єктів правових відносин, суди «беруть» на себе юридичну і моральну відповідальність за явно незаконну діяльність ПФУ, яка, на переконання деяких учених (і це не викликає заперечень), все частіше перетворюється на протиправну та за формальними правовими ознаками може кваліфікуватись за відповідними статтями КК України.

Таким чином, варто визнати, що в наявності складна прикладна проблема, та одна з детермінант, яка суттєво впливає на ефективність судового контролю та взаємодії у зв'язку з цим судів і правоохоронних органів, а також в цілому на результативність захисту конституційних прав, законних інтересів та свобод, що має вирішуватись у порядку, який зазначений в ст.ст. 381¹-383 КАСУ.

Література:

1. Волинський окружний адміністративний суд. Справа №140/1135/24. URL: <https://court.gov.ua/fair/sud0370/>

2. Держвиконавець не може «вибити» гроші, яких немає – позиція Верховного Суду щодо невиплати пенсії. *Судово-юридична газета*. 03.01.2026. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/349012-gosispolnitel-ne-mozhet-vybit-dengi-kotorykh-net-pozitsiya-verkhovnogo-suda-otnositelno-nevyplaty-pensii>

3. Більчук О. А. Судовий контроль як засіб забезпечення реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № % (2023). Право. С. 167-172. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.29>

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х книгах, Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: теоретичні засади та історія криміналістичної науки. 424 с.

**ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
У ЗАПОБІЖНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
УКРАЇНИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ – ОДИН ІЗ
ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ ПРОТИДІЇ ВОЄННИЙ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

Dr. Oksana Topchii,

*Visiting Research Fellow at Sheffield Hallam University,
England*

Ліницький Олександр Валерійович

*аспірант кафедри кримінального права і процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Як показали результати вивчення змісту міжнародно-правових актів, які стосуються зазначеної теми дослідження, практично в усіх із них (загального, спеціального та безпосереднього спрямування) визначені конкретні напрями протидії воєнним транснаціональним організованим злочинним угрупованням, які в умовах відкритої агресії росії проти України (2022-2026 рр.) варто більш активно та ефективно використовувати правоохоронними органами нашої держави. Зокрема, у ст. 28 Загальної декларації прав людини (а, це відносить до норм загального характеру) мова йде про те, що людина має право на міжнародний порядок, при якому її права і свободи, що закріплені в цій Декларації, можуть бути здійснені у повній мірі, що, без сумніву, досить важливо з огляду запобігання і протидії діяльності на території будь-якої національної держави транснаціональних воєнних організованих злочинних угруповань (ПВК «Вагнер», ДШРГ «Русич», ПВК «Поток», ін.) [1]. Більш того, як це очевидно зі змісту ст. 3 Конституції України, забезпечення даного основоположного права людини є одним із головних обов'язків держави. Ще більш категорично, у сенсі предмета даного дослідження, сформульовано зміст ст. 30 Декларації, у якій зазначено, що жодна держава (як от, росія) та група осіб (наприклад, транснаціональна воєнна злочинна організація) не вправі займатись діяльністю, спрямованою на знищення, закріплених у даному юридичному акті, прав і свобод людини [2].

Аналогічні вимоги закріплені й в міжнародно-правових актах спеціального спрямування. Так, у п. 2 ст. 3 так званої «Палермської Конвенції» з цього приводу зазначено, що злочин носить транснаціональний характер, якщо: а) таке кримінальне

правопорушення вчинено у двох і більше державах; б) таке суспільно небезпечне діяння вчинене в одній державі, але його готування, планування, керівництво тощо здійснювалось в іншій державі; в) така протиправна поведінка реалізовувалась учасниками організованої злочинної групи в одній державі, яка вчиняє кримінальні правопорушення у більш ніж одній державі; г) така злочинна діяльність здійснюється в одній державі, але її суспільно небезпечні наслідки мають місце в іншій державі.

Саме зазначені ознаки є, як свідчить практика [1], характерні для діяльності транснаціональних воєнних злочинних організацій на території України, а тому мають стати об'єктивними критеріями при кваліфікації вчинених ними кримінальних правопорушень та для закріплення у чинному Кримінальному кодексі (КК) України спеціального складу злочину «Створення, керівництво або участь у воєнній транснаціональній злочинній організації».

Такі ж нормативно-правові приписи визначені й в міжнародних джерелах конкретного характеру, які регулюють сферу запобігання та протидії вказаному вище виду злочинності. Зокрема, у ст. 16 Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців у зв'язку з цим зазначено, що вказаний міжнародно-правовий акт застосовується з метою забезпечення реалізації тих норм, які стосуються міжнародної відповідальності держав, а також для створення належних гарантій для права збройного конфлікту та міжнародного права, включаючи положення, які мають пряме відношення до статусу комбатантів або військовополонених.

У такому ж контексті визначені правові заборони щодо діяльності воєнних транснаціональних злочинних організацій й в інших міжнародно-правових актах, що, у свою чергу, створило належне юридичне підґрунтя для закріплення в національному законодавстві окремих складів кримінальних правопорушень щодо формування, керування та участі у таких суспільно небезпечних об'єднань. Як приклад, можна назвати положення ст. 17 Конституції України, у якій зазначено, що на території нашої держави забороняється функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом. А, це, у свою чергу, зобов'язує національні правоохоронні органи більш повно та детально вивчати зміст міжнародно-правових джерел, що стосуються протидії воєнним транснаціональним злочинним організаціям, позаяк протиправна діяльність яких виступає реальною загрозою для національної безпеки України [3, с. 169-176].

Таким чином, слід визнати, що особливо актуальним це питання є для України, на території якої як у часи гібридної війни росії проти нашої країни (2014-2022 рр.), так і в період відкритої воєнної агресії цієї держави (2022-2026 рр.) у складі її збройних сил активно діють зазначені

злочинні організації, які не тільки нехтують правилами ведення війни, вчиняють воєнні злочини, застосовують насильство щодо мирного населення на окупованих територіях тощо, але вчиняють й інші суспільно небезпечні діяння підвищеного рівня, спрямовані на повне знищення Української нації як такої (ст.ст. 441, 442, 442¹, ін. КК).

Література:

1. Сотніков Д. Крім «Вагнера»: які ще ПВК із росії воюють в Україні. *Deutsche Welle*. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/krim-vagnera-aki-se-pvk-iz-rosii-vouut-v-ukraini/a-66035104>

2. Кордій Н. Наскільки загальною є Загальна декларація прав людини? Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал. 2020. № 12. URL: <https://nauka-online.com/publications/jurisprudence/2020/12/naskolko-obshhaya-vseobshhaya-deklaratsiya-prav-cheloveka/>.

3. Репан І., Єлаєв Ю. Доктринальне дослідження принципу аналогії закону та права в кримінальному провадженні України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 1 (78). С. 169-176.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-35>

ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ РЕСУРСІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Форос Ганна Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри кримінального аналізу
та інформаційних технологій,
підполковник поліції*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Король Георгій Вікторович

*здобувач інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Розширення цифрових технологій та зростання обсягів даних відкриває нові можливості для правоохоронних органів у прогнозуванні злочинності та оптимальному використанні ресурсів. Зростаюча складність злочинних схем, кіберзагрози та мобільність злочинців

потребують швидкої інтеграції даних і своєчасного аналізу інформації, щоб забезпечити ефективну діяльність правоохоронних підрозділів. Використання технологій великих даних дозволяє об'єднувати різноманітні джерела інформації, підвищувати точність прогнозів та планувати ресурси більш раціонально, що сприяє проактивній діяльності, підвищенню безпеки суспільства та зміцненню спроможності системи кримінальної юстиції.

Аналіз великих обсягів структурованих та неструктурованих даних – звітів про злочини, геолокаційних масивів, соціальних мереж, метеорологічних показників, даних камер спостереження – дає змогу виявляти просторово-часові патерни злочинності та прогнозувати її ймовірні прояви. Дослідження 2025 року демонструють, що сучасні моделі предиктивної аналітики досягають точності прогнозування окремих категорій злочинів (зокрема майнових) на рівні 85–92 % при прогнозуванні на тиждень вперед [1]. Такий рівень точності дозволяє суттєво скоротити час реагування та оптимізувати розміщення патрульних підрозділів у найбільш ризикованих зонах [2].

Предиктивні моделі на основі великих даних використовують алгоритми машинного навчання (градієнтний бустинг, нейронні мережі, просторово-часові моделі), які враховують як історичні дані про зареєстровані правопорушення, так і динамічні зовнішні фактори. Інтеграція цих моделей у щоденну діяльність поліції дає можливість не лише визначати «гарячі точки», але й прогнозувати міграцію злочинності, сезонні коливання та вплив соціально-економічних змін. Водночас правильне використання великих даних сприяє раціональнішому розподілу обмежених ресурсів, зменшенню перевантаження окремих підрозділів та підвищенню економічної ефективності витрат на забезпечення громадської безпеки [3].

Планування ресурсів правоохоронних органів за допомогою технологій великих даних охоплює кілька напрямів: динамічне розгортання патрулів, оптимізацію графіків роботи, раціональне бюджетування технічного забезпечення, цільове навчання особового складу. Аналітика витрат-вигод, побудована на реальних даних про злочинність, дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо перерозподілу сил і засобів між територіями та видами діяльності. У 2025 році data-driven підхід визнається одним із основних векторів трансформації поліцейської роботи, що забезпечує підвищення рівня превенції та зниження загального рівня злочинності в умовах обмеженого фінансування [2, 4].

Впровадження технологій великих даних для прогнозування злочинності та управління ресурсами є ключовим стратегічним напрямом розвитку сучасних правоохоронних органів. Ефективна

реалізація цього підходу потребує одночасного вирішення питань технічної інтеграції, підготовки кваліфікованих аналітиків, забезпечення високої якості даних та дотримання етичних норм у використанні алгоритмів. Лише за таких умов великі дані можуть суттєво підвищити ефективність і прозорість роботи правоохоронних структур.

Література:

1. New Police Technology 2025: The Future Of Law Enforcement. 2025. URL: <https://actuate.ai/new-police-technology-2025-the-future-of-law-enforcement>
2. The Power of Big Data Analytics Platforms for Police Departments. Cognyte. 2025. URL: <https://www.cognyte.com/blog/big-data-analytics-platform>
3. Predictive policing: Navigating the challenges. Thomson Reuters Legal. 2025. URL: <https://legal.thomsonreuters.com/blog/predictive-policing-navigating-the-challenges>
4. Law Enforcement Analytics in 2025: Trends and Best Practices. Police1. 2025. URL: <https://www.police1.com/tech-pulse/law-enforcement-analytics-2025-trends>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-36>

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ПРИ ОТРИМАННІ ПОДАРУНКІВ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Чулій Артём Валерійович

*аспірант кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

*імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Отримання посадовими особами Збройних Сил України різного роду подарунків є передумовою вчинення корупційних діянь або ж адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією. При виконанні своїх функцій будь-яка посадова особа може використовувати свої владні повноваження на користь третіх осіб або на тих осіб, які безпосередньо пропонують подарунок або ж інше благо. Як правило, такі зв'язки призводять до виникнення різного роду правопорушень, зокрема і адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією, що

виражаються в порушенні встановлених обмежень законодавства щодо одержання подарунків, а тому вироблення чіткого механізму запобігання таким адміністративним правопорушенням є актуальним питанням.

Відповідно Закону України «Про запобігання корупції» під «подарунком» слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Поряд з цим зазначаємо, що дещо схожим у Законі України «Про запобігання корупції» є визначення «неправомірної вигоди», яка розглядається законодавцем як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Проте, як бачимо це два різних по своїй суті поняття, які мають свої відмінності [2].

Як і визначення поняття подарунок, Закону України «Про запобігання корупції», як головний нормативно-правовий акт в сфері запобігання та протидії корупції в Україні містить в собі зазначені обмеження щодо одержання подарунків. Так, відповідно до статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» особам уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [2].

Таким чином, одержання подарунку у Збройних Силах України – це умисне корупційне порушення встановлених законодавством обмежень, що полягає у отриманні певного подарунку посадовою особою Збройних сил України задля задоволення приватних інтересів або неправомірного впливу на службу діяльність.

Особи уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Однак, передбачене обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: 1) даруються близькими

особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси [2].

Відповідно до статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів: 1) відмовитися від пропозиції; 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [2]. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації. Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації. У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності [2].

Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків закріплена в статті 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка зазначає, що порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті -тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [1].

Отже, загалом, можна визначити такі адміністративні аспекти запобігання порушенню встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків у Збройних Силах України: 1) одержання подарунку у Збройних Силах України є об'єктивною стороною адміністративного правопорушення (стаття 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення); 2) законодавством чітко встановлюються та контролюються обмеження щодо одержання подарунків; 3) запобігання порушенню встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є адміністративно-правовою формою запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією у Збройних Силах України; 4) суб'єкти запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаних з корупцією наділяються спеціальними адміністративними повноваженнями щодо виявлення фактів одержання подарунків у Збройних Силах України, запобігання та попередження таких фактів, та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили відповідне правопорушення.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 22.01.2026).

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року №1700– VII. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 22.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-37>

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ У РАЗІ ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ВІД ПОКАРАННЯ, ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Шморгун Віталій Олегович

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародний гуманітарний університету
м. Одеса, Україна*

Метою застосування примусових заходів виховного характеру є не лише забезпечення інтересів осіб, які не досягли повнолітнього віку, а й

виправлення, перевиховання, ресоціалізація неповнолітніх, а також запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень.

Досягнення вищевказаної мети можливе лише у разі належного виконання вироку, яким неповнолітнього звільнено від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру, послідовної, цілеспрямованої та орієнтованої на конкретну особу організації роботи з такими неповнолітніми та їх батьками, надання їм психологічної та іншої підтримки і допомоги.

Проте діючим законодавством України не визначені органи, які здійснюють контроль за виконанням таких примусових заходів виховного характеру як застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, що, відповідно, виключає правову регламентацію порядку виконання вироку суду про застосування таких заходів.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» не покладає на суди, уповноважені підрозділи органів Національної поліції, служби у справах дітей та інші органи обов'язку щодо виконання таких примусових заходів виховного характеру як застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, а також здійснення контролю за поведінкою неповнолітніх, звільнених від покарання із застосуванням вказаних видів примусових заходів виховного характеру, проведення з ними профілактичних заходів [1].

Як слідує з Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України 19.12.2017 № 1044, взяттю на профілактичний облік підлягає дитина звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання [2].

Однак, відповідно до ст. 105 КК України, неповнолітній звільняється не від кримінальної відповідальності, а від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру [3].

Законом України «Про пробацію» (ст. 13) передбачено, що органами пробації з неповнолітніми проводиться соціально-виховна робота за індивідуальним планом роботи, з урахуванням оцінки ризиків повторного вчинення кримінальних правопорушень, яка передбачає диференційований підхід до неповнолітніх під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги, але зі змісту ч.

2 ст. 7 вказаного Закону слідує, що вирок суду, яким неповнолітній звільнений від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру не є підставою для застосування пробації [4].

В той же час Україна має на меті привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів.

Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) містять положення про ефективне виконання рішень, що включає в себе необхідність передбачити відповідні положення про виконання рішень компетентного органу як самим цим чи іншим органом в залежності від обставин (п. 23 Правил). При цьому звертається увага на важливість нагляду за виконанням рішень компетентним органом влади чи іншим незалежним органом (комісія у справах поручительства, служби системи пробації, установи соціального забезпечення молоді та інші), повноваження якого є аналогічним повноваженням органу влади, який прийняв основне рішення, а також звертається увага, що повноваження та функції вказаного органу мають бути гнучкими. Крім того вказано на необхідність надання відповідної допомоги неповнолітнім з метою забезпечення їх інтересів на всіх етапах перевиховання (п. 24 Правил) [5].

Розпорядженням КМУ від 14.07.2025 № 708-р схвалено Національну стратегію захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2025-2028 роках.

Однак, незважаючи на те, що розроблення вказаної Національної стратегії обумовлено тим, на час її схвалення залишаються невирішеними питання щодо створення комплексу узгоджених додаткових засобів для реінтеграції та ресоціалізації неповнолітніх у конфлікті із законом та визначення суб'єктів, які будуть їх реалізовувати, сама Національна стратегія та план до неї не передбачають розроблення засобів для ресоціалізації неповнолітніх, які звільнені від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру, а лише містять положення щодо удосконалення організації соціально-виховної роботи з неповнолітніми, які відбули покарання у виді позбавлення волі на певний строк [6].

Указом Президента України від 24.05.2011 № 597/2011 схвалено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, якою серед іншого, передбачено здійснення таких заходів як створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з метою їх перевиховання та ресоціалізації. Вказаною Концепцією до основних засад з розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх віднесено також визначення механізмів взаємодії у сфері кримінальної юстиції державних органів та сприяння створенню служби пробації для неповнолітніх, до функцій якої віднесено забезпечення

здійснення належного патронажу щодо неповнолітніх, які перебувають у спеціальних виховних установах або звільнені з них, сприяння їх соціальній адаптації та реінтеграції, зокрема, шляхом забезпечення таких неповнолітніх соціальним житлом, надання допомоги у працевлаштуванні, отриманні освіти [7].

Таким чином вказана Концепція передбачає створення служби пробації для неповнолітніх, яка лише буде здійснювати контроль та допомогу неповнолітнім, до яких були застосовані примусові заходи виховного характеру у вигляді направлення до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення.

Проте аналіз вироків суду, які містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2025 рік, та якими неповнолітні були звільнені від покарання на підставі ст. 105 КК України, свідчить про те, що у 2025 році жоден неповнолітній не був звільнений від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру у виді направлення до школи соціальної реабілітації чи професійного училища соціальної реабілітації. Крім того вже тривалий час ведеться дискусія щодо доцільності існування вказаних закладів.

Тому вважаю, що створення служби пробації для неповнолітніх, яка буде здійснювати функції контролю за неповнолітніми, звільнених від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру лише у виді направлення до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків, також є недоцільним, а на вказану службу слід покласти обов'язки щодо контролю за виконанням та подальшої ресоціалізації неповнолітніх, які вироком суду звільнені від покарання із застосуванням будь-яких примусових заходів виховного характеру.

Література:

1. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

3. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.01.2026).

4. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

5. Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються судочинства неповнолітніх («Пекінські правила», 1995 року) : Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей, частина 1. Київ. : Логос, 2001. 595 с.

6. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2028 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2025 р. № 708-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

7. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Указ Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text> (дата звернення: 14.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-38>

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У ЗАПОБІГАННІ БАНКРУТСТВА ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Яцик Тетяна Петрівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових розслідувань та економічної безпеки
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Дучимінська Леся Миронівна

*начальник управління контрольно-перевірочної роботи
Головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області*

Як показує вивчення діяльності органів Пенсійного фонду України (ПФУ), розпочинаючи з часів незалежності та до 1994 року зазначена державна структура була бездефіцитною, і це при тому, що у той час стрімко скорочувалась кількість підприємств, організацій і установ, які сплачували внески до даного Фонду [1]. Проте, віднесення у 1994 році працівників органів ПФУ до державних службовців та ліквідація у

зв'язку з цим так званих корупційних ризиків, пов'язаних з позбавленням права Фонду займатись комерційною та іншою прибутковою діяльністю, привело у сьогоднішні до фактичного банкрутства цієї державної структури та катастрофічної ситуації у сфері соціального та пенсійного забезпечення громадян [2]. Крім цього, одним із суспільно небезпечних наслідків такої «реформи» стала передача спеціальних пенсій (військовослужбовців, правоохоронців, т. ін.), а також виплат довічного грошового утримання суддів органам ПФУ, при щорічному суттєвому недофінансуванні їх на зазначені цілі з Державного бюджету України.

Цікавим у зв'язку з цим є і такий юридично значущий факт, а саме: за вказаний період функціонування ПФУ кількість корупційних та інших правопорушень набуває негативних тенденцій [3]. При цьому однією з детермінант, яка спричинює та обумовлює вчинення різноманітних протиправних діянь у системі ПФУ та веде її до банкрутства, є вкрай низька ефективність запобіжної діяльності з боку правоохоронних органів, які фактично самоусунулись від реалізації судових рішень, на підставі яких діяльність органів пенсійного забезпечення була визнана протиправною, а отже, були всі формальні підстави для притягнення до кримінальної відповідальності винних з цього приводу осіб. Та, замість цього, правоохоронні органи практично не реагують на суспільно небезпечні діяння, що мають місце у сьогоднішні та в умовах воєнного стану, з боку керівників та деяких працівників органів ПФУ, які всупереч вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України та своїм службовим повноваженням, що визначені у відповідних законодавчих актах та нормах міжнародного права, грубо та безвідповідально порушують права, законні інтереси і свободи своїх співвітчизників, на чому постійно акцентує увагу у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини [4].

Таким чином, слід визнати, що в наявності теоретико-прикладна проблема, яка має пряме відношення до процесів банкрутства у системі ПФУ та пов'язана з цього приводу з протиправною бездіяльністю правоохоронних органів України, а отже, має стати окремим об'єктом і предметом сучасних наукових досліджень.

Література:

1. Школьна Н. І. Становлення та розвиток Пенсійного фонду України в системі центральних органів виконавчої влади. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том 26 (65). 2013. № 1. С. 472-479.

2. Жирій К. держава заборгувала військовим пенсіонерам десятки мільярдів гривень. *УНІАН*. 15.08.2025. URL: <https://www.unian.ua/>

economics/finance/pensiji-v-ukrajini-borg-viyskovim-pensioneram-syagnuv-desyatki-milyardiv-griven-13098768.html//

3. У екскерівника управління Пенсійного фонду виявили ознаки незаконного збагачення на 19 млн грн. *судово-юридична газета*. 22.05.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/331689-u-eks-rukovoditelya-upravleniya-pensionnogo-fonda-vuyavleny-priznaki-nezakonnogo-obogascheniya-na-19-mln-grn>.

4. Жителька Донеччини виграла справу в ЄСПЛ про невіплату Пенсійним фондом пенсії. Суд знову вказав на проблему невиконання рішень в Україні. *ZMINA*. 18.10.2025. URL: <https://zmina.info/news/zhytelka-donechchyny-vygrala-spravu-v-yespl-pro-nevuplatu-pensijnym-fondom-pensiyi-sud-znovu-vkazav-na-problemu-nevykonannya-rishen-v-ukrayini/>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

5 лютого 2026 року

Підписано до друку 06.02.2026. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,91. Тираж 100. Замовлення № 0226-016.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.